

ČASOPIS
MAĆICY SERBSKEJE

1900.

Redaktor:
dr. Ernst Muka,
ryčeř serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik LIII.

Zešiwk I.

(Cyłeho rjada čisło 102.)

Budyšin.
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

Prof. Dr. L. S. S. S.

Č A S O P I S
MAČICY SERBSKEJE
1900.

Redaktor:
dr. Ernst Muka,
ryeet serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik LIII.

B u d y š i n.
Z nakladom Mačicy Serbskeje.

Wo nadawkach historisko-archaeologiskeho wotrjada Maćicy Serbskeje.

Přednošk *Alfonsa Parczewskcho.*

(Čitany srjedu po jutrach 1898. lěta w Budyšinje.)

Při składnosći jubilejskeho swjedenja Maćicy Serbskeje w lěće 1897 wšelake jeje wotrjady, haj tež přirodospytny wotrjad, wotbywachu swoje swjedžeńske posedzenja. W tutym rje-
čazu jednotliwych wójmidłow, z kotrychž wobstoji cyłota wědo-
mostneje a literariskeje dźěławosće Maćicy Serbskeje, pobrachowše
jedyn z najwažnišich wotrjadow, *historisko-archaeologiski* abo
starožitnosny. Z tutym poslednišim pomjenowanjom bu wón
w prjedawšim času založeny we hłownej zhromadźiznje Maćicy
26. měrca 1856¹⁾ wěruspodobnje po namjeće Jenča. We tehdy
wudatym programje bě wozjewjene, zo wotrjad chce swoju dźěla-
wosć złožiť: I. Na přepytowanje serbskich starožitnosćow. Po
tajkim sobustawy dyrbja přepytować a wopisować: 1) serbske sta-
wizny, lud a pismowstwo nastupace; 2) serbske mythologiske
starožitnosće; 3) serbske narodne wašnja a počinki; 4) serbske
towašstwa, wustawy a instituty; 5) žiwjenjoběh a skutkowanje
wubjernih a sławnych Serbow; 6) wažne serbske krajiny, města,
hory, hrodzišća, cyrkwy, wołtarje, křiže, žertwišća atd. — II. Na
zhromadźowanje serbskich starožitnosćow a založenje serbskeho
museja. W tutym nastupanju z nadawkom sobustawow bě po-
stajene pytać: 1) serbske knihi, rukopisy a wobrazy k přisporjenju
Maćičneje knihownje; 2) stare urny abo popjelnicy; 3) wšelake
powostanki ze stareho serbskeho časa, mjeće, nože, jehły, pje-
njezy atd.; 4) serbske pěśnički, basnički, bamžički, mjena łukow,

¹⁾ Hlad. Čas. Mać. Serbskeje 1855, str. 109. W jubilejskich zapiskach
(str. 7) wopačnje stej, zo tón wotrjad bu založeny w lěće 1857. Historiskeje
swěrnosće dla dowolam sebi tón mały zmylk porjedzić.

polow, lésow. Šěsty paragraf wustawkow postaja, zo matej so dźeržeć wob lěto dvě posedźeni wotrjada, srjedu po swjatkach a srjedu po Michale; na kóždej zhromadźiznje dyrbješe kóždy sobustaw předpołožiť někajke džěło. Założeny wotrjad je do žiwjenja stupił 14. meje lěta 1856; přenje jeho sobustawy bčhu: Rejda, farań w Hućinje, starši, Jenč, pismawjedžeř, Imiš, Domaška, Wanak, Wjela. Jenč bě potom z předsydu; wot časa jeho zemrěća je wotrjad w éichy sóń padnył a tež w jubilejskim lěće z ničim swojeho žiwjenja njcje wozjewił. Hačrunjež někotre punkty postajene w programje lěta 1855 poprawom słušeju nic do stawizniskeho, ale do narodopisneho wotrjada, kiž je njedawno samostatny do žiwjenja stupił, to tola wjetšina tamneho programa móže so a dyrbi jenož w stawizniskim wotrjedže wobstarać a wobdžělować a tohodla jeho zastaće je wulka škoda a njedostatk w Maćičnej džěławosći.

Wědomostny wotpohlad Maćicy Serbskeje je pěstować wědomostne prócowanje w serbskej rěči a wobdžělować literariske polo w serbskim narodnym duchu. Narodny duch wozjewuje so w skutkach. Z čłowjeskich skutkow, jich wzajomncho na so wliwanja, z njeprěstawacych přeměnenjow žiwjenja wobstoja džěje, stawizny. Woprijeće jich je cyłe narodne žiwjenje we swojich přeměnenjach, w stajnym wuwicu swojeho ducha. Po tajkim historija je z wobrazom narodneho žiwjenja, z wobrazom toho, kak so wono wuwija w času a městnje. Potajkim, kóždy narod, byrnjež by mały był, móže tež mjeć a ma swoje stawizny. Cyle wopačne a jednostroniske je myslenje tych stawiznarjow, kiž mjenja, zo stawizniska wědomnosć započina so jeno tam, hdžež narod jako mócnarstwo abo stat wustupuje.¹⁾ Mócnarstwo, stat, je jara wažna forma towaršneho žiwjenja, njeje pak jenička. Su wšelake druge srjedzišća, w kotrychž so jewi towaršna džěławosć naroda: cyrkej, rěč, wumjeistwo, pismowstwo, hospodařske a oekonomiske naležnosće atd. Jenož zjednoćenje wšitkich tych srjedzišćow dawa nam cyłotu społičeňskeho (towaršneho) žiwjenja, poľny wobraz na-

¹⁾ Na př. Ottokar Lorenz: „Wo sich der Staat findet, dort tritt die Geschichte im eigentlichen Sinne des Wortes in Action.“ Die Geschichtswissenschaft in Hauptrichtungen und Aufgaben. Berlin. 1886, str. 188.

roda jako wosebiteje samostatnej individuality. Čłowjeske žiwjenje njemóže a njcdyrbi býć wobmjezowane z murjemi bureaukratskich kenclijow a wojefskich kasarmow. Zwonka tutych mjezow je hišće wulki, jara wulki kruch žiwjenja, šěroke polo džěławosće. Stawizny wójnow a politiskich dobyćow njemóža wupjelnić cyłe woprijeće historije naroda. Tohodla tež samo narod, kotryž samostatnu formu mócnarstwoweho (statneho) žiwjenja cyłe njeje wuwil abo kiž je ju z běhom časa zhubil, móže tola měć swoje stawizny, husto khětro zajimawe a wažne powšitkownje dla wšitkich, na kóždy pad wažne za tutón narod sam. Z dopokazmom toho su židowske stawizny. Židzi su před mnohimi lěstotkami swoju politisku samostatnosć zhubili a samo zhubili su swoju staru hebrejsku rěč hišće w času, hdyž mějachu swoje njewotwisne mócnarstwo; přiwzatu potom sotrowsku rěč aramejsku su tež z běhom časa zhubili a rozpróšeni po wšelakich krajach su přiwzali rěč tych ludow, wosrjedź kotrychž bydla, a tola su nimo toho wšeho zakhowali krutu ethnografisku a kultursku samostatnosć, natwarjenu na nabožniskim podložku, a tohodla tež maju woni swoje samostatne stawizny. To přée, njeje móžno. W tutym nastupanju hižo cyłe historiske pismowstwo wobstoji; za stawizny Židow w němskim kraju na př. skutkuje wosebity historiski wubjerk, kotryž wot lěta 1887 kóždolětnje nahladny lětnik swojeho časopisa wudawa.¹⁾

Jendželčenko, kiž w XVII. lěstotku Nowu Jendželsku w Sewjernej Americi załožichu, wuwiwachu so w běhu časa rozdźělnje wot maćeřskeje zemje, kotruž běchu wopušćili. Jich wobydlenje a samostatne kulturske wuwieće je bjezdwělnje z předmjetom wosebitych stawiznow, kotrež so započínaju prjedy dobyća politiskeje njewotwisnosće w druhej połojcy XVIII. lěstotka. Dosaha pohladać na historiju Zjednočenych Statow Laboulaye'a²⁾; přeni jich dosć wobšěrnny džěl wobsaha jeno stawizny předkhadźowace wozjewjenju njewotwisnosće dnja 4. julija lěta 1776. — Iriski politiski organism je padnył hižo w XII. lěstotku, tola pak su

¹⁾ Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland, herausgegeben von der histor. Kommission für Geschichte der Juden in Deutschland.

²⁾ Laboulaye, Historija Zjednočenych Statow. Pólski přeložk. Warsawa 1876—78.

wot tutoho časa hač do poslednjeho wokomika zrudne, zmročelene stawizny iriskeho naroda z přednjetom samostatneho wědomostneho wobdźělowanja.

Tohorunja serbski narod we Łužicy ma tež swoje tamsne stawizny, a serbscy wučeni a spisačeljo maju swjatu přislušnosť, tutu stawizny přepytować a wobdźělować. Wone su wažne nic jenoz za Serbow, ale tež za cyły słowjanski splah, kotrehož hałza najdale k wječoru wotležana su Serbja. Wšo njeje hišće sčinjene a dokonjane na tutym poli. Historija poněmčowanja namjeznych wosadow je we sebi wažna, tola pak njemóže wupjelnić cyłe woprijeće serbskich stawiznow. Jich předmet je bohaty dosć a dołhe lěta poskićeć móže stawiznisko-starožitnostnemu wotryjadej Maćicy składanosć k wužitnemu wědomostnemu prócowanju. We zemi wotpočuje hišće jara wjele archaeologiskich bohatstwow, kotrež w serbskim kraju wuryc a wopisać hodzi so předewšěm serbskim přecelam starožitnosćow. Wjele popjelnicow, sekerow a drubich wěcow je hižo wurytych, ale bjezdwlěnje wjele wjacj nakhadza so hišće w srjedku zemje. Z tutymi wurywkami w krajach mjez Łobjom a Wódrú zajimowali su so dotal němscy wučency a z jich pomocu starali su šo rozsudzić prašenje wo přenjetnych wobydlerjach tutych krajow. Myslu, zo serbscy wučency z přepytowanjom archaeologiskich wurywkow móža w tutym nastupanju kusk hinak z nowym swětłom čénně prašenja dalokeje šědžiweje zašłosće wujasnić a wšelake dwělowanja rozsudzić pomhać.

Woprawdže, archaeologiski abo praehistoriski material je čisłownje (quod ad numerum) bohaty, tola njemóže dać cyle wěsteho podložka w rozsudzowanju historiskich prašenjow zastarskich časow, njemóže wotmołwić tak wjele, kelkož někotři wučency wot njeho so nadźijeju a wočakuju. Za prašenje wo přenjetnym wosydlenju kraja wažniše a wěsćiše źorło namakuje so w ležownostnych mjenach. Wone su ze žiwymi, we rtu luda hišće klinčacyimi powostankami jara zdaleneje zašłosće. Stare městne mjena w połobskich a baltiskich krajach we wšelakich stronach zhromadźowachu a přepytowachu mnozy němscy spisačeljo: Buttman, Hammer, Hey, Weisker, Beyersdorff.¹⁾ W dotalnych přepyto-

¹⁾ Na kajke wopacne wašnje někotři němscy wučency ljez dospołneho, hač často bjez wšeho znaća słowjanskich rěčow, pytachu wułożować słowjanske

wanjach woni keđzbowachu předewšem na jenu stronu mjena, na korjeń, kotryž z wjetšim abo mjeńšim znaćom słowjanskich řečow starachu so wuslědźić a prawy wuznam jeho wujasněć. — W řečespytnym nastupanju je wuslědženje korjenja wažne, dokoľž je spomožne, při rozsudženju prašenja po pokhodze tych ludźi, kiž wěšte městno z tajkim a nie druhim mjenom pomjenowachu. W historiskim nastupanju pak je runje tak wažny, haj wjele wažniši prawy wuznam suffiksow (přiwěškow). To je hižo w nastupanju Łužicy cyle derje widzał a něšto słowow wo tom wuprajit w léće 1867 Smolef we swoim swjedžeńskim pismje k třistalětnemu jubileju Budyskeho gymnasija wo słowjanskich městnych mjenach w Hornjej Łužicy a wo jich wuznamje. — Najdospoňišo wo wažnosći suffiksow (přiwěškow) wjesnych mjenow za stawizny prastarych słowjanskich, wosebiće pak pólskich časow, je pisał Wojciechowski we swojej sławnej knizy pod napismom Chrobacja.¹⁾ We tej knizy je postajena dospoľna theoriya wo historiskim wuznamje suffiksow a na tutym podložku natwarjena klassifikacija wjesnych mjenow na wěšte kharakteristiske rjady.

mjena, móžemy tu přispomnić z někotrymi spodziwnymi přiľkadami: mjeno Zhorjele ma pokhadzeć wot hory, mjenujey wot ležaceje póďla Landskróny. Słowo pčola ma tčee w korjenju slezynskeho města Zülz (susodni Polacy pak mjenuja jo Biala) a samo tež w bramborskim „Züllichau“ (Buttmann, Die deutschen Ortsnamen mit besonderer Berücksichtigung der ursprünglich wendischen in der Mittelmark und Niederlausitz. Berlin 1856, str. 72, 128). Po měnjenju drugeho spisaćela ma w Bramborskej w Teltowskim wokrjesu wjes Dahlwitz (w lisćinach Dolwitz 1305, Dalewitz 1450) woznamjenjeć Thalsdorf jako *compositum* z dolina a witz. Lankwitz je *compositum* z lank = ľuh a witz = wjes. Selchow (w diplomatiskich žorľach Seleschow 1375, Schelgow 1480, potajkim z wosobinskim mjenom Želeš, Želislaw w temaće) wuwodža tutón spisaćel wot słowa selo = Sitz (Hammer, Ortsnamen der Provinz Brandenburg. Wissenschaftliche Beilage zum Jahresbericht der neunten städtischen Realschule zu Berlin. Ostern 1894. Str. 8, 13). W Sakskej Leckwitz pola Wulkeho Woseka, přjedy Gleckwitz, ma měć swój korjeń we słowjesu „gľedati, hľadać“, hľidka = warte. Krakow & Krakecy zwisuja ze słowom kraj, Kohren z přidawnikom khory (Hey, Die slavischen Ortsnamen des Königreichs Sachsen. XIV. Bericht über die Königliche Realschule I. Ordnung und Landwirtschaftsschule zu Döbeln. Döbeln 1883, str. 23, 44, 45).

¹⁾ Chrobacja, Rozbiór starożytności słowiańskich. Napisał Tadeusz Wojciechowski. Tom I. Kraków. 1873.

Tajkich hłownych rjadow, po myslach Wojciechowskeho, je pjeć. Prěni rjad wobstoji z mjenow topografiskeho kharaktera, a tón rozběha so tež do někotrych mjeńšich hałužkow. We Łužicy k tutej skupinje słušeju mjena Bělawoda, Bělaha, Dubrawa a dr. W druhim rjedže stoja mjena z patronymiskim suffiksom, na př. lužiske Hermanecy, Jenkecy, Miškecy, Nadžanecy. Třeći rjad tworja městne mjena, woznamjenjace wosobinske wobsedźeństwo, njedziwajo na to, była-li z předmjetom wobsedźeństwa jeno zemja abo tež bydlaacy na nej ludźo. Sem słušeju we Łužicy Stachow, Wjelkow, Mužakow, Wjelećin. Dale saha štwórta skupina, wobstojaca z mjenow, kotraž běchu z dobom ze zhromadnym appellativnym pomjenowanjom ludźi činjacych wěstu hospodařsku službu. Tajke mjeno we Łužicy maju bjezdwělnje Žornosyki. Naposledk pjata skupina wobsaha we sebi mjena woznamjenjace wosobinske, čłowjeske mjena, bjez swójbneho, patronymiskeho wobsydneho abo služobneho woznama, najbóle w mnohoće (pluralis), na př. Michałki, Kózły. Tej poslednje dwaj rjadaj staj jara mało zastupjenej we Łužicy, štož dowola myslić, zo w Pólskej, hdžež je jich jara wjele, wsy z tutymi mjenami słušeju k pozdžišim, trochu nowišim społečenskim (towařšnym) twórbam, kotraž pokhadžeju z toho časa, hdyž we Łužicy stara słowjanska organizacija bě hižo potłóčena a rozpadła. — Za serbskich stawiznarjow interessantne je, zo Wojciechowski přispěwa serbskej rěči jara wažny wuznam w nastupanju wułożowanja pólskich wjesnych mjenow. Tutón wobdarjeni a swědomity wučenc měni, zo w prjedawšim času, na kóždy pad hižo po wotdželenju so druhich wječornosłowjanskich splahow, pólska a serbska rěč měještej zhromadne bohatstwo słowow. W pólskej rěči wjele jich je so z běhom časa zhubiło abo přeměniło, w serbskej pak stare słowa zawostachu we swojej zastarskej přenjetnej drasće, a tohodla z jich pomocu je móžno wułożować mnohe pólske městne mjena, kotrychž prawy woznam so hewak w nětčišej pólskej rěči wuslědźić njehodźi. Serbska rěč stoji w tutym nastupanju w tym samym poměru k pólskej, w kajkimž je gothiska k němskej.¹⁾ Wo-

¹⁾ Chrobacja, str. 171.

prawdže serbscy wučency su najbóle k tomu powołani, zo bychu nic jeno we Łužicy, ale tež we wšitkich, prjedy słowjańskich, džensa pak přeněmčených krajach wuslědźili a wuložowali prawy woznam wjesnych mjenow a z jich pomocu wujasnili stawizny přenjotneho zasydlenja wonych stron. Rjany nastork k tomu je hižo wot fararja J. Jakuba w nastupanju kupy Rujany daty. Vivant sequentes!¹⁾ — Ze žórłom za póznaće starych twórbow městnych mjenow su srjedźowěčne lisćiny. Wone su tež z klassiskim žórłom za wědomostne znatwarjenje społedeńskich (towaršnych) poměrow serbskeho luda w najdawnišich časach. Žórła te su přez němskich wučencow z wjetša přepytowane, ale serbskemu stawiznarnej móže so we nich lohko nowe stejnišće, nowy wuhlad wotewrić, na kotryž prjedy nihtó njeje kedźbu měł. Kóžda, haj najmjenša maličkosć w lisćinach stareho časa ma swój wažny wuznam. — Znata lisćina z lěta 1071 wobsaha wučinjenje biskopa Benna z Borom, wo kotrymž praji so w teksće: „quidam liber homo, Bor vocitatus, natione sclavus.“ — Na autentiskosći tuteje lisćiny G. Köhler, wudawař zběrki hornjołužiskich lisćinow, njeje dwělował; tola pozdžišo je wona za jara dwělomnu a podhladnu připóznata.²⁾ Njech je Bor był abo nic, na kóždy pad wažne je, zo w srjedźowěku, to je w času, hdyž falšowanje lisćiny bu dokonjane, wopomnjeće wo serbskich zemjanach a wobsedźerjach wulkich kubłow bě hišće žiwe, haj samo wosrjedź němskeho wobydlefstwa, wosebiće pak wosrjedź němskich duchownych. Tajkich faktow a historiskich powostankow wažnych za serbske stawizny namakuje so w diplomatiskich lisćinach a srjedźowěkowych žórłach jara wjele. W lisćinje českeho krala Wjaesława z l. 1241, w kotrejž buchu wobkručene mjezy kubłow mišonskeho biskopstwa a českeje krajiny, su podate wšelake ležownostne

¹⁾ Jara wažnu kročel na tutym puću je sěnił dr. Muka ze swojej wubjornej a cyle kritiscej zestajanej knihu wo słowjanskich městnych mjenuch Noweje Marchije: *Die slavischen Ortsnamen der Neumark. Zusammengestellt und erklärt von Dr. Ernst Mücke.* Landsberg a. W. 1898. Přisp. spisaćela.

²⁾ Köhler, *Codex diplomaticus Lusatiae superioris.* I. Zhorjelc 1857. Čísło IV. — *Codex diplom. Saxoniae Regiae.* Urkundenbuch des Hochstifts Meissen. I. Lipsk 1864. Čísło 32.

mjena; němskich je tam mało; přewaža słowjanske: Bukowahgora, Jelenahgora, Belipotoch, Jawor. W kóncu XIII. lětstotka so serbsey burja w markgrabstwje mišonskim namakaju husto dosć; w lisínje z lěta 1291 kanonika Gebharda, woprijaceje załoženje wołtarja w Mišnje, je spomnjeny ratař Rosław „Rozlaus“, kiž we wsy „Groskagen“ wobsedžeše „*duos mansos*“ dwaj łanaj; w naspomnjenej susodnej wsy Kolnje (Villa Colne) pola Mišna běštaj buraj Ceske a Jentsco. — Trochu pozdžišo w lěće 1296 we wsy Séeču (Stetsch) we wosadže Brěznicy (Briesnitz) nakhadža so wudowa Myleka (Miłka) a jeje syn Borysch (Boriš = Borisław) a w Kósobudach (Cossebaude) Pětr syn Nowaka.¹⁾

Z tutech někotrych přikładow widźimy, zo srjedźowěčne lisćiny móža wjele poskićić serbskim stawiznam. To pak njehodži so prajić wo matrikuli biskopstwa mišonskeho z lěta 1346, kotruž znajemy jenož w formje z kónca XV. lětstotka, tež z hišće pozdžišimi přidawkami. Tuto źórło je w přirunanju z druhimi sobučasnymi analogiskimi źórtami, na př. z *liber fundationis* Wrótsławskeje a *liber beneficiorum* Krakawskeje diecezy, jara suche a z cyła khudeho woprijeća. Wurazne spomnjenje Serbowstwa je tam jenož jeničke, mjenujcy hdžež je rěč wo Hródku, při naspomnjenju čista tamnišich wołtarjow: *Praedicatorum (praedicator D) Sclavorum de missa passionis domini confirmatum 1519*. Widžeć tež je, zo kult Swjateho Wjacława bě tehdy daloko dosć rozšěrjeny w mišonskej diecezy; wołtarje tutomu čěskemu Swjatemu běchu poswjećene w Zhorjelcu w Pětrowej cyrkwi, w Freiberku, w Hrodzišću; w Khoćebuzu běše wosebita kapałka Sw. Wjacława. Hewak poskića ta matrikula wulku syłu lužiskich a mišonskich městnych mjenow, bohužel pak w dosć skepsanej twórbje; lědma někotre su zajimawe, dokelž wopokazuja překhad wot přenjatneje čistoserbskeje do nětčišeje skepsaneje němskeje twórbje, na př. Bostwitz, Porsycz.²⁾

¹⁾ *Cod. dipl. Sax. reg. ibidem.* Čč. 121, 299, 318.

²⁾ Porjadne wudaće Matrikule je w knize Ottona Posse: *Die Markgrafen von Meissen und das Haus Wettin bis zu Konrad dem Grossen.* Lipsk 1881. Excurs III., str. 366—434. Hladaj tam str. 372, 378, 403, 404, 405, 406, 432.

Čim dale w pozdžišich lětstotkach, čim bliže k nowišim časam, čim wjacj rukopisnych a čišćanych žórłow. Rukopisne, hačrunjež z wjetša přez němskich stawiznarjow přeptane, móža hišće w serbskimaj rukomaj nowe wěcy za historiju serbskeho naroda poskićić. Za stawizny serbskeho burstwa wažny wuznam maju urbarske knihi, kotrež w rukopisach nic jeno w porjadnje zhromadženych archivach, ale tež jow a tam jednotliwje móža so namakać. Jenu tajku knihu z Hornjeje Łužicy pokhadźacu sym cyle připadnje widzał we Wrótsławju. Za tymi knihami ma so pytać a slědzić. — Wažny wuznam maju farske archivy, dokelž woprijeju wjele žórłow za wosadne a wjesne khroniki; samo knihi křćenych, wěrowanych a zemrětych z prjedawšich časow bywaju z podložkom za wobdźělanje interessantnych monografijow w statistisko-historiskim nastupanju.

Požadane su w serbskej rěči khroniki wšitkich serbskich wosadow; kóžda wosada, jeli nic kóžda wjes, ma mjeć swoju samsnu khroniku spisanu za Serbow serbski. Dotal mamy jenož dvě tajkej knizy: wot fararja Schneidera khroniku Kulowa, města a farskeje wosady, wočišć z Katholskeho Pósla, wudatu w léće 1878 a wot kantora Liški krótku rozprawu k stawiznam Hodźija a Hodźijskeje wosady, swjedžeński dar k 800lětnemu založeńskemu jubileju Hodźijskeje cyrkwy 11. septembra 1876. W tutej poslednjeje knižce (str. 9) namakaš zajimawe hrono wo serbskim krajskim sudže, kotryž so w Budyskim hrodze wotměwaše a při kotrymž zastojnstwo krajskeho sudnika a starskich mužow Serbja z Hodźija a wokolnosće zastojachu. Při tutym sudže jednaše so w serbskej rěči. Serbski sud bě postajeny za naležnosće serbskich burow a rozsudžowaše nic jeno civilne skóržby, ale tež křtostanske zwady. Z tajkim sudnikom, kaž so zda, z poslednim, běše w XVI. lětstotku stary Bobuš z Hodźija; we wonym lětstotku, mjenujcy w druhej jeho potojcy, serbske burske sudnistwo bu z cyła wonjechane. Wuslědzić dospołne stawizny toho suda a woprijeće jeho rozsudow je wulcy zajimawy a za wědomosć wažny nadawk předežacy stawiznarjam serbskeho naroda. Tež ma so bóle kedźbować na monografiske historiske wobdźělanje znutřkownych poměrow w tych serbskich wsach, kotrež w prjedawšich časach wukupowachu so wot poddanstwa

knježkow a wobročachu so pod škit lužiskich bohotoŭ, potom pak tež hejtmanow. K tajkim swobodnym wsam słušachu na př. Delany, kotrež sebi wukupichu swoju njewotwisnosć wot zemjanskeje swójby knježkow z Klix a dostachu škitowansku lisćinu wot krajskeho hejtmana w spočatku XVII. lětstotka.¹⁾

K nadawkam serbskeho historiskeho wotrjada słušeju tež stawizny nowišich časow, wosebiće pak stawizny serbskich towarstwow, žiwjenjoběhi zaslužbnych wótčincow a wšelake, hačrunjež maličke wěcy nastupace tych zahorjenych mužow, kiž njeběchu jenož powołani k prócowanju we winicy narodnej, ale tež wšu swoju khmanosć a móc napinachu k dobremu skutkej we Łužicy. Jow je polo stawizniskeho wobdźělowanja njewučerptomne. Historija je w stajnym hibanju. Na stawizniskim wobzorje žołmy stawiznow stajnje a přeco žołmuja. *πάλια γὰ!* Štož hišće wčera běše w aktualiskej skutkownosći, to džensa hižo překhadža na marmorowu taflu historije. „Serbska Klio nowe mjena wšědnje zapisa.“ Smolef, Hórnik, Imiš, kotřiž njedawno wósrjedź nas skutkowachu, tworja hižo wobsah stawizniskeje wědomosće. Wobžarujomne je jara, zo z tutech serbskich wótčincow, kiž su džěłali w léće 1848, na skutkach bohatym, nihtó njeje svojich wopomnjecow pismowscy zawostajili. W něčišich tak cyle rozdźělnych a hinašich časach naléče ludow zyboli so z nazdala kaž kuzoŭny són. Žadane je, zo bychy ći, kotřiž hišće pomnjatkuja tamón čas, swoje zapiski wo wšitkim, štož spočatk serbskeho wozrodźenja nastupa, zhotowali a zawostajili. Literariske wobdźělanje při tom tak trěbne njeje; tó móže potom něchtó druhi sćinić.

Šěroke polo džělawosće za starožitnostny wotrjad wotewri a rozšěri so, hdyž budže dokonjana twarba Maćičneho doma. Bórzy budže hotowy zestajany serbski musej, kotrehož wuznam budže nic jenož za Serbstwo, ale tež z cyła za europiski wědomostny swět wažny w nastupanju starožitnosćow a narodopisa. Geografiske położenje Budyšina, mjenujcy fakt, zo Łu-

¹⁾ Interessantny nastawk wo serbskich wsach nakhadža so w „Bautzener Nachrichten“ z léta 1871, čisła 234—265. Z njemjenowanym jeho spisacelom bě, kaž mi praješe Hórnik, knjez Edelmann.

žica je słowjańska kupa najdale k wječoru wósrjedź němskeho žiwjela ležaca, čini, zo Budyski serbski musej móže być w přichodnym času z posrědnym wójmidłom mjez słowjańskim a wječornoeuropiskim wědomostnym swětom. Tuž maju so za tutón wažny musej hromadzić wšitke powostanki serbskeje zańdženosće, popjelnicy a druge wurywki, stare rukopisy, wosadne, wjesne a swójbne khroniki, wječorne lisćiny a wšelake předmjety zawostajene z kulturskeho žiwjenja stareho časa. Narodopisny serbski musej na Drježdžanskej wustajeńcy je nahladnje a jasnje dopokazał, kak wjele tajkich wěcow je móžno wósrjedź serbskeho luda namakać. Myslu tež, zo je w nastupanju rukopisow, hač samo čišćanych knihow móžno hišće něšto noweho wuslědźić zwonka nětčišich mjezow serbskeho kraja. W mjeńšich měšćanskich, cyrkwinskih a swójbnych zběrkach knihow wěruspodbujnje waleju so zabyte w kuće njeznate serbske wěcy. Či knježa, kiž maju składnosć pobywać abo pućować po Delnjej Šlezynskej, polnócných Čecach, Mišonskej, Duringskej, Bramborskej a Sakskej provincy su prošeni, keždžu měć na serbske knihi, składnostne brošury a jednotliwe čišćane łopjena, druhdy a husto dosć z němskimi a łacanskimi hromadže zwjazane.

Skónčnje hišće jene słowo, nic moje, ale našeho wulkeho Hórnik, wuprajene w předśłowje k Historiji Serbskeho Naroda: „Rozwučeni ludžo mjenuja jako přislušnosć kóždneho, zo historiju swojeho naroda znaje. To płaći tež wo Serbach, kotřiž su a budža přez swoju řeč wot druhich rozdźělny narod, hačrunjež su dawno swoju politisku samostatnosć zhubili.“ Dale pak powěda tutón njezapomnity, wot nas wšitkich horco lubowany muž: „Ale tež naš lud dyrbi swoje stawizny lěpje zeznać! Historija dyrbi so jemu w maćeřskej řeči podać, jako wšitko druge, štož je wědženja a pomnjeća hódne. To posylni jeho lubosć k narodnosći, wubudźi začuće za narodnu česć a pohnuje jón k dobrym a wužitnym skutkam.“ — Tohodla móžemy džensa přispomnić, zo k nadawkam historisko-starožitnostneho wotrjada słušeju tež populariske wobdźěłanja a nastawki stawizniskeho woprijeća za lud. Po tajkim wubudženje wotrjada Maćicy Serbskeje poswjećeneho historiji a starožitnosćam je wědomostna nuznota a z dohom wotčinska přislušnosć za Serbow. Tajka

swjata přislušnosť je tež nahromadzić a zestajeć bohaty, w přičłodže swětostawny Serbski Musej. To daj Bóh!

Rukopisy Hansa Nepile-Rowniskeho.

Podawa *Handrik-Slepjanski*.

B. 1) **Prěni pisany rukopis.**

(Pokračowanje a skónčenje.)

IX. Kajkosé twarjenjow a hospodařskeho grata.

Ale mi jo se wélika starosć a wélike džěto dostało po mójom nanje, nic wéle hako ta chudoba a nuza tuder jare była jo wotom wobydlenju aby we tom domje. How zewšym nic k nicomu było néjo: twařenje jo było tak njerodne, kryće jo było todla tak jare džěrate a zgnite, a te łat, 'tšegnite, až su se łamali, a tež te kózly a grědy, to jo było 'šo zgnite, to jo 'šo klěkało doťoj; a ta séna jo była 'ša prochniwa a džěrata, a 'dyž ten dešć se šel, jo 'tšez kryće běžało 'šudžon hako 'tšez šěidu, až smy se njemógli wojspje wěcej we suchem schować a na tej najspje to pósuwanje, na tom ta glina néjo była wěcej baldy žena, a tak jo ten dešć 'tšez te šmarki běžał po cełej 'spě, až smy mokre byli, a se néjsmy mógli wěcej we jspje we suchem schować. A na tych chlěwach to 'šudžon na ten futr jo běžało, da ten gnił wót togo dešća; a ta brožnja jo była todla tak njerodna, džěrate kryće, a ten dešć jo padał 'tšez te džěry na to žyto a na tu hejdyš a na to seno a tež na te tła a na wšo 'šudžon, a žyto jo wurostowało, až se 'šo zeleniło a běliło a gniło a se kazyło jo. O to jo se cyniła wélika škóda, 'dyž te twařenja tak jare njerodne a rozpadane su. A ten pług tež néjo był wéle k nicomu. Ten šéagel jo był 'šen rozkłoty, až wěcej we njom néjo 'ćeło nic twardo wostać a te zezeza su byli tež jare wuworane a te kóleska su měli todla tak jare wélike džěry wumucowane, až su se tak jare na boki zachytowali, až ten pług néjo prawje rowno wórał dla teju kóleskowy. A tež ta brona jo była jare njerodna; ta jo była todla tež tak jare wumucowana, až jo se tak jare na boki wiła a zachytowała, až tak jare žydka była jo, a štyri bronišća jo měla a tych kójncow wéle zwótłamowanych a tych drjowjanych

zubow jo měła jare wěle nutś nabitych a tych zeleznych le'dym pót a to nje'locyła nic dobroći. Te drjowjane su se jare nab'erali, te musať gusto wobcysćować, až su trochu do zemje šli a trochu 'locyli až někak było jo. Ta karka jo była tež jare njerodna; to kólesko jo było tak ćeńke; te zwjonka su byli jare wuchodžone; a te debliki wupadowali, a jenogo zwjonka jo se kójnc 'tśiřamať až pó tu špicku, a 'dyž ně'džon jěć 'ćeľ a na něj něco wjesć 'ćeľ, da to tak buchalo do teje zemje, a ten reblik něj jo był žeden; ten jo był 'šen do kusow zrozřamowany. A tej nosydle stej byľej tež jare rozkařowanej a jo se tak na boki wřla a chytała až na něj wěcej nějsmy nic wjesć mógli, až tak žyďka jo była.

X. Nepilic wóz.

A tež ten wóz był jare skažony a njerodny. Te kólesa, 'šycke štyri, su byli jare ćeńke wujdžone a te deble su byli 'še wen wupadali, a te zwjona su se pótěn 'tśiřamowali te kójnce až pod te spica, a pótěn su tajke džěrate byli, a 'dyž som gnoj wózyť, su te kólesa tak třukli do teje zemje a ten wóz zergowať a ten gnoj na tym wózu roztyla lěžł a padať doľoj, aby tež 'dyž šłanje domoj wózyť, to te džěrate kólesa buchali do teje zemje a to šłanje 'šycko roztyla rozlěžł, až žeden wěřch njebyť a pó droze mi jogo rozpadało wěle pefej hako jo domoj 'tśiřwedł; tak jo było; a 'dyž ja pó mosće jěť, da te woblica se zatykali do tych džěrow bjez te zwjona a ta woblica se wuzwinuła sobu górej z tym kólesom a se zapřeľa wót spóďka wo te snica a toć 'šo zastało. Tej njemóglej wučě'nuć togo wóza, tej starej wóľa, to ten wóz wostať twjerdže stoje, hako by do pėńka zaprjeny był, a ja musať hyć na drugi bok togo wóza a som to kóleso zasej wopaki wěřceľ, wót pñjodka pówzigowať, tak wěle jeno až ta woblica zasej kusk nižej 'tśiřša do tych snicow, až jo było měkko, da ju wuter'nuť wen z togo karba a ju řożyť zasej do togo samego flaka, 'džož jo pefej ležala. A 'dyž som z proznym wózom jěť, te'dym 'šak nic wěle njebyť, ale 'dyž som z nalodowanym jězdźiľ, da te'dym wěle raz se woblica wuzwinuła górej a se zapřeľa za te snica wót spóďka, da pak jo 'šo stojať, a ja musať zasej hyć kóleso wopaki wěřceć, až som woblicu wen krynuť, až mógl zasej jěć. — Pjefej smy měli móst pójsy a tež zejsy wen,

ten bok ku Grodka tež chytry móst, a 'tśi Domulinem kuće jo był tež móst, pefej jo był luty móst, 'džož trochu jo błoto było a drjowa jo dosé było pefej 'šudžon; ale ja pó tych móstach rad njejět z tym mójim wózom; ja lubej jět 'tśi boce, jeno až som někak wujěć mógl. Wóno se tyma staryma wołoma čěžko ćěnuło ten wóz po tom błóće, ale ja pak lubej jět; što čěžko, da što; jeno až někak wujěć mógl, da 'šak lubej 'tśi tom mósće jět 'tśi boce pó tom błóće; ja mógl 'šak pómałem jěć a njetrjobał stojać, 'dyž se do tych kólesow nic zatykowało nějo. . . . O to ja płakał 'tśed tajkim ředom a 'tśi tajkim jězdženju, až mi tak, až ja njemogu tak jěć hako druge jědžeje, ale derbu gusto stojać. A 'dyž ja pó tom mósće jět, da ja todla tež ten kujždy raz tak jare rady 'ćeł, aby jeno glucenje 'tśejět pó tom mósće, aby jeno todla te kólesa tych woblicow sobu njezwigali. To ja ten kujždy raz tak jare rad 'ćeł, aby jeno derje 'tśejět a njetrjobał todla stojać a terganje měć z tymi woblicami. Jo, ale wóno se derje trjehiło ten kujždy raz, 'dyž pó tom mósće jět, da pak 'šo stojało, a tej starej wóla wučěnuć njemógłej, 'dyž jo byto twjerdo wupněte. Da ja pak musał hyć kóleso pózwigować a se katować a wobrocać, až som woblicu wen krynuł. O ja płakał 'tśi tajkim džěle a 'tśi tajkim jězdženju, až tak huńenje 'šo džo a te kólesa wěcej knicomu nějsu, a te ludže se tym mójim kólesam smjali a mi tež prajili: ty maš jene wósebne kólesa, tajke gelnjate, to džeje až se wóz zachytujo za nimi. Tajkich kólesow todla derje nichten wěle njema, hako ty maš; te do teje zemje derje tłuceje. A mi było sromota, až ten wóz tajki njerodny był a te ludže mi tak pojedaju a se smějeje mójim kólesam. Pak zasej druge ludže mi prajili: ty maš todla ředne kólesa, to džeje wobskakowje, až se ceły wóz wěchlujó; tajkich kólesow my jěšći wěle widzeli nějsmy, hako ty maš, tajke karbate, a mi prajili: njebójiš džěm se jěć do kefkow z tajkimi kólesami; to 'dyž něco nalodujóš trochu čěžko, da to todla wudžerzać njemóžeje, tajke karbate kólesa, hako to su. Te budžeje se ći prawy cas zrozkałować a zrozłamować do kusow, ca póten! Póten móž's tam stojać we tych kefkach a budžoš musać z karku 'šo domoj wózyć. A ja som jim póten prajił, ja, 'dyž mam lutyh pódperow 'šudžon nastajonych twjerdo pód te zwjona a z kmjelowymi witkami 'tśiwězane twjerdo

až defereje dzeržać šak jěšći filu, a wóni su mi prajili: te pód-
 pjery dľugo dzeržać ńebudźeje, wóni ńejsu prawe a su słabe, to
 pójdzó prawy cas šo do kusow, a ja jim póten prajach, to južon
 šak musy tajke być a dzeržać, tak dľugo hako budźó móć, 'dyž
 lěpše ńejsu, 'dyž pójdzeje do kusow, da budźó z nimi kójnc, pefej
 južon njebudźó. A 'dyž te ludźe su nimo mjo šli aby jěli, to tež
 šycke su na te kólesa glědali a šelake pojedali a se jim smjali,
 že tajke dźerawe kólesa mam. A mi jo było todla to tak wěle
 sromota, až te ludźe na te móje kólesa glědaje a se mi wóščerjaje,
 a ja tež 'tsece nejlubej 'ćeł, aby jeno 'šudžon sam jěł a nichten
 za mnu ńejěł aby tež ńejšeł 'tši mni; da te'dym se mi zdało
 ležej, 'dyž ja sam był aby jěł hako 'ćeł a mi nichten nic nje-
 praji a se mi njesmějo tomu mójomu wózoju; a ja z nim jěł do
 šlanja aby tež ze šlanja pó tajkich wuzkich drožkach, da to gusto
 za te chójce zajimał aby zawadźował, to ja musał togo nawoc-
 nego wótu k sebje ćěnuć, až wón šel pó tej (s)ćěžce 'tši boce,
 'džož ja howacej derbu hyć; da jakle ten wóz šel pósfejdzá pó
 tej droze pó tej kóleji; a 'dyž tej wóła šlej pósfejdz droze pó tej
 kóleji, da tež ten wóz 'ned wulěžł wen z teje kóleje a 'tsece na
 hotny bok lěžł a wo te chójce zawadźował, da pak šo stajało, a
 ja musał hyć wótwadźować, až mógl zasej dalej jěć a wótere
 razy se zawadźowało daloko, da ja wuzwigował, ale ja njemógl
 wuzwi'nuć, 'dyž było trochu ćěžko nalodowane. A ja se drěł
 stojecy 'tši tom wózu, až jogo wuzwi'nuć njemógu a tak dľugo
 se mi šak tež tam stojac njechało, aby ludźe ze šlanja domoj
 šli a mi pomagali wótwadźić. Ja som 'tsece nejlubej sam był,
 až jeno nichten 'tši mni ńejšeł aby njebył a na te móje kólesa
 njeglědał; a ja tych šlanjari njecakał, aby mi pomagać wót-
 wadźić derbjali, ale ja zasej te kólesa (na zad) wěrcel a wólowu
 na zad sterkał a te kólesa še chódže zgótował tak wěle jeno, až
 ta wós wót teje chójce bertylik prec była, da ja tež mójeju wó-
 lowu prawje na ksebný bok scě'nuch a spórach a póten chopich
 jěć, a wono jěšćen bě 'tši samem, až tam njewobwisach, až todla
 někak wujědžoch. Te'dym ja som se kusk nadrěł 'tši tom wót-
 wadźowanju; ja som zawadźował wěle raz, jeno daloko nic, da
 som derje zasej wótwadźił, ale ten raz jo było jare daloko za-
 wadźone. Z proznym wózom som tež zawadźił wótere razy, ale

te'dym som derje wótwadził, 'dyž jo był prozny, jeno nalodowanego ležko nic; ten wóz jo był jare do hotnego boka značégowany; a 'dyž tej wóła po kóleji šlej, da ten wóz 'tsece wen ležł a te brjogi drěł dołoj a tej starej wóła čěžko čé'nušej, tajki šeiwy wóz; a 'dyž z domu wen na pólo jěł a z flakami była ta droga wuzka a ten wóz musał z flakami pó kóleji hyé, da ja musał tego nawocnego wótu z kóleje wen čé'nuć na tu (s)čéžku, 'džož ja howacej hyé deru; až ten wól pó tej (s)čéžce šel, da jakle ten wóz šel rowno po kóleji, a ja musał jěšćen hyé lepej k sebje a samo z flakami na žyto stupać po tych kójncach, 'dyž ten wól jo šel pó tej (s)čéžce. A ta póslenja wós jo měła tej kójnca trochu dołoj pochylonej, tak hako te kněža maje. To tej kólesy šlej 'tši wěrchu šyrocko a 'tši spódku wuzko; to 'dyž to jene kóleso trochu do dołka buchnuło, da tež to druge se 'ned pówu-zwi'nuło gófej, až se baldy wóz šlanja 'tsechyčíł. To ja musał 'tsece glědać, 'džož ta droga prawje rowna jo, až mógl pó nej derje jěć a z flakami to jo ta kólej njerowna, na jenom boce wušej, na drugem boce dłyńej, da to kóleso se todla tak wéle pozwigalo kujždy raz, 'dyž ten wóz šlanja trochu do boka wisal, da to ja musał kujždy raz ten wóz šlanja džeržać, až se mi né'tsechyčíł, až som to nerowne 'tsejěł. A jeden raz se mi derje 'tsechyčí ten wóz šlanja; te'dym běšo ta droga jare zła a mokra; da smy jězdžili pó Wugonje domoj z tym šlanim, a 'dyž te Małuškoc krotcyce byli mimo, da z tego Wugona 'ned k sebje jěli, 'tsez tu złu drogu překi a to 'tši samem Małuškoc płoće na te lědka gófej, da póten 'šak mógli kusk pó suchem jěć; da ja tež jěł překi 'tsez tu złu drogu a tam jo była tajka chytra luža k sebje teje drogi 'tši samem Małyškoc płoće, a wo tej jo było jare bioto a to se ryli dłymoko te kólesa do tego biota a trochu jo nagle było tež gófej jěć, a to musali te wóły jare čé'nuć, až ten wóz wen wulěžł z tego biota, a ja tež tam jěł, a tej mójej starej wóła němógtěj baldy toho wóza wen wučé'nuć z tego biota gófej na to lědko; a tam jo była tajka stara droga a jare dłymoka kólej, a 'dyž tam prawje k sebje nejěł, da tež ten wóz 'čeł se 'tšewalić; a ten raz tej wóła džěštej trošku hot, a ten wóz jo był tež do hotnego boka značégowany, a tak džěšo 'šo hot a to póslenje kóleso lezešo do teje kóleje dołoj a toć tež se

wobsunu z togo brjoga dołoj do teje kóleje dymokeje, a toć tež ten celý wóz sľanja se 'tšechyći; a čma jo było, a tak ja som mójeju wólowu wót woza wóteyniř a šwindu a grabje a sekernu sobu 'zeř a z wólowa domoj jěř a na druge ranje som zasej šel ten wóz zwigać, ale to sľanje musach 'šo wótehytać, až ten wóz póten móžach zwi'nuć a póten som jo zasej łodowař, a 'dyž som był nałodowař, da som pó teju wólowy domoj šel a z nima zasej pó ten woz sľanja se pórař a domoj 'tšiwjedř. Ach to jo było jeno wobyžne jězdženje a jeno wostudře a zrudne jězdženje, 'dyž ten wóz 'šak wěcej k nicomu nějo a z nim ni'džo jěć němóžoř, tak hako by jěć derbjař. Da te'dym jo 'šak 'šo wen.

XI. Nepila hospodařstwo na so bjerje.

O ja som tež doma njechař być a tež som maćeri pojedař, že ja how doma njebudu; ja pójdžom lubej na sľužbu, a mója mać jo mi prajiřa: cogodla da 'což na sľužbu a njechař doma być? A ja som jej prajiř: ja how doma njebudu, ja budu lubej sľužyć; a mója mać jo mi póten prajiřa: tajke pojedař, až pójdžoř na sľužbu; coga da ja derbu aby 'džoga da ja mam wóstać? ja 'cu džěn how na tej žywnosći wumřeć; a som jej prajiř: ja how doma njebudu, tuder 'dyž nic knicomu wěcej nějo, wóz ten nějo ze wšym wěcej k nicomu; pľug a brona a karka, to 'dyž nějo bóžko wěcej zewšym nic k nicomu, hako jeno 'šo do kusow zbić a spalić, a widľy su how jene z tajkimi krotkimi zubkami a kopylc jo jeno jeden z tajkimi krotkimi zubkami a mótejka jo byla tajka wuzka 'šycka hako dwaj palca a sekera jo byla tupa a tľusta kajž gľub a we wušyma jo byla na kusy, a šupa nějo byla žena a špoda nějo byla žena; tu smy sebi póžycali wót ludźi chódže, 'dyž smy ně'džon něco ryć 'ćeli, a peca nějsmy měři a ženeje krowy nějsmy měři, jeno tej dwa starej wóřa stej tuder byřej, a wowcow tež nějsmy ženych měři a swini tež nějsmy ženych měři, což to 'šo we žywnosći pomocne a dobre jo a być deri, a te twařenja 'še su byli jare džěrate a zgnite a dešć z tymi džěrami pada na to žyto, a to rosćo, až se 'šo zeleni, a pica gnijo a wojspje němóžomy se ni'džon schować, 'dyž se jare dešć džo wótery raz; a chlěb nam 'tšece pobrachujo kujžde 'tšede žni, a lute lěda how 'šudžon su pó ceřem póři a role mařo. O

to som ja njechał doma być, 'dyž tuder 'šo tak jare hubjone a žalostne było jo, a to som był zamyslony, że tuder we tom domje ja todla wóstać njebudu, 'dyž tak hubjone jo 'šyeko. A ja tež ženych pjenjow njemam, aby mógl něco kupić a tak how trjobjny nějsom, 'dyž 'šo ku kojncoji džo; a ja how njebudu, ja 'cu 'šak wele lušej słužyć, hako how doma być we tom hušeństwie. A to jo mója mać płakała a jo prajila: Hušeńje dosć smy how byli we tej nuze a głodže a smy 'šelaku jědź jědli, až se 'tsece někak žywili smy a smy 'tsece we tej chudobje byli a smy 'šo 'tšewinuli; a něnto ja jěšći njewěm, 'džo teje smjerći budu docakać; ja 'tsece myslim, až tuder ja na tom swěće todla wěcej dlugo njebudu a ja njewěm, 'džo jěšći ten mój posleni kójnc budžo, 'džo budu jěšći tuder wumřeć! A na te słowa ja nějsom póten mójej maćeri nic prajił. A tak dalej. Da jo mója mać póten chopila tym ludžom pojedac, až ja 'cu na słužbu a njecham doma być, da su mjo te ludže prašali: ty snadź 'což na słužbu? twója mać nam tajke pojedaj; jo da to wěrnó? A ja som jim prajił: jo, na słužbu ja budu, ja tam doma njebudu! A wóni su mi prajili: cogodla doma być njechaš? A ja som jim prajił: tak ja tam doma njebudu, 'dyž wěcej nic k nicomu nějo a ja njemam ženych pjenjow, aby mógl něco gótować; tak tam trjobjny nějsom; to jo 'šo pódermo! A te ludže su mi póten zasej prajili: to słuženje jo tež wóstudła, 'dyž 'tsece słužyć derbiš, da na stare dny póten wo tebe tež wěcej nichten njerodźi, a njewěš, 'džo derbiš być; a su mi prajili: ty pójdžoš na słužbu a budžoš słužyć; ale wóno tam to twójo wobydlenje dlugo prozne njebudžo. Wóni budžeje se tam baldy druge namakać, a ty budžoš drugi raz 'ćeć, aby mógl jeno do njogo zasej 'tšijé a we ajom być, ale ty jogo njebudžoš ležko zasej krynuć, 'dyž sy jo raz wóstajil. A su mi prajili: ty nějdzi lušej ni'džon, ale bydź lušej doma a dźětaj doma, ka zo móžo być lepej! Twój nan jo był jare njerodny; ten nějo ni'džo ni'dy nic pořédzał, ten jo dał 'šomu dotoj zejć tež jare, a su mi prajili: ty jeno wóstań doma jeno lěto a dźětaj, a njebudžo se ći nic lubić, da 'šako móžoš jěšćen póten tež wóstajić a móžoš słužyć; ale pak tež su mi prajili: sy-li mudry, wóstań lušej doma a dźětaj pilnje a tež proš Boga, ka zo móžo być tebe lepej. Twój nan nějo doma rad

wěle džěłať a pórědźał űejo ze wým nie, až jo 'šo dołoj zejšło. — A tak ja som pórěchwał na to tajke jich pojedanje a póten som wóstał doma a som džěłať doma a robotu wóthywał.

XII. Nepila grat porjedźuje a rolu wudobyła.

Da póten na lěto stary Wjeclaw a stary Šottka, tej stej štej do Hamera pó zelezo na wózy a ja som šěł sobu z nima a som sebi joga tam tež kupił za tśi nórty k tyma bronoma togo zeleza a tež som póten 'ned na drugi džeń šěł do Łomow pó te bronišća a tam som tajkich čéńkich wólškow narubať a na bronišća 'tserězowať a wobčesať a trochu wobstrugať a dvě bronje wudžěłať. A Milerazski kowal, ten stary fotr, ten jo do teju bronowy tych zubow nadžěłať a nabiť nutś, a tak póten som měť tej dvě bronje nowaj a tež te kólesa 'šycke štyri som dať w Grodku džělać tym kólarjam, a Klunkert je póten je wobrinkowať a tu přenju wós som kupił wót Džěwinskego starego Nakojnca za štyri kroše a tu pórěnju wós som kupił wót Starika a młynika, wót togo starego Wjecka za šesć krošow, a to wójo a te snica a tej wóplona a ten wobertyť; to drjowo som kupowať wót tych našych burow, kótorež su jo wušej měli a mi jo 'tšedali a mi pomagali we tej nuze. A tak som póten to 'šycko sam džěłať, až jo ten wóz gótowy był. A Milerazski kowal, ten stary fotr, ten jo jen wobblachowať a wobrinkowať 'šudžo, a gótovy zasej domoj 'tśiwečť som a kólesa gófej zatykať som, až som mógl jěć; da póten jo było mi ležej, že ten wóz zasej dobry mam, až mogu derje 'šudžon jěć, 'džož 'cu; a tak som póten 'ned zasej do Łomow 'šěł pó wolšku a som wudžěłať ten plug a tej kólesce a ławku a 'šo nowe, a zeleza dať pórědźić, až som mógl jěć wórać. A tež póten som 'ned šěł do Łomow po tajku šćiwu wólška, tej karce nosyďa; a tu karku som wudžěłať a kólesko tež, a Milerazski kowal, ten stary fotr, jo to kólesko wobrinkowať a copika wudžěłať a nutś zabiť a tak todla som póten tež mógl derje jěć, 'džož som 'čel. A ta Stabeye čota jo była mójeje maćerje sostra, da ta jo nam kupiła krowu za džewěć tolari w Mužakowje jastrowny jormank, a my tež űejšmy měli ženeje skoro za pól lěta; a póten 'dyž tu krowu smy tež měli, da póten jo se mi lepej spódobało, a tu krowu jo mi ta čota šenkowała; teje

ńej som trjobał jej płacić. A tak som póten na wélikem Pjeyšču wukopował to lědo; to jo było jare twerde; to su byli tajke wélike kupy syća a wélike kupy tajkeje twerdeje trawy smykłje; to som derbjał do jenogo flaka dwa raz kopnuć, až ta mótejka jo 'tšišla 'tsez te kófenje a se tajka kula wuwroćita hako měrca. To lědo jo było jare twerde; na tom som sebje ja mójej ruce 'šej 'tsemógl 'nedym. A ludže su měli pó njom prawu drogu wujězdžonu; ta jo była tež jare twerda; to ńejo ta mótejka 'šak 'četa lězć 'tšcz tu drogu, tak twerda jo była. A na Wuzkem k sebje Slěpjanskeje drogi ten kus jo był do pół rola a do pół jo było lědo; to som na ślanje 'tšekopał až jo ležej měrnjeło a ležej se wórało. A na Rěpnem hot Slěpjanskeje drogi te góny, až pó Dołk, da te som tež ślanje 'tšekopał a něco smy jogo wózyli do kopice dołoj do Dołka, a to druge jo ležało a měrnjeło, až jo se ležej tež wórało, a 'tšed Dubrawicami hot teje drogi te góny ku kefkam, tam som ja te twerde kupy zwukopował a te twerde flaki togo škropca aby škripa, až jo se ležej wuworowało; a tam jo mi chopiła ruka bólec ta prawa wót teje mótejki, wót togo toporišća zergowanja, a jo zapuknuła, a te palce su byli tajke tłušte bólace a we tych cfonkach su se gnojili a su mi jare dlugo bóleli, až ńej som mógl za dlejki cas nic prawje džětać, že tajke bólenje jo było mi se dostało za mójo džěto, a tež tej dwa palca stej wóstałej ščiweje a tež derje budžotej južon wóstać až do smjerći.

XIII. Nepila twarjenja porjedža.

A to lěto jich póten ńej som wěcej wudobywał, ale som sebi twajf dał cejchować k tej brožni a na druge lěto som ju natararił a gótowu seyniř; da to lěto ńej som tych lědow ženych wudobywał a ja mějach z teju brožnju dosć cynić, až ju gótowu spórach. To twafenje todla jare weliku procu koštujó a jare wéle zadžówa tomu drugemu džětu 'šomu, a tak som póten sebje zasej dał twajf cejchować k tomu wowceńcoji a k tej kojlni a k tej komorce 'tsece we casu něco a na druge lěto zasej něco. A pó šesć wózow kańeni som tež póbył na Syjanskich lědach něco casu do prjodka, a k tej brožni som póbył jich tež pó štyri fory, a to 'šo z wóljmi, a te 'še su spódy teje brožnje, ale pak

te šesé forow su 'tsijšli spódy togo wowceńca a pód tu kojlnú a spódy teje komorki, a to twařenje jo za dvě léce natwarjone bylo, a ten wowceńc a tu kojlnú som 'tsikrył a dalej njemózach. A te ludže njemózachu nic 'tsedać. To lěto žyto jo bylo se jare mało radžiło, wóno jo jare mało wótrostlo a jo krotke wóstało, tajke drobnućke, da nalěto jo nam buram teje słomy pobrachnuło; to jo była jare krotka a njespora a drobnućka hako ta měrwicka; tu zymu ja som jeno šesé kórcow žyta namłočil a jo mi derbjało tež dose'nuć až do žni zasej a jěšći jo 'tsedać tež musach něco na dawk, pjenjeze dawać wót njogo. Te'dym tež se jare bylo nějo. A to lěto som ja wudobył w Dubrawicach te ležke góny. A w zymje som dał twajř cejchować k tej spē něco do prjodka a nalěto smy ju wobčasali, a tež te łaty a šorgole som sam spódrubował a zwobčasował a zrozkałował a domoj zwózył. A tež to lěto som tu Kroteycu wudobył tam dalej Dubrawicow hot bėricoweje górkki aby hot Třebinskeje drogi ten kus až pód groblu a drugi bok groble, ten kus tež až pód tu drožku tych Kroteycow. A w zymje som zasej dał twajř cejchować, k tej spē, a nalěto smy ju wobčasali, a póten som ju domoj wózył a te burja su mi pomagali jeje zwózyć tež něco. A na Syjanske lěda som pó te kańenje jězdžil a som jich dwanasćo wózow domoj zwózył z tymi mójimi wólými, a ja tež dwanasćo karow, a do cyglownje pó 'tši wózy cygela, a póten som zasej pobyl pó wósym wózow gliny. To lěto ja som te mójje wóły jare katował a sam se tež. A Milerazski Krupajř jo mi tež zwózył tši fory tych kańeni z tych Syjanskich lědow, a to jo bylo 15 wózow a 12 karow 'šych grómađu, a te su 'šycke spódy togo twařenja, a něnto jich tam jare wěle widźeć nějo. A ta 'spa jo twarjona we tom léce 1806 a we tom juniusu, a 21stego juniusa jo byla natwarjona, a to mi ten stary Cechoc fotogr (nan) 'šycko natwaril a jo mi tež tu komorku narađzil a natwaril. Howac teje komorki ja ni'dy widzel njeby a měl njeby, 'dy by ten nic. Teje ja nějsom ni'dy na myšli měl, tak mudry ja nějsom byl, aby tež ta dobra byla; ale něnto wěm a wuznajom, až jo jare dobra. Ach, kak ja mogu tana něnto wo nej być z boka, až nějsom jim na droze a na wócyama. Ach kak jo 'šak to mi něnto jare lubo, až jo mi ten stary Cech tu komorku natwaril, a ja tež se mójomu Bogu džě-

kujom, až jo Bog ten Kněz jomu tajku mudrosé dał, až jo wón sebi tu komorku natwaril a póten mi tež, až mogu we nej bydlić až do kojnca mójogo żywjenja. Ach ja se Či džěkujom, mój Bóžo, za twóju dobrou radu a smilnosć a lubosć, kóteruž ty nam stajnje dawaš a cyniš, nam tym clowskim džěóom, kóteraž nam jare nuzna a dobra jo tuder we tom żywjenju.

A tak dalej. Da ja som póten zasej ze Syjanskich lědow te kańenje wózył sedym wózow a tež sedym karow, a póten tež som cygel wózył z Milerazskeje cyglownje a z Bělkowskeje cyglownje a z Jabłónskeje cyglownje gromadu wósym wózow a šesć wózow gliny k tej pilnicy aby k tomu kulkowemu dołoji a to šycko z tymi wólými. A póten tež som tu pilnicu sam murjował aby džěłał. Mi nichten nic pomagał nějo, a wóna jo wělika dosć. My mamy wo nej štyri 'tšegrody, a póten som wokoło něje zemje nawalał, derje 'tšez tawzunt karow, až we nej kulki njezńerzńeje a tež se njeskažeje; ja som we tom gunje 'tšez tu górkku tajku dlymoku groblu wurył a tu zemju som wokoło teje pilnicy nawalał. A něnto ta gnojšćica pó tej grobli běży a tam se roztyla rozbenjo, a trawa lepej rosćo. Pjefej jo 'tšece stajała we dworje we tom gnoju, a 'dyž wěliki dešć panuł, te'lym jo ten gnoj plůwał aby se topil a wóda stajała až do kolen, 'džož nejnějšě bylo jo. Ta jo 'tšece we tom gnoju stajała kujždy raz jare dľugo, 'dyž jare wěliki dešć panuł a ten gnoj jare wumokał jo. Ale něnt baldy wońe'ńjo pó tej grobli a tam gnižej we tom gunje něnto derje trawa rosćo tak wělika hako we tych drugich gunach. Ale pėrej jo tam 'tšece jare hubjona trawa byla, 'dyž ta gnojšćica tam ni'dy nějo žena 'tšišća, ale jo se w dworje 'tšece derbjala wustojać. O ja som jare wěliku procu ważył, až som tajku groblu wurył 'tšez tu góru wo tom gunje, a tu zemju som nawozył wokoło teje pilnice a něnto we nej kulki njezńerzńeje a wóda tež tam ni'dy njetsidžo; te su 'tšece suche. A we tej grobli něnto rosćeje wólški a we tom gunje brězki; te som ja sajdžał; a tak 'cu ja něnto te štyri wólški měć we tej grobli za móju procu a te štyri brězki we tom gunje. Ja som je 'še sajdžał. Wón ma tam tajkego drjowa dosć. A wón jo mi tež wótprajił dwaj raza, to som ja słyšał z jogo guby te słowa, a jo mi rrajił: mójogo dla móćo rubać, kóteruž 'coćo.

a něnt mi nic njeda. Něnto praji: ja 'cu wam wusr . . te wólški a te brězki, něnt wěóo; to jo prawy dgajf; ten kjarla słowa nje-džeržy; ten nějo po mni. Ten njewobmysli, kak ja how wěliku procu som wažył na tej žywnosći. — A tež som nowy pec nagotował; togo tuder tež nějsmy pefej ženogo měli we tom wo-bydlenju aby we tom domje; a we tom pecu jo pěk stow cygela a štyri wózy kańeni a štyri wózy gliny a to 'šycko z tymi mó-jimi wólými som gromadu nawozył, až jo ten pec był gótowy. Po někoterych lětach som zasej z Milerazskeje cyglownje sebi domoj 'tšiwjedł togo čenkego cygela 150 štuk a něco tych kusow a som jen 'tšikrył, že njederbi nutš mokać, ale derbi suchy być a dlej džeržać. Pjefej smy pěkli wo Małuškoc a wo Štabcyc, a wo Wjeclawoc a wo Bertonjoc a wo Šottkoc, ale pak wo Ma-łuškoc nejwěcej a kujždy raz dobry tykajnc sobu dali za to pecenje.

A tak dalej. Da ja som sebi pótěn ten čawer natwaril we tom gunje, 'džož my tam mimo njogo do brožnje chódžimy; we tom 'cu ja mój řěd měć a něco suchego drjowa, až mogu něco tež pórědžić, což nuznje porědžone być derbi. Ja som jen sam natwaril wót tych starych kusow scěny, což jo trochu było; a som je gromadu nakładował, až tak jo se natwaril.

XIV. Přěni grat so kóncuje a nowy dyrbi so džěłać.

A to by baldy zabyte: Da ten mój wóz aby te nowe kólesa su byli surowe wobrinkowane, a 'dyž su prawje wusknuli, su te rynki byli 'šycke lós. Da jo mi ten Milerazski kowal, ten stary nan, te rynki 'šycke 'tšerubował a zasej twěrdžej 'tšičě'nuł, da pótěn su twěrdó byli. A tež tej bronje, to drjowo jo było su-rowe, a 'dyž stej chopilej sknuć, da stej se chopilej na wětrnik šćiwic, a to přenje bronišćo, ten ksebny kójnc, jo štařało do zemje a to póslenje bronišćo, ten hotny kójnc, to jo tež štařało do teje zemje a to wobej dvě tak na wětrnik stej se wifej, 'dyž stej sknułej. A ja som tež 'tšiwězował kńeble na tej kójnce, což stej se gófej zwigalej, až stej se derbjalej zasej zrownać, ale to nic wěle pomagalo nějo, ale 'dyž stej prawje zasej 'tsemoknułej, da te'dym 'sak stej se zasej zrownalej, ale 'dyž stej zasej prawje wusknułej, da stej se zasej šćiwifej a nic dobroći 'łocyłej nejstej. A te bronišća su se pukali aby na pól wuzwalowali a

tych zubow jare wele wen wupadało. A tak ja som póten do Łomow šel a som tam pjeć šmrjockow pódrubał a te wodzenaški som wóstajil tym broníšcam a som dał prawje wusknuć, a som měł jenu brězku, da tu som tež pódrubał, a wót tego wodzeńka som nadžělał tych broníšcow a som dał prawje wusknuć, da te broníšća su sknuli pódruge lěta a te su byli suche dosć. A tak som póten zasej džělał tej bronje wobej dvě nowe; a te zuby som sam nutšbił, a wóni su jěšći džensajšy džeń twardo a nje-padaje žene wen a tež stej derje 'kocyłej a tež stej byłej rownej wóstałej, a ja som te'dym tśi a dwadźesća lět stary był, hako tej bronje som džělał, ale tej přenjej bronje stej mi lědy dzeržałej póltšeca lěta; jo, ale 'dyž to drjowo nějo było prawje dobre, da nejstej długo dzeržałej. To běchu tajke wólšowe woblacki a wěrjaški słabe, da to běšo k nicomu drjowo a měkke drjowo. A tak dalej. Da tež ten pług aby šćagel jo se rozpukał pó tych džěrach 'šych až pód tu 'tśinožycu, až jo se 'šo kiwkało, a 'dyž som 'čeł to crjosło twardžej wuklinić, jo se jěšći wěcej rozkałował, a 'dyž som 'čeł tu šłupicu trochu twardžej 'tśiklinić, da jo tež se lepej kłól a to nějo nic twardo wóstało a tež nic dzeržało. Ten šćagel jo był tež wólšowy woblak surowy, a 'dyž jo sknuł, da jo se rozkłól, až wěcej nějo nic twardo wóstało. A tak ja som póten do Domulic šel a som prašał, maje-li wóni doma šćagel k pługoji dubowy, a wón mi prajašo, až jeden tam ma, a ja jomu prajach: Byćo tak dobre a 'tśedajćo jen mi; a wón mi prajašo: ja budu jen sam baldy trjobać; a ja jomu zasej prajach: mój šćagel jo se mi rozkłól, že wěcej twardo nje-wóstanjo, a 'dyž kliniki bijom, da se 'co rozwalić a njewóstanjo nic twardo. Ten nějo nic wěcej knicomu hako zrubać a spalić, móćo-li wy jěšći filu być z tyma wašyma pługoma, da jeno mi jen 'tśedajćo. Ja 'cu wam tak derje zapłaćić, což budžo derbjac być. Da póten jo mi jen dał a ja jogo prašam, wele derbi za njon być, a wón mi prajašo: štyri kroše. To ja rad dach, jeno až jen krynuć. Ja jen jare nuznje pótrjobach; ten běšo mi jare luby. A ja tež som jen 'ned džělał, tež we tom lěće hako tej bronje a ten jo mi długo dzeržał a tež jo derje wórał 'tšece, ale ten přeni pług jo mi lědy wudzeržał póltšeca lěta; a to běšo tež wólšowy woblak a surowy a tež kójlny; 'dyž jo zesknul, jo se

na pól rozkľoľa; da te'dym tež dľugo dzeržać njemóžo, 'dyž kójlny jo był.

A tak dalej. Da ta mója karka jo mi tež se na wěternik aby na šciwo zesknula, to drjowo jo było tež surowe, a tež jo se rozkľoľa. Ja som ze starika, z mlyna domoj jěł wěcor pól ěmje a na Stružkach 'tši Šaparjoc Kućiku pó tej čěžece, a to nosyďlo tam po jenej kupce štrychnu a ta kara se na bok póchyli a ja lědym ju zdzeržach, až se mi nje'tšewali, a wóna gor tak jare rypnu. A ja tež póten zastach a glědam 'šudžon wokolo chódže a njewidžu ni'džo nic; jo było jare ěma, a ja som měł chytše čězko; a 'dyž som zasej chopił jěć, da 'ned widžech, až rozkľota ně'džo jo, 'dyž se mi něnto wěle wěcej na boki wijo. A na drugi dzeń aby rano na nju zasej glědam, widžim, až to hotne nosyďlo na prawu ruku jo było se rozkľoľa bez tymi tšimi šynkami a tak som póten tši blatnarje 'tšebił 'tšez to nosyďlo, až jo derbjalo zasej twardže być a dzeržać, ale wóno derje nic wěle pomagało nějo. Wóna jo se derje na boki wiła a jo se 'tšeece do jenogo boka čě'nula, 'dyž jo se sknula. A 'dyž ja do mlyna jěć 'čeł aby tež ně'džo hyndžo jěć 'čeł, da sebi šel do dworow po dobru karku, až som mógl tak derje jěć, a tu našu karku smy tež filu měli, ale nic wěle z něju džěłali, 'dyž nějo knicomu była wěcej. A tak ja som póten zasej do Domulic šel a som togo Domule prašał, maćo-li wy nosyďla ku karce prawje suche doma, móćo mi je 'tšedać. A wón mi prajašo, až jene tam mam, ale ja budu je sam baldy trjobać, ta naša jena karka jo jare hubjona, ta budžo derbjac tež zasej baldy druga być. A ja jomu prajach, maćo-li wy jěšći z tyma wašyma filu być, da 'tšedajćo te mi a 'cu wam tež zapłaćić, což budžo derbjac być, hako maćo wěle wólškow a brězkow; wótrubajćo sebi zasej druge. A prajach, ja som sebjě karku wudžěłal wót suroweje wólški, a ta jo se mi rozkľoľa; da ja póten prašam, wěle derbi za nje być, a wón mi prajašo: štyri kroše. A ja tež to rad dach, jeno až je krynych, mi se ljubjachu. A ja som póten 'ned tu nowu karku džěłal a z teju som mógl 'šudžon derje jěć, 'džož som 'čeł. Ta jo mi póten dzeržala derje a jo trała wěle lět, ale ta přenja jo lědym wudžeržala te štyri lěta. Ale 'dyž to drjowo jo było słabe a hubjone, da nějo dľugo dzeržać mógła.

A 'dyž ten rěd som zasej dobry měř, da póten som w Brězynje zasej to lědo wudobył, a gnižej ten móćnějšy kójnc su Pawlikoe wudobyli, a stary Pawlik jo był mój 'tšíchodny nan; ja som měř jogo džěwku Mariju za ženu. A tak wóni mału. Brězynku su džěłali wěle lět a seli na nju su a tež žnjeli su. Da ja som póten zasej za Stružkami pól togo lěda wudobył, a do pól jo była rola, ale tam jo to šćernje drapate a štapate 'tšecjare rade rostło. A dalej som zasej na Dołach to lědo wudobywał, to ksebne, tam k 'rjosam, ale 'tši tej Wórojskej droze we tom dótku jo był todla tajki wěliki škrope a tež gusty. Tam com musał prawje z mocu kopać, až jo ta mótejka naraz 'tšez njen šła, a 'dyž to nic, da tež wótskocyła zasej górej, da te'dym musał dwaj raz do jenogo flaka kopać, až ten dern so wótkopnuł. Tam jo mója mać mi tež pomagała pókopać, jeno wótpólnje, ale wóna tam derje nic nějo spórać mógła; wóna jo do jenogo flaka wěle raz kopała, až jo ten dern wótkopnuła; a to wótpólnje jo tam pobyła a wěcej tam na njo lušej šła nějo. To som ja musał sam wukopać aby wudobyć, 'dyž som 'ćeř rolu měć. Wót togo kopanja stej mi gor tak jare ruce bóleťej; to jo było ćěžke džěło.

Pó někoterych lětach som ja zasej na Dołach tam to hotne lědo wudobył, ku kupam te góny, a Słabka tež, tej lědze smej mej ze šesćimi wólymi wuworaťej a wudobyťej. Pó někoterych lětach smej zasej tam za Wobryćom hot Dubrawskeje drogi hako tamne kójncarje do Dubrawicow jězdžeje, hot teje drogi te góny až tam pód tu drogu hako tam džo ku Krajnkoji a Šefferoji a tam dale do Milowki a dalej do gole džo, tam smy měli my lědo a Słabcy tež, tam smej jo tež ze šesćimi wólymi wuworaťej a wudobyťej, a tam smej baldy pług zlamateľej. Tam su byli todla tak smólne pěnki łucuwjane, a ja som jich tam karu narodował jeno tych samych, což jo ten pług tam był do nich zakładował, a kótorež kus dlyńej byli su, až ten pług do nich zakładował nějo, da te tam jěšćí džensajšy džen su. A ja som wót tych starych słyšał, až jo se Rowne pėřej gusto wótpalowało, da su te Słabcy na tom jich te chójce rubali a twajř džěłali wót nich, 'džož jo było nejbližej, a domoj wózyli su, a to te druge snadž tež tak su, za to tomu kněžoji nějsu nic dali, a su rubali, 'džož

jo nejbližej bylo a twajr džětali a twarili su. A tak dalej. Pó někuterych lětach som póten zasej to małe Pjecyšćo wuworował a wudobył, tam wótlamach radlicu, do jenogo peńka se zaštapi a tež se zegnu spódy głowy. A ja som ju póten zasej rownał, ale wóna se póten ceła wótlama. A tak póten musach domoj jěć, 'dyž jo se mi škóda dostała. A tak som tam póten zasej za dwaj tydženaj jěł doworać. Da tu srěnju krotecyu som tež wudobył 'tši lukach, což tam z tymi kójncami šycke na luki aby do lukow stojeje aby džeje aby wobroćone su.

A tak dalej. A 'tši wšom pósledku a k sebje Dubrawicow a hot Trěbinskeje drogi a bližej małego Trěbinka a hot teje groble, tam tu daloku krotecyu póslenju som wudobył nejposled. Tam sebje zlamach šćagel; ten płuq třechi do peńka a tak bě nakusy. A póten som tam te peńki prawje cysto wupytał a wurodował a te kófenje 'še a póten drugi raz som tam jěł doworać. Ale 'tši Krystopowem boce ja som wóstajil rězu a to pěć brozdow šyroku. 'Dyž to som derje wedzeł, 'džož dobra rola jo, tam wón rad wótworujo, tak hako na Rěpnem we tom dołku, tam smej sebje tšece wótworowatej kujžde lěto. Ja wótworał cysto, da wón wótworał jěšći cysćej, da wón mi wótworał wót tego składu tu zemju spódy teje brozdy, a ta brozda jo se 'šycka zesuwala dołoj. A drugi raz zasej tam wórał nejpeřej, da zwórał sebi tu móju brozdu do swójogo składu sebje nutś, a jěšći mi wót mójogo składu tu zemju jo mi 'tšece wótworował tak dlugo hako jo góspodajr był. A něnto ten jich skład aby ten dobry dołk jo tši brozdy šyršy hako ten naš; howac jeden dołk jo tak dobry hako štyri górki, tak wele ten 'tšinjeso. Da ja som tam na tej krotecyu tu mjezu wóstajil dla toho Krystopa, a som sebi myslil, 'dyž změjom how ten ceły skład role, da budžo mi ten Krystop tež pak tak derje wótworowac hako na tom Rěpnem jo wótworował. A som sebi myslil, njech ta mjeza how wóstanjo, a njech na nej trawa rosćo a ju wótery razy skotu wužnjec móžeje; wón mi tođla teje wótworac njebudžo. Jo, ale ca bě aby kak dlugo ju tam mējachmy; wón jo mi ju derje prec wótworwał a nutś spórał, a něnto maje tam gromadny řed šyršy sřejdža a tam na kojncu 'tši grobli tež, ale našo a Slabcyc jo tam wele wužejše. Krystop Juro jo był z rodem z Mulcoe No-

wušoc a jo do Rownego 'tšišeł na Krystopoc żywnosé a jo wéle-
lét staršy był how we Rownem a jo tež góspodajř byl až do-
smjerći. Wón jo todla gor derje a bogaće 'šo dosé měł, ale
wón todla ni'dy dosé nějo měł; wón jo tšece za tym swětnym
mamonom jare glědał. — — — — —
— — — — —

To je hač dotal wjetši džěl jenocho pisaneho rukopisa, dalje njecham
a njemóžu z njeho wozjewjeć, dokelž su we nim zwada ze susodom a nje-
wokřewjace swójbne wobstejnósće hač nanajdrobniše wopisane. A dokelž su
z džěla éi hišće žiwi, wo kotrychž je rěč; tuž by to móhlo k njelubosćam
wjesć. Snano móžeja pozdžiše časy raz to, štož hišće so njeje wozjewiło,
wozjewjeć.

* * *

B. 2) Z druhéju dwéju pisaneju rukopisow.

Tež drugej dwaj zwjazkaj Nepilowych zawostajenych pisanych ruko-
pisow swójbne njelube naležnosće wopřijataj. Těhodla chcú tež wot jeju
dalšeho wozjewjenja wothladać, tak wažne kaž w rěčespytnym nastupanju te
a druge słowa a twórbu bychú byće, kotrež so tam hišće namakaju. Kohož
zajimuju, njech w originalach za nimi pyta a hlada. Jenož jedyn džěl chcú
tu hišće podaće, z kotrehož je widžecé, kak je so wobohemu Nepili na stare
dny što, kajki nahlad je wo zemi a swěće měł a kak je jeho wutroba za
njejhjesami sebi žadała.

* * *

. jogo wéle suchego bylo jo, da te'dym ja som sebi
jogo nejwěcej nagotował a do Grodka jogo nějsom wózył, da to
južon po małem wéle budžo. A ten stary Domula mi prajašo,
ja som jo tež te'dy kupował, te'dy jo był Šrefelt w Třebinje za
jagarja a za forstmejstra a 'šo, jako nam jo 'tšedawał jo, te'dy
jěšći njeběšo jare droge a tak som jo tež rubał a domoj wózył,
'dyž jogo dosé suchego bylo jo, a te'dy mějachmy my togo 'šogo
wéle. Jo, ale našo jo dawno 'šo a ja prajim, wóno to mójo jo
tež dawno 'šo. To jo naš 'šycko do Grodka wótwozył; 'tšez pól-
tšeca lěta jo do Grodka jo wózył a to dwaj raz za tydžeň 'tšece
a wótere razy gor tši razy za tydžeň a 'šo tež a jo derje jo prec
krynuł, až bě derje 'šo. A ten stary Domula mi prajašo, ten
waš jo todla jare glucny pó tebi. Teliko drjowa hako ty sy měł;
za tak wéle drjowa to južon jo jare wéle pěnjez warbował. A
ja prajach, pó mojim zdaću 'tšez wósym džeset tolari 'šak jo,
nějo-lik jeno wěcej. A to druge lěto jo 'tšedał 'tšinasće kórcow

kulkow a za te jo krynuł tež 'tśinasée tolari a ja som jej kujžde lěto dał tolar pėnez tym cėejam a som jima dawał dwaj punta wełmy k štrumpam, a 'dyž tych džěci stej dvě měj, da pótėn som dawał 'tśi punty wełmy a wónej stej ju gromadžítej, a 'dyž jo prawje droga była, stej ju 'tśedatej, a 'dyž smy wómłóili wo casu pėrej togo zapusta w zymje, da ja som jomu 'tśece kujždy raz prajił: něnto móž's z mójim drjowom do Grodka jězdzić aby móž's łucuwu wózyć a 'tśedawać aby móž's na kloftery chódzić, 'džoz wějcej pėnzej budžo, až sebi pěj tolari pėnzej warbujoš, až móž's sebi wėliku micu kupić a škorni a džěćom něco, a to tež wón jo. A tež som jima kujžde lěto dawał dwaj korca žyta, tak długo jako ja som góspodajř był, a gernyki a mydłto to som 'tśece 'šo kupował, až nějo pobrachnułto, ale jo mēja 'tśece 'šogo dosć. A wóna jo mēja tež sedym kokošy a te jaja jo 'šycke 'tśedawała. A ja 'cu prajić, až te sedym kokošy doch tež 'tśinjeseje sedym tolari pėnzej za jeno lěto jeno a wóno derje hyšći wějcej budžo. A to dējeje howacej te kokošy 'tśinjeseć 'šo, te gernyki a to mydłto. Ale dla togo ja som 'tśece gernyki a mydłto jej kupował, až jo 'tśece dosć mēja. A te jaja jo wóna 'tśece 'šycke 'tśedala kujžde lěto; tej stej měj 'tśi mni jare dobre myto, až móžotej radej spokojom być, a jeju džěci su mi tež pódermo jědli a nějsu mi džětali žene nic za šesć lět a ja som se starał, až smy měli 'tśece dosć jěsć a nějsmy głódne se ni'dy le'nuli spać. Ale wóna jo skradžu butru 'tśedawała do Grodka a do Mužakowa a ja som 'šycko zasej zgónił, a ja som musał kupować zacynk, 'dyž jo pobrachnuł. A tež za pěj lět a dwaj a dwadžesća nějsom ženogo kuska butry a twaroga krynuł; to su 'šycko sami zjědli 'tśece. Ja som 'tśece suchy chlěb jědł, 'dyž som 'ćeł jogo tež kusk zjěsć, tak ta (šwiger)džěwka jo mjo šudžila a njeprawje jo mi cyniła tomu (šwiger)nanoji. A te'dym ja som jěšći góspodajř był, jako tak mi jo cyniła. Ta jo mēja dobre nutś'tśijdženje 'tśi mni, až ta jo mēja tak dobre myto 'tśi mni, až móžo jare rady spokojom być. A to mógła być, 'džoz by 'ćeła jeno być, da tajkego nutś-'tśijdženja njeby ni'džon mēja jako 'tśi mni mēja jo 'tśez wobšudu a njeprawdu a falšnosć a to jej ni'džo tak nutś što njeby tak kajž 'tśi mni jo. A ten stary Domula mi prajašo kajž ja praju, až ty sy na nju měkki, z tobu wóna grajo kajž 'co a cyni

což 'co, 'dyž se će njeboji. Mi njetrjobała długo tak cynić, tej by ja dawno zasej pokazał z dwóru — a wón mi praji: to sy ty mógl, 'dyž sy góspodajr był te'dyn, a to wobeju wugnał, njech by šlej, džo by 'ćelej; by-li jima hyndžo tež tak derje było, kajž 'tši tebi jima derje było jo, by-li 'tši drugih tež tajke nutš'tsijdzenje mětej, kaž 'tši tebi matej wót tego falšowanja a wót teje wobšudy? a to by jima hyndžo aby 'tši drugih 'šo spanuło. A mi zasej praji: teju mógl ty dawno wugnać a jogo pódomk jomu dać sobu. Ten by ty dawno zasej nutš měł, a sebi wózenił drugih domoj, hako maš jich wěcej, 'dyž či tej dobroći njecynitej. A ja póten jomu prajach: Ja to pak nej som cynić 'ceł, ale som sebi 'tšec myslil, 'dyž jo se tak stało, da njech jeno tuder stej a džělatej a mjo dožywitej, da ja njemam tego grěcha, až nej som jeju wugnał, a som sebi 'tšece myslil, až wóno móžo jěšći se cynić, až druge móžeje tež jěšći do wobydlenjow 'tsijć, až budžeje tež wobstarane. A tak smy se rozprajali 'šo a pojedali smy chytru chylu a som 'tši nich wěcerjał tež, 'dyž su mi kazali. Da ten raz nej som 'tši tych našych wěcerjał. A póten som šel domoj, da su mi jěšći zasej 'tsidali wokolicku tego chłěba. A ja som jim wudžekował za njen a som prajił: tego chłěba ja změjom witše rano k snědanjoju dosć 'tši tych małych kulkach a wěcerjać budu tši nich, a Bog wě, 'džo pak pó njen na drugi džen pójdzom, až budu jogo 'šak tež zasej kusk krynuć a zjěsć. A to som se starał ten celý džen, 'džo budu jogo tomu witšejšemu snědanjoji zasej kusk krynuć. A 'dyž jo ten wěcor 'tšišeł, da póten som šel do Kulnic a tam som tež skeržył 'šo, kak mjo naše šudžeje z teju jědžu a z tym chłěbom, kak jen 'tšede mnu zanka, až jogo krynuć njemogu a deru jim jogo lutować, kajž by ženogo njeměli; a te małe kulki mi wósebje wóbarjujo, a nie k nim, ženeje tunki a butry tež nie; da ja sebi holujom kusk teje soli a te kulki we nej tunkam, a wóni se mi baldy lepše zdadžeje hako tajke bez teje soli; to jo wěrnó, a póten mjo prašachu, ca njekrynječo da doma gor ženogo chłěba, a ja prajach, 'tši tej wěceri jogo kusk wopytam, až tež džěn wěm, kak dobry jo, ale howacej nie, a k tym snědanjam mam 'tšece te kulki wósebje wóbarjowane, což je te gusy a te kokošy jědže; da tajke ja tež jěm, 'dyž njecham głodny być a póten nie k nim ni'dy.

A te Kulnic mi prajachu, te was todla jare šudžeje z teju jědžu, a njeprawje wam cyneje, to jo todla jare nikak, až wóni wam něnto tak cyneje tajku njedobrotu za wasu dobroć, tak hako wy sěo jima 'šycko prawje we dobrem štandže wótedali. My jěšći derje 'šo wěmy, a 'šogo wěle stej pó was krynušej; tej stej jare glucnej pó was, a 'dy by wónej tež prawje mudrej bylej a se prawje 'tšemyšlijej, da jare radej móglej wam dobroć cynić za wasu dobroć; ale něnto mi tak prawje peceje, až skóro byé nje-mogu z tajkeju jědžu. A te Kulnic mi prajachu, to jo grěch, tajke cyńenje, hako to wam cyneje, a to jim wenkach wóstać njebudžo, kajž wóni něnto wam cyneje, da tak změje cynjone zasej; a to budžo jim 'šycko zasej 'tšijć. A ja prajach, ja som to južon jej por raz prajił, až ludže mi tak prajeje, kajž ty něnto cyniš mi njeprawje, da tak změjoš cynjone zasej, až to budžo ći 'šycko zasej 'tšijć. Da wóna mi praji: o ja se togo njebójim, ja budu džětać; a ja prajach, to džěto wěle njewucyni, 'dyž nějo we dobroći a we lubosći. Hako ja som tebi džětał pjeć lět a nějsom krynul ženeje drasty; a 'dyž som 'ćeł tež rady něco nowe měć, a som tebjo pominał za ten zastojany płat, 'dyž derje wěš, až jen zaslužony mam, a wótdžěłany dosć ćěžko, až rada mógła mi jen dać za mójo džěło, 'dyž derje wěš, až winowata sy, jen wudać, ale ty mi 'ned tak prajiš, o ja 'ćeła ći wusr—é ten płat, až ty njewěš, ten by derje brał, tak maš mi jen w mysli wudać, tak, tak; na to jeno 'tšece myšliš a tež džoš, až mi jogo dać njebudžoš, a togo płatu ći ja nješeńkujom, a to njech trajo tak dłuho hako 'co, da togo jeno nic, což zaslužone mam a wótdžěłane dosć twjerdo. Da tak se wótery raz rozprajachmej wo ten zastojany płat. A te Kulnic mjo prašachu, jo da wam jěšći wěle winowata togo płatu dać, a ja prajach, šesć dzeseć łochći a njeda ni'dy nic za mójo džěło. A te Kulnic mi prajachu, to južon jo jare wěle se jogo nagromadžiło, teliko płatu hako to jo, a mi prajachu, ta nějo lepšego gódna, aby šli do Mužakowa a ju wobskeržyli, 'dyž wam njecha we dobroći dać, a 'dyž ju wobskeržyćo, da te'dyn wam jen musy dać a to móžo jen brać, 'džož 'co, da te'dyn jen kry-njoćo. A ja prajach, to tež ja budu, njebudžo-li mi jogo we do-broći wudać, da togo ja jej nješeńkujom, což ja zaslužone mam, až som powinowaty jen krynuć. A tak smy se rozprajali wót

'šogo a pojedali smy gor chytru chyly, a som 'tši nich wecerjał, 'dyž su mi kazali. Da ten raz niejsom zasej doma 'tši tych našych wecerjał, až změje za to wěcej. A tak ja som šet póten zasej domoj; a te Kulnic su mi tež dali wokolicku togo chlěba domoj a su mi prajili, to změjóco witše rano k snědanju 'tši tych małych kulkach jogo tež kusk zjěsě, a ja prajach, to tež ja změjom; nó da ja se wam wudžěkujom za wasu smilnosć a za waso daće. Bog 'ćeł wam zasej wobradzić a žognować na to město, což mi dali sěo. Ja som se starał ten cely dzeń, 'džo pak tomu witšejšemu snědanjowi ten chlěb budu krynuć, až budu 'šak jogo tež kusk zjěsě. A Bog ten Kněz jo wam dał smilnu wutrobu a wy sěo se smilili nade mnu a sěo mi te dary tež džělili wót wasogo blida pó wasom zamóženju mi chudemu a nuznemu, až som tež nasycóny tych Bóžych darow 'šych. Mój Bog jo mjo wobstarał, mój bog mjo niejo zabył, ale wón na mnjo stajnje spomina a mjo tež jare lubo ma a se stajnje za mnjo stara a tež mjo prawje a derje wobstara, a wón nejlěpje wě, ca mi nuzne a dobre jo tuder we tom čělnem żywěnju. Mój Bóžo a mój kněžo, ja 'eu ći džěk a chwalbu dawać a k cesći rjane kěrliše spiwać tak dłuho hako how żywy budu. Mój Bóžo, wo tebjo a 'tši tebi a we tebi, a 'dyž twója wóla budžo a se ći budžo spódobać, da wezmi mjo gnadnje a smilnje górej do njebja do twójogo wěcnego domu, až ja budu 'tši tebi tam wěcnje bywać we tom njewurjeknjonem a wěcnem wěselu, aby tebjo tam widžel wót woblica k woblicu wěcnje, wěcnje, bjez 'tšestaća do wšeje wěcnosći a tež mójogo lubego wumóžnika a zbóžnika Jezusa Khrystusa, togo mójogo wěcnego nawoženju; tež wón jo mój wěcny nawoženja a mója duša jo jogo wěcna njewěsta; wón budžo mi ten kwas (tu swarbu) tam gótować tak kajž tym drugim 'šykim, a ja se jogo jare wjeselim a tež wěrim, až ja budu jen 'tši njom tam wěcnje, wěcnje, wěcnje wužywać a herbować bjez 'tšestaća do wšeje wěcnosći a až změjom z tymi bóžymi jandželami a swětymi gromadže być we tom krasnem wěselu, a z nimi te chwalobne a rjane kěrliše wěcnje spiwać a boga togo 'šogo mócnego kněža wysocy chwalić a cesćić a pózbigować a jomu se džěkować za wšycke jogo wělike dobroty. Ach mój Bóžo a mój kněžo, tam 'tši tebi jo to nejwjeseliše wjesele a to nejwušše wěcne żywěnje

a ta nejwušša wěcna zbóžnosć we tom paradizu bóžem, we kó-
 teremž ty mój kněz a bog tam wěcnje sy wót wěcnosći až do
 wěcnosći, haleluja, haleluja. Ach chwal boga togo kněža mója
 duša kajž se słuša a njezapomni jogo dobrotow ni'dy, což wón
 tebi je stajnje dawa a cyni z jogo wělikeje gnady a dobroći-
 wosći a smilnosći a lubosći tebi k dobroći a k wjesołosći a k lu-
 bosći a k wužywanju a k tej wěcnej zbóžnosći, ale lubuj jogo,
 mója duša, a bydž jomu swěrna woprawdže a módl se k njomu
 wobstajnje, da wón budžo tebi tež tu złotu kronu togo wěcnego
 żywjenja dać pó tej twójej wěrje a nadžeji a to jo zawěšće wěrnó.
 A ty budžoš ju 'tši njom tam wěcnje wěcnje herbować a wu-
 žywać we tom paradizu bóžem 'tši tom swójom 'šogomócnem
 bogu a knězu, knězu, haleluja, haleluja. Toć wěř, mója duša, wo-
 prawdže a lubuj jogo wobstajnje a bydž jomu služobna a dđerž
 jogo 'tsikaznje a chódž pó bóžych pućach a bydž jomu swěrna
 woprawdže tuder we tom ceľem żywjenju až do kójncea twójogo
 żywjenja. Wón praji, bydž pobožny a chódž 'tšede mnu, 'tšetoz ja som
 twój škit a twója wělika 'zda. Nó, da bydž wesola, mója duša,
 we tom knězu; da bydž pobožna a chódž 'tšed nim pó jogo pu-
 ćach a dđerž jogo 'tsikaznje a cyn' pó jogo wóli a lubuj jogo
 z wutrobneju lubosću, twójogo 'šogomocnego boga a wóšca, togo
 stwórićela nébjesow a zemje a 'šyckogo 'šudžon a 'šyckich wěcow
 wobstararja a zdđeržarja.

O ty wěliki kněžo, o ty 'šogomócný kněžo, o ty wěcný kněžo
 bjez 'tšestaća, což ty tajke wělike nébjesa a zemju zdđeržyš we
 swójej mocy a kněžyš, tak wělika hako ta zemja jo, daloko a
 šyroko, a tak wělike hako te ceľe nébjesa su a wusoke a daloke
 a šyroke, a kak dłymoka ta wóda jo, daloka a šyroka a wělika, a
 ta zemja wo nej stoji kajž jeden stúp twjerdže, až se njegnujo a
 tak kajž wót tych starych słyšaľ som, až ta zemja stoji we tej
 wódže, tajka maľa kupa, hako kulowaty kľobýk jo, a nam se
 todla tež jare wělika zda, až jeje my 'tšejé njemóžomy a su na
 nej jare wěle městow a wělikich městow wěle, a su na nej jare
 wěle bóžych domow maľych a wělikich a su na nej jare wěle
 bomow maľych a wělikich, a maje 'šelake měna, a my njewěmy
 'šych měnować, a su na nej jare wěle 'taškow maľych a wělikich, a
 my jich njewěmy 'šych měnować, a su wěle rěkow wódy maľych a

welikich, což pó tej zemi do morja běžeje, a jare wele clojekow tež na tej zemi, a my jich njemožomy 'tšelicý. A ten 'šogomónny Bog a kněz ten móžo nas 'šyckich z měnom na jeden raz měnować a zawolać. O ty 'šogowédobny a 'šogowidobny a 'šudžobny a swěty a swěty a swěty a prawy a dopełnjony duch ty sy. O Bóžo, twója móc a mudrosé jo tak jare wélika, až my jeje dopoznać a woptšijać a wugruntować njemožomy. O Bóžo, 'tšed teju twójeju mocu a mudrosću se naše mysle nam 'še zgubeje a zajdžeje kajž ta woceń a my nic jeje njemožomy wuréceć a domyslić. O Bóžo, twója móc a mudrosé a wédobnosé a widobnosé a 'šudžonbynosé a swětósé a prawdosé a cystosé a swěrnosé a gnada a dobrota a lubosé a smilnosé a sčérpliwsosé — a te su tak wélike, hako ty sam sy, 'tšetož wóni su we tebi a ty sy we nich a wóni su z tobu a ty sy z nimi a kněžyš nade wšyckom a we wšyckom, 'tšetož tebi 'šycko służy. Ty 'šycko zdžeržyš z twójeju wélikeju mocu a mudrosću. O Bóžo, ty sy jeden wélikí kněz a jeden mócný kněz a jeden mudry kněz we twójom byću, tak wélike jako te cełe řebjesa su a ni'džon kójnca njemaje a 'šycko což na řebjesach jo wéle milionow jandželow bóžych a wéle tawzuntow milionow clowskich dušow zbóžnych, a te 'šycke tam gromadže su we tom wélikem domje bóžem, we tom nje-wurjeknjonem a krasnem weselu wěcnje. Te 'šycke tam gromadže spiwaje z tym serafinskim głosom a Boga wusoko cesćeje a chwaleje a wusoko pózbigaje a trojaku swěćinu wen wołaje a Boga Wóšca a Syna a Swětego ducha poměnuje. Ach tam jo tym pobožnym jeno jare wélike a wesołe zradowanje 'tšigotowane we tom paradízu Bóžem 'tši tom 'šogomónnem bogu a knězu wo jogo raju, wo tom wěcnem kraju, 'džož luta rjanosé a wesołosé a jasnosé a krasnosé jo we tom wěcnem a zbóžnem żywěnju bjez 'tšestaća do wšeje wěcnosći, haleluja. Ach mój luby Bóžo a knězo, ja tebjo tež prosym, smil se nade mnu, ja som chudobny a žalostny a grěšny clojek. Ja tebjo póznajom 'šycke swóje grěchi a zlé statki, z kótorymiž ja tebjo ten ceły cas swójjogo żywěnja som rozgněwał a twóju štrafu casnje a wěcnje som zaslužyl. Wóno jo tych samych mi 'šyckich wutrobnje žal a rudžeje mjo jare, da ja prosym tebjo 'tšez twóju njedogruntowanu gnadu a smilnosé a 'tšez to swěte a njewinowate a górke čerpenje a

wumřeće twójjogo lubego syna Jezom Khrysta, a ty 'čeť mi chudobnemu a žalostnemu a grěšnemu clojekoji, mój bog, gnadny a smilny byé a 'čeť mi 'šycke mójje grěchi wódać 'tsez twójjogo lubego syna Jezusa Khrystusa. Wón jo tež za mnjo ćerpjeť a wumrjeť a swóju swětu a drogu krej na tom swětem ščízu rozlať k wódawanju 'šyckich grěchow; a to jo wón tež za mnjo cyniť z luteju lubosću, až bych ja tuder prawy byť a tam wěcnje, wěcnje zbóžny. Ach ty mój nejlubšy Jezusko, ty sy tudy byť na swěće tší a tšídzesća lět a sy wucyť Bóžy puć prawje a sy ze swójjimi póstami wokoło chójdziť a nějsy tudy ni'džo ženogo wobstajnego byća měť a sy prajiť: 'taški maje swóje gnězda a liški maje swóje jamy, ale ja njemam, až bych swóju głowu póložyť, a nějsy ni'dy wesoły byť, ale sy 'tsece zrudny byť, a ni'dy nichten će nějo widžet, aby se smjať, ale we płakanju su će widželi. Ach ty dobroćiwý Jezusko, kak ty sy tudy na swěće 'šyckim jare dobry byť a sy jim jare wěliku dobrotu wopokazať a tež cyniť, 'tsetož ty sy cyniť slěpých zasej widžacych a sy cyniť głuchich zasej słyšacych, a sy cyniť němých zasej řecacych a sy chórych zasej wustrowiť aby zagojiť a sy mertwe ćěľa z rowa zasej wubudziť a sy wéle džiwow cyniť a sy maľo za to chwalby a cesći dostať a su će zanicowali a swařeli, a ty nějsy zasej swarjeť a jich nic zanicowať a su za twójjim žywenjom stojali a falšnym znankam a wucerjam će wózyli a twóju prawdosć a wěrnosć a wucbu zanicowali, ale su će twardže wobskeržowali a hanili a Pilatusa woprajali, až jo jich póstuchať, až jo jim jogo dať do jich mócy tym falšnym wucarjam a złym falšnym žydam njewěrnym, a te su će šćudowali, khostali, šwikali a bjez wócy će bili a će mórili a su ei na głowu šćernjowu kronu stajili a k směchoji će měli a će wuzeblekali a na sľup powěšyli a će ze zeleznyimi góždžami na tom sľupje ruce a noze na ščíž 'tšibili a su ei kisať ze žoldžem naměšane dawali pić we twójjej wělikej mertrje a su će tak jare hanili. Tajku dobroć a tajku smilnosć a tajku lubosć a tajki džek a tajku cesć a tajku chwalbu sy krynuť za twóju wěliku dobroć wót tych złých winikow, což ty sy 'šyckim jare dobry dobry byť a sy 'šyckich jare lubo měť až do kójnca we swójom žywenju a sy z nimi gromadže wokoło chójdziť a sy wucyť bóžy puć prawje a sy z nimi ze wšyckimi

'šo derje měnił; ale wóni nějsu tebjo prawje lubowali a nějsu tebje prawje swěrní byli, ale su tebjo njeprawje 'tseradžili a tež tebjo 'tšedali su tym žydam za tšidzesa srěbrenikow. O ty jare droge żywjenje sy, o ty jare droga a żywa duša sy, což ty k zapłaćenju nějsy. Ty sy drožša až ten ceły swět drogi jo, 'tšetož ty nějsy k wupłaćenju z penjezami. Srěbro a złoto to zerzajo a se skazy a zaginjjo a jo prec a njewostanjjo wěcnje. O ty naš luby Jezusko, ty wóstanjoš lubwěcnje do wšeje wěcnosći, tak dlějko hako Bog kněz budžo. O ty jare a wěcnje droge żywjenje, o ty jare a wěcnje droga a żywa duša, ty sy, což ty k zapłaćenju nějsy, a ten 'šogomócný bog a kněz tebjo jare lubo ma; wón jo tebjo płodzil ze swójeje wutroby a jo tebjo na wěle póstajil a jo tebje swóju móc dał a ty sy za grěšnikow prosyl. O ty jare droge a wěcne żywjenje sy, což ty sy twójo żywjenje za nas tych grěšnikow wažyl a dał a sy nam tu wěcnu zbóžnosć zasej dobył a kupil we twójogo wóšca kralejstwje. — — — — —

B. 3) **Wo rěči Nepilowych pisanych rukopisow.**

Štož Nepilowe rukopisy čita a přirunuje, budže mi lohko přidać, zo su, štož sym hižo w spočatku prajil, pisane rukopisy wjele hladše a samostatniše a wjele bóle serbske hač čišćane. Nabožinske spisy je wón po hornjoserbskich předložkach a při-kladach čišćal; hdžež pak je swoje wšedne žiwjenje ze swojimi nadawkami a přislušnosćemi wopisował, tam njeje žanych při-kladow měł a tohodla je serbsku rěč, kajkuž měješe a słyšeše a sam rěčeše, nałožował a pisał. Tuž su tute spisy najwjetšeje wažnosće za našu namjeznu narěč, hdyž so nihdže hewak w cytej serbskej literaturje podobne pomniki namjezneje rěče njenamakaju.

W dalšim njech krótke zestajenje wšelakich za namjeznu narěč wosebitych a kharakteristiskich twórbow a wurazow z wozjewjenych Nepilowych rukopisow sěhuje:

a) **W deklinaciji.**

1. Nominow.

sing. nom.: wětry = hs. wětr; kmótry = hs. kmótr.

gen.: něco dawku; maska soli; až do štwórtku; damu (*n. dam*); k sebje kutu; gatu; wófu; składu; — wěcnosći; knicomnosći;

smilnosći; až do směrći; lubosći; wót jědźi; spójedźi; maćeri; żywnosći. —

dat.: certoji; zbóžnikoji; zatanoji; kněžoji; wujoji; nanoji; šularjoi; bëricoji; — wótoji; k płotoji; wózoji; krajoji; ludoji; wużytkoji — wujoju; wużytkoju; — k snědanjoi a k snědanjoju; palenjoji; k zapłaćenjoi; słujnekoji; — Bogu; skótu; a dale: wuzgrańenju, dopelńenju, napelńenju, ale jeno w čišćanych rukopisach; tuž su najskerje wotpisane. — K droze.

vol.: Bóžo; Kněžo.

lok.: na ruce; na droze; na delce; tśi struze.

soc.: 'tśe tajkim 'racanim a pasenim; z mójim żywěnim; z tym ślanim.

plur. nom.: dlějke žerdźi; ludže; gósodarje; pastyrje; — pjenjeze; mlince; tykanice; papřence; chójce; škorce; kopice; galuze; — kněža; bratry. —

gen.: tolari; kófeni; kóni; — do gód; — wót tych kněży.

dat.: tym kněžym.

soc.: ze štyrimi wólými.

dual.: dwaj kroša; dwa hunderta; dwa tydženja; tajkej chytrej dlějkej kusa; dwaj łochća; bratra; dwaj palca; — do našeu rukowy; z nógowy; wót teju kusowy; kónjowu; dweju wólówu; dla kóleskowy; — 'tśed wócyma; w rukoma; z wobyma rukoma; na tyma nógoma; na licoma; z próznyma rukoma; z dwěma wóloma; we wušyma.

2. Adjektivow.

sing. gen.: drogego; bramborskego; prosonego; wót pól-druge dnja.

lok.: grěšnem; złem; helskem; dobrem; wěcnem; sakskem; Bóžem; drogem; głódnem.

soc.: wélikeju; njedogruntowaneju; wutrobneju.

3. Pronominow.

1) *pron. pers. gen.* wóte mnjo; *dat.* ku mnje; *akk.* mjo; *dual.* mej; nama; — *gen. akk.* tebjo — *gen.* wót sebjo; *dat.* sebje.

2) *nom.* wón; wóna; wóno; *gen.* jogo; *dat.* jomu (njomu); *akk.* jen (njen); *lok.* jom (njom) a jem (njem); *soc. fem.* z něju; *dual.* wónej; jima (nima).

3) *pron. poss. sing. gen.* našogo; *dat.* našomu; *lok.* našom; *soc.* našym; *fem.* našeju; *dual.* našyma.

4) *pron. dem. sing. nom.* ten; *gen.* togo; *dat.* tomu; *lok.* tom; *dual.* tej; tyma; *fem. soc. sing.* z teju.

5) *pron. inter. mask. nom.* chto a kto (ka); *gen.* kogo; *dat.* komu; *neutr.* co a ca; *gen.* cogo; *dat.* comu.

b) **W konjugaciji.**

1. *praes. 3. sing.* sejo = *hs.* syje; wezmjo; rosóo; dujo.
 2. *plur.* glědaćo; žedaćo; móćo = móžeće. 3. *plur.* ćerpeje; maje; zapomnjeje; juskaje; wobeseje; zastšěleje; zakoleje; zarězeje; tšisegaje = *hs.* přisahaju; cyńeje; šadžeje; krawje; pije; certuje; haruje; wědruje; kortuje; cesćeje; 'tšinjeseseje; móžeje; derbeje; 'eje = *hs.* chcedža.

2. *imp.* njezapomni; wezmi.

3. *impf.:* 2. & 3. *sing.* prajašo; džešo; derjašo; wijašo; wobarášo.

4. *aor.:* 2. & 3. *sing.* 'tšijdžo; 'tšerěžo.

5. *part. praes. akt.* wisecy; stojecy. — chódže (chójdže), na př.: chódže pytała; chódže prosył; chódže tergał; chódže glědam. leže, na př.: leže wostał. sejdže, na př.: som se sejdže tšěšł. stoje, na př.: stoje wostał.

6. *part. praet. akt. II.* rozlećel; bólet; wědžel; swědžel; žagleł; 'zeł abo wezeł = *hs.* wzał; zapomnjeł; pócrjeł; 'tšišel; widžel; rodžel; sejdžel; widžel; plaćel; ćerpeł.

7. *part. praet. pass.* najdžony; woběžony; rozsemjony; rozjědojčony; poddušony; wezety = *hs.* wzaty.

c) **W adverbijach.**

te'dy; ni'dy; 'šako = *hs.* wšako; 'tšece = *hs.* přeco; jare; prec; gófej; dołoj; dlějko a dłučko = *hs.* dołho; wěcej; zasej; lukej; póten; 'šudžon; ni'džon; hyndžo = *hs.* druhdže; něnto a něnter; tuder; how; wušej; bližej; wen; 'nedym; hyšće a jěšći; todla; skradžu; kazo (= *hs.* kak zo); jižon a južon; rowno.

d) **W składbje.**

Spodźiwne je, z kajkej přezjenoséu Nepila we wšitkich swojich pisanych rukopisach *objekt w negatíwnych* sadach stajnje do

genitiva staja, hdžež su to jeho sobučasni spisaćeljo cyle zanje-rodžili. Z toho je widjeć, zo je tuto prawidko za čistu serbsćinu cyle nuzne. Hdžž so tohodla hišće w našim času tu a tam po tym nječini, so we tym přećiwo duchu serbskeje rěče hrěši; Nepila piše na př.: Nan sebje klofterow ženych džělał ńejo; roboty jomu ženeje cynili ńeksu; ten jeje jare jědł ńejo; teje ńej som 'šeje zjědł; to ńej som mógl tych skótu dogonić.

Tež *gen. part.* wón jara wustojnje wšudže nałožuje, na př.: mać jo pomagała tych kusow narězać.

Wosebje spodziwne pak je skónčnje słowo „skót“. Wono samo w jednostnej twórbje stoji, mjez tym zo wšitke druge słowa, kotrež jo přewodžuja abo wot njeho wotwisuja w mnohoće steja. Dospołnosće dla wšitke na to so počahowace přikłady tudy w hromadu zestajam: Mój nan jo wugnał swóje skót do góle; nan jo naše skót wugnał na pastwu; 'dyž skót doma ńej su byli —; to ńej som mógl tych skótu dogonić; hako te skót pasł som —; 'dyž skót derje byli a jědli su —; druge pastyrje su te skót domoj 'tsignali; Bidarjoc Matej jo musał te naše skót pasć; 'dyž te skót budžeje 'še —; 'dyž te skót 'tsez guscinki su lězli.

Malutkich słowničk.

Rěčespytna malinka.

Zestajał *Radyserb-Wjela.*

(Skónčenje.)

keški, pl., Matthäuden.	klapotak & klepotak, Storč.
kika, Messer, Schere.	klepak, Hammer.
kikać, schneiden.	klinka, klinkawa, klinklink,
kikerahi, Hahnrei.	Plingel.
kiknyć so, sich einen Schnitt zu-	klipklap, Dreschflügel; Töne des
ziehen.	Dreschens.
kikrahihać, kikrahijać, trähen wie	klipklapać, dreschen.
der Hahn.	kluka, klukawa, Gluče, Gluchhenne.
kikrahijak, Krähhahn.	klukać, glučen (v. d. Mutterhenne).
kloka, Gluchhenne.	kokodak, kokodačk, Bauerhämmel.
klokać, glučen, glučfen.	kokotak, Hahn.
klanka & knjanka, Puppe, Püppchen.	košlak, košlik, Sembemaž.

kuka, kukla, kuklika, Licht, Lampe.
 kukać, gucken, äugen.
 kuklo, kuklko, Nüglein.
 kuknyć, einmal aufgucken.
 kukohlado, Guckäuglein.
 kukolić, kuklować, äugeln.
 kuku, Spielbuse mit Kuckuckruf.
 kukuk! Guć! guć!
 kulul, Schiebei.
 kulul, Kugel, Schneller.
 kupjalka, Bad, Badewanne.
 kurko, Hühnchen, „mein Puttchen“,
 Schippchen.
 kusaćk, Zähnchen.
 kwaka, kwaćka, Ente, Entlein.
 kwakać, rufen wie die Enten.
 kwakwak, Entenruf, teź: die Ente.
 khica, khita, khicka, Floh.

L.

lebza, Hund.
 leźkać, liegen.
 liba, libka (pl. teź libiki), Gänfel.
 liba liba, Zuruf an die Gänse.
 libak, Gänserich.
 libjo, Grieschel, Gänfel.
 lilać = lólać.
 lizaćk, lizašk, Zunge.
 loko, loćko, Milch.
 lólać, lólkać, pijsen.
 lólanki, lóle, lólki, pl., Urin.
 lóźka, Löffel.
 lujka, Faden.

M.

majca, Streichelkügchen.
 majcać, streicheln.
 majk, majkmajk, Zuruf beim Lieb-
 losen.
 majka, Schürzchen.
 majkać, streicheln, lieblosen.
 majke, mein Liebes.
 mama, mamka, mamićka, ma-
 muška, Mutter.

mamla, ein oft nach der Mutter
 verlangendes Kind.
 mica, micka, Raťe, Rätzchen.
 micak, Kater.
 miemie, Zuruf ans Raťenvieh.
 mijawk, junges Rätzchen.
 mik, Eichhörnchen.
 miźo, miźko, Schäfchen, Lämmchen.
 mjawca, mjaweka, Streichelkind,
 Schmeichelfaťe.
 mjeka, mjekrka, Zidel.
 mjekmjek, Zuruf an Ziegen.
 mock, moćl, moćk, Mätzchen,
 jedes Wüglein.
 mojke, mein Hólbchen.
 muća, Ruť, mućo, Kalb.
 mulka, Mündchen, Kúřchen.
 mumla, Mund.
 muwa, muwka, Ruť.

N.

nejkany, a, e, nejny, a, e, hübsch,
 schön.
 nejko, nejkolo, nejkano, adv. recht
 hübsch.
 nejkonejko, hübsch! hübsch!
 njebjeska, Himmel.
 njebjesak, njebjesaćk, Mond.
 nólpac, zutřchen, nulpen, saugen.
 nólpak, Zutřcher u.
 nólpik, Zulp.
 nuchl, nuchlk & nuchlo, Blume.
 nuchnuch, Rieřhel; teź imp. wot
 nuchać, rieřhen.
 nuk, nukl, Kaninchen.
 nypa, nypka, Kopf.

P.

papać, essen.
 papk, Bissen.
 papka, Mündlein.
 papki, pl., Speiře.
 piřkać, trinken.
 pikpik, Schnäbelchen.
 pila, pilka, Ente.

pilak, Entrič.
 pilpil, Zuruf an die Guten.
 pinkpink, Fink.
 piskawka, Pfeife, Trompetchen.
 piwčo, Piepvoğlein.
 piwka, Piephühnel.
 piwpiw, Ton der jungen Vögel.
 pompa, pompka, Bemme, Brot-
 schnitte.
 prajkač, fagen.
 pucl, puclik, puclk, Riffen.
 puja, pujhaja, pujka, Wiege.
 pujkač, pujehujač, wiegen.
 pukač, schlagen.
 pumpl, pumplišk, pumplik, Bäuch-
 lein.
 pupolič, essen, mit Behagen essen.
 pupolki, pl., Eßware.
 puta, putka, Puhn, Hühnchen;
 Vogel.
 putak, Haushahn.

R.

rita, ritka, Steiß, Geßß.

S.

spėwkač, fingen.
 spinkač, schlafen.
 stejkač, stehen.
 swarkač, schelten.

Š.

šepkač, flüstern, zischeln.
 šiba, šibka, Schäfchen, Lämmchen.

šibšib! Zuruf an die Schafe.
 šijkač, nähren.
 šilka, Hembdchen.
 šilkačk, Hembdemaß.

T.

tata, tatka, Vater, Väterchen.
 tatarač, auf der Kindertrompete
 blasen.
 tatowač, tatkowač, „Vater“ rufen.
 tatra, tatrawa, tatravka, Kinder-
 trompete.
 titarač, fahren.
 titarak, Wagen, Karre; Kinder-
 wagenzieher.
 tjeta, tjetka, Muhme, Mühmchen.
 tupa, tupka, Fuß, Füßchen.
 tupač, tupkač, treten, gehen.
 tupak, tupik, Schuh, Schühel.
 tupotak, tupotačk, schrittelndes
 Kind.
 tupytypy, Bezeichnung des Schritt-
 chennmachens.
 tykotak, tickende Uhr.

W.

widlawa, widlawka, Schwalbe,
 Schwälbchen.
 widlewidle, Kinderbezeichnung für
 Schwalbengezwitfcher.

Z.

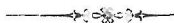
zandzelkač (kuko), Fluglein schließchen.

Serbske swójbne mjena z l. 1534.

Wupisał *Radyserb-Wjela.*

Swójbne mjena tu poskičene sym wuwzał ze zapiska z napisom: „Ser-
 zeichnis der in der Stadt Budissin und den dazu gehörigen Dorfschaften befind-
 lichen Grundstücke etc.“, kiž so w originale w radžinych aktach města Budyšina
 Rep. V, Lit. G 1 1534 khowa. Při jich zestajenju pak sym zwjetša wu-
 wostajil te mjena, kotroz so džensa hišee častokróc slyša, kaž Nowak,
 Šolta, Krawc.

Barik Bašink Bašnik Bělak Bleža Bloš Boba Brijenik Butra
 Časel Černař Čilich Čimka Čipka Čiška Čopa Čulich Čulik Česla
 Doberšic Dobresla Drabach Dronik Druž Dyrlic Geliš Geriš
 Glawnik Głowa Gorlica Halick Halik Hank Hanuška Harbič Harik
 Hejnašk Hejniš Henčk Hikš Hipš Hlasik Howek Huka Jakiš
 Janiš Jerepk Karik Kebjena Kepjel Kewjel Kewl Knižka abo Kněžk
 Kobjena Kolač Koldic Kolrat Kórc Kozelanski Kozelic Kokuška
 Krišow Krjemil Kunat Kunik Kuška Khójna Lawpick Leša Lešaw
 Lubachow Lubuša Luka Luska Luška Luzič Maticka Matuka Mažer
 Micka Michał Miklaš Milaš Mišera Mitic Panic Patak Pawliš Peňč
 Peska Pěterkic Pětř Pich Pička Pjekař Pjetak Poršik Prjedel
 Rada Radka Rachla Rachlaw Rebska Riš Riška Rizna Roda Rochl
 Sak Satan Sedleř Serban Spis Spitka Sropka Staniš Starka Stibic
 Strjel Suštak Šandala Šeric Šerjeka Šidlaw Šope Točk Wjeliš
 Wojka Zubš abo Zubiš Zyba.

Wurjadne ludowe wutworki městnych přidawnikow z městnych wěcownikow.

Zestajał *Jan Radyserb - Wjela.*

Bačonjanski — Bačoń.	Ćichonjanski — Ćichońcy.
Běčiski & Běčowski — Běčicy.	Daličanski — Dalicy.
Bělščanski — Bělšecy.	Debričanski — Debrikecy.
Bójsčanski & Bójswočanski — Bójswoicy & Bójswoicy.	Demjanski — Demjany.
Bónčanski — Bonjecy.	Dobrančanski & Dobranowski — Dobranecy.
Borančanski — Boranecy.	Dobraščanski — Dobrašecy.
Bórkičanski — Bórk.	Dobroččanski — Dobročecy.
Borškowski — Borška & Borštka.	Drobjanski — Droby.
Boščanski — Bošecy.	Družčanski — Družkecy.
Bóščanski — Bóšicy.	Dubjanski — Dubo & Duby.
Bozančanski & Bozynčanski — Bozankecy.	Dubrawkowski — Dubrawka.
Bronjowski — Broń.	Dubrinski — Dubrink.
Budesčanski — Budestecy.	Dźeničanski — Dźenikecy.
Budyski — Budyšin.	Dźežničanski — Dźežnikecy.
Budyšinski — Budyšink.	Džěchorčanski & -rorjanski & -rowski — Džěchorecy.
Bukičanski — Bukecy.	Džěžowski — Džěže.
Bukojnjanski — Bukojna.	Dziwočanski — Dziwočicy.
Cytowski — Cytowk.	Hermančanski — Hermanecy.
Čelnjanski — Čelno.	Hlinjanski — Hlina.
Čemjeřski — Čemjericy.	Hnaščanski — Hnašecy.

- Hněwsčanski & Hněwščanski — Hněwsecy.
 Holčanski — Holca.
 Horjanski — Hora.
 Horjowski — Hory.
 Hrubjelčanski — Hrubjelčicy.
 Hrubočanski — Hrubočicy.
 Hučanski & Hučinjanski — Hučina.
 Jabłoński — Jabłonc.
 Jatřobjanski — Jatřob.
 Jeňščanski — Jeňšecy.
 Ješčanski — Ješicy.
 Kamjenski — Kamjenc.
 Kaščanski — Kašecy.
 Ketliski — Ketlicy.
 Kinjanski — Kina.
 Kinsborski — Kinsbork.
 Klětnjanski — Klětno.
 Klukšanski — Klukš.
 Koňčanski — Konjecy.
 Kołwazowski — Kołwaza.
 Koprski — Koprcey.
 Krakičanski & Krakečanski — Krakecy.
 Kumšiski — Kumšicy.
 Kupjanski — Kupoj.
 Kupšiski — Kupšicy.
 Khelnjanski — Kheln & Khelno.
 Khójnčanski — Khójnica.
 Khojničowski — Khojnička.
 Khołmjanski — Khołm.
 Khróščanski — Khróšicy.
 Łupjanski — Łupoj.
 Łuwočanski — Łuwočicy.
 Ledźbořski — Ledźbořcy.
 Lejnanski — Lejno.
 Lětonjanski — Lětoń.
 Lipjanski & Lipinjanski — Lipiny.
 Lubjenski — Lubjenc.
 Maščanski & Maščanski — Mašecy.
 Malečanski — Malečicy.
 Maleščanski — Malešecy.
 Miłočanski — Miłočicy.
 Miłoražanski & Miłoraski — Miłoraz.
 Milanski & Minalski — Minakał.
 Mjedžojski & Mjedžowski — Mjedžojz & Mjedžez & Mjedžowz.
 Mješčanski — Mješicy.
 Mnišonski — Mnišonc.
 Myščanski — Myšecy.
 Nadžanowski — Nadžanecy.
 Njebělčanski — Njebělčicy.
 Njeswalški & Njeswačidlski & Njeswačilski — Njeswačidlo.
 Njezdašowski — Njezdašecy.
 Nosačiski & Nosyčiski — Nosačicy.
 Noslski & Nosliski & Noslowski — Noslicy.
 Pakosčanski — Pakostnica.
 Plusničanski — Plusnikecy.
 Póčaplski & Póčaplowski — Póčaplicy.
 Połčinjanski — Połčnica.
 Pomorčanski & Pomerowski & Pomorowski — Pomerecy.
 Porščanski — Poršicy.
 Prawočanski — Prawočicy.
 Přěčowski — Přěčecy.
 Přiščanski — Přišecy.
 Přiwčanski — Přiwčicy.
 Psowjanski — Psowje.
 Radčanski — Radška.
 Rakičanski & Rakečanski — Rakecy.
 Rakojdžanski — Rakojdjy.
 Ratarjowski — Ratarjecy.
 Sćijičanski & Sćijčanski — Sćijecy.
 Sepščanski — Sepšecy.
 Sernjanski — Sernjany.
 Smilnjanski — Smilna.
 Smjerdžečanski — Smjerdžaca.
 Smochčanski — Smochčicy.

Sokolanski — Sokolca.	Wjelećanski — Wjelećin.
Sowrjowski & Sowričanski — Sowrjecy.	Wjeselanski — Wjesel.
Stróžčanski — Stróžiščo.	Wochožanski — Wochozy.
Šekičanski & Šekečanski — Še- kecy.	Wojerowski — Wojerecy.
Trělanski — Trělany.	Wóslinčanski — Wóslink.
Trěžowski — Trěžecy.	Wujěždzanski — Wujěžd.
Trjebjeński & Trjebjenčanski — Trjebjeńca.	Wuriski — Wuricy.
Turjowski — Turjo.	Wysočanski & Wysokičanski — Wysoka.
Wadowski — Wadecy.	Zdžerjanski & Zderjanski — Zdžef.
	Ždžarjanski — Ždžar & Zdžar.
	Zornoščanski — Zornoškyi.

Prinošk k najstaršim stawiznam serbskeho duchown- stwa w Budyšinje.

Podał *dr. Jurij Pilk.*

Najstarše stawizny serbskeho duchownstwa w měsće Budyšinje su hišće do čista čěmne. W dotalnych spisach wo měsće Budyšinje w tutym napohladže jenož slabe hódanja abo dospołne mjelčenje nadeńdžeš. Tuž džě zda so mi přihódne a přisprawne, podložki lisćinow nam dotal znate a přistupne, kotraž móža nam z najmjeńša w něčim dotalnu čěmnošć rozjasnić, tu krótko a přehladnje zestajeć.

Najstarša powěsć wo serbskim duchownstwje a zastaranju dušow w serbskej rěči w Budyšinje nastupa tamnišu cyrkej Našeje Lubeje Knjenje, kotraž drje je w léće 1293 jako filiálka tachantskeje cyrkwy Sw. Pětra nastała. We wonym léće 21. měrcachantstwo postaji, zo dyrbi faraf tuteje cyrkwy, kiž ma w nocy zwonka města na wokolnych wsach khorych wopytować a zastarować, k tomu tež serbskeje rěče mócný býć. Jeli pak wón serbski njerozymi, ma sebi wón serbskeho pomocnika přistajić sam ze swojeho jeho mytujo (*Regest I*).

Wot samsneho léta so dopokazać hodži, zo bu w tachantskej cyrkwi Sw. Pětra serbski přédowane; přetož wotputstny list biskopa Hendricha Merseburgskeho, wustajena 25. junija 1293, wuraznje tym pokutnikom, kotřiž přińdu na němske abo serbske přédowanje tamnišeho fararja abo jeho zastupnika, 40dnjowny wotpusk přilubja (*Regest II*).

Nimale ze samsnymi słowami spominataj tež dwaj druhej wotpustnej listaj, kotrejuž přeniši bu wot bratra Iwana, biskopa Lacedaemonskeho, 7. junija 1294 a druhi pak wot arcybiskopa Borcharda Džěwínskeho (Magdeburgskeho) 27. oktobra 1299 farskej (t. j. tachantskej) cyrkwi w Budyšinje daty, na serbske přédowanje tamnišeho fararja abo jeho zastupnika (*Regestaj III a IV*).

Zda so, zo je farať Pětrowskeje cyrkwe přédowanje w serbskej rěči z wjetša wosebitemu pomocnemu duchownemu přéwostajał, kiž bu „přédař a kapłan Serbow“ mjenowany a kiž bu ze zastarska wot fararja samoho postajowany. Tola pak tuto zastojnstwo serbskeho přédarja při tachantskej cyrkwi před lětom 1376 njeležese přeco w rukach duchowneho w měsće samym bydlaceho, ale bu — z najmjeńša z khwilemi — wot jenoho ze susodnych duchownych z kraja zastarowane. Tajki duchowny běše Mikławš Strjela (*Nicolaus Strelan*), farať w Budestecach, kiž so z dobom „serbski přédař při Sw. Pětrowskej cyrkwi w Budyšinje“ mjenowaše. Tutón Strjela ma zaslužbu, zo je hišće druhe serbske přédařske město w Budyšinje załožił, za dar připokazawši 18. julija 1376 tachantstwu w hromadže 10 hriwnow a 12 krošow Pražskeje měny za žiwnostne mytowanie „stajneho serbskeho vikara při wołtarju sw. Jakuba w Pětrowskej cyrkwi“. W nastupacej załožnej lisínje bu postajene, zo zastojnstwo dotalnego serbskeho kapłana z tutym nowozaloženym serbskim přédařskim městnom nima nikajkeje škody počerpić, zo pak by w póstnym času a hewak, hdyžkuli so stanje, zo je dotalny serbski kapłan z wopytowanjom khorych, z přédowanjom a čitanjom mšow jara wobčeženy, nowy vikar z najmjeńša spowědže słyšať, kotrež serbske wobydleřstwo so spowědować do Pětrowskeje cyrkwe přikhadža, zo by so na to wašnje zbóžnosći jich dušow služilo (*Regest V*).

Tuto město wot Strjele załožene bu „*vicaria slavica*“ (serbske duchowne město) mjenowane. Biskop Jan Mišnjanski tutomu wustawej dnja 18. julija 1376 swoje wobkrućenje spožči, při čimž wón wuraznje přispomni, zo ma so wone zastojnstwo „mužej w serbskej rěči derje wobhonjenemu“ přepodawać (*Reg. VI*).

Pódlá swětného duchownstwa pak so tež mniši Franciska-nowje wokolo lěta 1248 do Budyšina přišedši wo duchowne za-

staranje Serbow starachu a prócowachu. We swojej klósterskej cyrkwi nětko wot l. 1598 w rozpadankach ležacej woni bórzy tež serbske přédowanja na njedzelach a swjatych dnjach zawjedzechu, kotrež buchu wosebje bohaće wot serbskeho ludu z kraja wopytowane. Tachantstwo žadaše, zo bychu tute přédowanja rano do mšě w Pětrowskej cyrkwi wotměwaneje skónčene byte, klósterscy bratřa pak je husto hač přez džewjatu hodžinu (*ultra terciam*) wupřescěrachu.*) Tuta a někotre druge wěcy do rozkorow wjedzechu, kotrež pak z tutym našim prašenjom njezwisuja. Naspomnić jenož hišće chcemy, zo mniši minoritowje ludžom husto poskićowachu, zo bychu so w klóštrje dali pohrjebać. Lud za spomožny srědk bórzowneho wumóženja z čisća a dostaća zbožnosće měwaše. hdyž bu zemrěty, do rjadowneje drasty Franciskanow zawaleny, na swjatym měsće klósterskeje cyrkwe pohrowany.

Tohodla so tam tež Serbja pokhować dachu. Zapis z lěta 1344 mjenuje Serba z mjenom Přibyša kaž tež serbskeho měščana Cyža z mandželskej a synom Fryckom, kotřiž tehdy hižo pola mnichow bosakow pohrjebani ležachu.**)

Dalše powěsće, kotrež nam do rukow přińdzechu, jenož hišće wosoby serbskich duchownych města Budyšina nastupaju. Lisčina z 25. oktobra 1413 něhdyšeho serbskeho předarja z mjenom Matthiasa spomina, kiž tehdy tachantstwu za to, zo by wono jeho a jeho staršeju lětne wopomnjeće (*anniversarium*) swjatočnje swjećiło, 10 hriwnow připokaza, kotrež mējachu so jemu hač do jeho smjerće z 1 hriwnu na lěto zadanje (*Regest VII*).

Skónčnje je w dołžnej lisčinje knježkow z Bolborc nad Žičenjom, wustajenej 2. junija 1423, knjez Pětr jako tehdyši serbski předar w Budyšinje mjenowany (hl. tachantski archiv) a dale so w dwěmaj lisčinomaj Budyšskeho měščanskeho archiva a to w notariatskim pismje z 2. sept. 1435 *magister Bartholomaeus* jako „*Slavorum predicator*“ a w zapisku ze 6. nov. 1523 wěsty Balthasar Melzer (Słodeńk) jako „*concionator Slavorum*“ woznamjenja.

*) N. Laus. Magaz. 49 (1872) p. 17 sl.

**) Cod. diplom. Lus. sup. I str. 380 sl.: „ . . . Pribicz slavus —, uxor Scysch slawi civis Budisinensis —, Scysch slavus predictus et Friczko eius filius.“

Posledni króć so w lisćinach na serbske duchownstwo a duchowne zastaranje w Budyšinje spomina w času reformacije, a tuto spomnjenje je wosebje w tym napohladže kedžby hódne, dokelž dopokazuje, zo při reformaciji wobydlerjo někotrych serbskich wsow wokoło Budyšina serbske přédowanja w Budyšinje zanjehachu a za to z džěla na němske přédowanja tam khodźić počínachu, zo je potajkim reformacija tež na přeněmčowanje skutkowała.*) Běše džě 12. wulkeho rózka 1559, zo wječhwuzwolef August Sakski Hodźijsku podžupu Mišnjanskeho sudnistwa pod Stołpnom přepytować prikaza. Před sakskich přepytowarjow mějachu tež zastupnicy mišnjanskich wsow do Budyšina zafarowanych, Hrubjelčic, Dobruše, Stónkec, Džěžnikec, Čornych Noslic a Hornjeje Hórki stupić. Tute wsy chcychu z dobom z Budyšskeje wosady wufarować. Tomu pak serbscy burja naprećiwichu, zo su jim nastupace susodne mišnjanske cyrkwje (tu drje so wosebje wo Wjelećin jednaše) wotlezane, zo tam wobćežne puće přez hory a doły wjedža, kiž su za woženje a nošenje ćětow njepríhódne, zo wjesnjenje tež jenož porědko serbsko-katolske přédowanja w Budyšinje wopytuja, zo pak k druhim ewangelskim přédarjam wokolnych cyrkwinskih wsow pak samo k němskim ewangelskim měsćanskim přédarjam w Budyšinje na přédowanja a k božemu blidu khodža a zo po prawom jeno svojich zemrětych na Budyšske pohrjebnišćo khowaju, štož je jim tež najlózše.**)

*) Tak su tež pozdžišo a wosebje zaso we najnowišim času we wšelakich stronach serbskeju Łužicow wšelacy knježeršcy dohladowarjo nad serbskim duchownstwom a serbskimi šulemi za swój wumysleny nadawk měli, ze chauvinistiskej dušu nic duchowne naležnosće a dušow zbože, ale přeněmčowanje Serbow spěchować. Znjese-li džě pak so to ze zasadami křesćianskeje cyrkwje a šule?! Red.

**) Hłowny statny archiv. Loc. 7431 „Stolpifch und Bischoffsuerbische und Gbdische Visitation bey denen Kircken“; fol. 37: „... aber die leute zeigten an, das inen in andere kirchen, welche etwas weyter gelegenn, vnd vber berge vnnnd tahl zu gehenn beschwerlich wolte furfallen, klageten auch weiter, das sie an die orte, da wir sie hinschlagen wolten, keyne leychewege hetten, mit vermeldung, das sie auch selten gegen Bautzenn in die windische predigt kommen, auch das sacrament nicht alle von ime, dem papistenn, empfangen, sondern behulffen sich der predigt und sacrament zum teyl bey andern ewangelischen predigern vffn dorffern vnter den edalleuten

wostać, zakazachu pak wjesnjanam wuraznje a kruće wopytowanje serbskich katholskich předowanjow w Budyšinje.*)

Z tutym je naš předmjet, kaž daloko je nam dotal znaty, dowučerpany. Wěsće pak so wón z dalšimi dokładnišimi archiwaliskimi přeptytowanjami hišće wo wjele přisporić hodźi.

Regesta.

I. 1293 21. měrca (datum Budissinae, XII. calendas Aprilis). Capituli Budissinensis ordinationes de officiis plebani ecclesiae sanctae Mariae ante civitatem. E verbis: „Adjicientes eciam quod nocturno tempore infirmos extra civitatem et in villis circum adiacentibus in necessitatis articulo procurabit, unde predictus plebanus teutonicum scire debet et sclavicum. Si vero sclavicum nesciret, sclavicum socium secum obtinebit . . .“

Cod. diplom. Lus. sup. I p. 320 seq.

II. 1293 25. junija (dat. Budessin, VII. Kalendas Julii). Henricus episcopus Merseburgensis omnibus poenitentibus, qui ad plebani ecclesiae parochialis in Budessin vel vicarii sui (sic!) sermonem theutonice vel slavice proponendum confluerint, quadraginta dierum indulgentias concessit. Cod. Lus. I. 322.

III. 1294 7. junija (dat. Budesyn, VII. Ydus Junii). Frater Yvanus episcopus Lacedemonensis plebano ecclesiae parochialis in Budessin talem gratiam indulget, ut omnibus, qui ad sermonem suum (!) vel vicarii sui (!) in ecclesia parochiali theutonice vel slavice proponendum accesserint, quadraginta dierum indulgentiae relaxari possint. Cod. Lus. I. 328.

IV. 1299 dnja 27. oktobra (dat. Magdeburch sexto Kal. Novembris). Borchardus archiepiscopus Magdeburgensis ecclesiae conventuali et parochiali in Budessin ad audiendum diligentius verbum dei auctoritatem dat, ut omnibus, qui ad sermonem ple-

zum teyl bey dem teuczsehen evangelischen stadprediger zu Budissin, derwegen sie zu Bautzen nicht viel mehr denn begrebnus brauchten, welchen auch am gelegensten“ . . .

*) Mittag, Bischofswerda, str. 244.

bani vel socii sui theutonice vel slavice factum accesserint, quadraginta dierum indulgentias valeat elargiri.

Cod. Lus. I. p. 339 seq.

V. 1376 18. julija (dat. Budissin feria sexta proxima post Margarethae). Capitulum Budissinense recognoscit fundationem, quam Nicolaus Strelan, plebanus in Bustewicz et predicator Slavorum in ecclesia sancti Petri in Budissin, fecit ad institutionem perpetui vicarii slavici in altari sancti Jacobi in eadem ecclesia, pro quo decem marcas et duodecim grossos Pragenses donavit. „Idem vicarius tempore quadesimali ac eciam alias, quociens predicatorem et capellanum Slavorum, qui ab antiquo in nostra ecclesia per plebanum pro tempore ordinari consuevit, cuique eciam ordinationem per hec nec tollere volumus nec debemus, ex infirmorum visitacione aut predicacionis causa vel missarum celebratione occupatum fore contigerit, confessiones slavici duntaxat populi in nostra ecclesia confici volentis, ut sic animabus (sic!) ipsorum salubrius consulatur“, audire debet.

Tachantski archiv, wotdźěl I. Loc. X No. 5.

VI. 1376 18. julija (feria sexta post Margarethae). Johannes episcopus Misnensis vicariam perpetuam altaris sancti Jacobi, dictam „slavica vicaria“, de novo in ecclesia S. Petri in Budissin creatam per Nicolaum Strelani, plebanum in Bostewicz et praedicatorum Slavorum ecclesiae Budissinensis, confirmat et eandem vicariam ex voluntate fundatoris clerico „in slavica lingua bene perito et aliis moribus et scienciis erudito“ transferendam curat.

Tachantski archiv, wotdźěl I. Loc. X No. 6.

VII. 1413 25. oktobra (dat. Budissin in die Crispini et Crispiniani). Capitulum Budissinense recognoscit se vendidisse Mathiae quondam praedicatori Slavorum annum pro decem marcis censum unius marcae grossorum cum promissione anniversarii sui et parentum suorum post obitum eius peragendi.

Tachantski archiv.

Kharakteristiske znamjo serbskołužiskeje onomastiki.

Podal *Alfons J. Parczewski.*

Onomastika powšitkownje, wosebiće pak słowjanska bě hišće njedawno z tym džělom historisko-filologiskich wědomosćow, w kotrymž knježachu wšelake samowólniwe theorije a etymologiske fantazije rozšěrjowane wot wučencow a pseudowučencow. Městne a ležownostne mjena buchu čwělowane z pomocu etymologiskich připrawow, kaž wot srjedźowěkowych martrowanskich stróžow, a buchu nuzowane, zo bychu daće tajke wotmołwjenje, kajkež bě z wopředka žadane. Etymologowje su čahali tak rjec za wlosy městne mjena; tuž njeje spodźiwno, zo z nich móžachu wučahować wšo, štož so jim lubješe. Jedyn z poslednich wothłosow tutech bjezkritiskich přócowanjow je derje znaty zrudneho wopomnjeća historiskogeografiski słownik Obermüllera, kotryž wšitke europiske městne mjena, haj samo asiatiske a afrikanske z keltiskich korjenjow wuložowaše. Po zdaću tutoho spisaćela Barlin dyrbi pokhadžeć z „*ber, bior*“ = woda a „*lin, lon*“ = tuk; po tajkim Barlin znamjenja wodny t. j. Sprjewjanski łuh. W korjenju susodneho Kelna wotpočuje tež keltiske słowo: „*göl, giol, gol, geul*“ = woda a „*nae*“ = ludźo.*) Tutón přikład dosaha za kharakteristiku pseudowědomostneho stejnišća spisaćela. Je wón spodźiwny dosć, nic pak jenički. Spodźiwnišo je, zo spis Obermüllera bu wudaty lěta 1872, po tajkim hakle tehdom, hdyž bě něšto lět prjedy Miklosich ze swojimaj spisomaj wo słowjanskich městnych mjenach z wosobinskich mjenow a z appellativow hižo stajil naležnosć słowjanskeje onomastiki na kruće kritiske, wědomostne stejnišćo.

Tola płodžiny praweje rěčespytnjeje metody při wuslědžowanju městnych mjenow njebuchu dotal dosć zwužitkowane za historisku wědomosć. W tutym nastupanju Wojćěchowski, nětko professor Lwowskeje university, je přeni za stawiznišku stronu onomatologiskich přepytowanjow sćinił tu samu wažnu kročel, kotruž je Miklosich sćinił w rěčespytnym nastupanju. Wojćě-

*) Deutsch-keltisches, geschichtlich-geographisches Wörterbuch zur Erklärung der Fluss-, Berg-, Orts-, Gau-, Völker- und Personennamen Europas, West-Asiens und Nord-Afrikas. Berlin. 1872. I, str. 244.

chowski je pokazal prawy puć, stwaril kruće wědomostnu methodu, z kotrejež pomocu maju so historiskich wotpohladow dla přepytować městne mjena. Bohužel, wón njeje dospołnje swój zamysł do skutkownoće přiwjedł, a sławny jeho spis „Chrobacja“ lěta 1873 wudaty, dotal pokračowany a dokončeny njeje.*) W tutym spisu Wojćěchowski rozdźěluje pólske (štož pak tež zwjetša wo onomasticy druhich słowjanskich narodow płaći) městne mjena do pjeći hłownych rjadow. Prěni rjad wobsaha mjena čisće topografiskeho kharaktera, na př. w Pólskej: Bukowina, Brzeźnica, Lipiny, Osiek, w Serbach: Bukojna, Brjazyna, Brězynka, Lipiny, Wosyk. K druhemu rjadej słušeju patronymiske mjena, na př. w Pólskej: Janowice, Mikołajewice, Dobryszyce, we Łužicach: Janšojce, Kochanojce, Nadžanecy, Dobranecy, Spytecy. Třeći rjad wobsteji z mjenow woznamjenjacych wobsedženstwo wěsteho městna, na přir. w Pólskej: Odolanów, Parczew, Malanów, w Serbach: Křišow, Parcow, Wjelecin. Tute tři rjady su we wšitkich słowjanskich krajach jara rozšěrjene; slědowacej rjadaj pak mataj kusk wosebnišeho kharaktera, a tuž wo nimaj chcu nětko wjacj rjec. Z tu-teju wobsaha štwórty rjad městne mjena, kotrež z dohom woznamjenjuja w mnohoće (*pluralis*) ludźi činjacych wěstu słužbu, wukonjacych wěste džěto. K tomu rjadej słušeju w Pólskej mjena: Stadniki, Kobylniki, Konary (*agaxones, stabularii*), Skotniki (*jumentarii, pecorarii*), Šwiniari (*porcarii*), Psary (*caniductores*), Rybaki, Rybitwy (*piscatores*), Bobrowniki (*castorarii*), Sokolniki (*falconarii*), Bartniki (*mellificatores*), Kuchary (*coqui*), Piekary (*pistores*), Łagiewniki (*lagenarii*), Žerniki (*molendinatores*). Wobydlerjo kóždeje tajkeje wsy běchu postajeni k tomu, zo bychu činili wosebitu słužbu za wjerchowski hród abo za kastel (wjerchowsku twjerdziznu). W blizkoscí kóždeho stareho hroda, w kotrymž zarjadowaše kastelan jako zastupowaf krala abo knježaceho wjercha, běchu rozšěrjene wsy słušace k tutomu rjadu mjenow, na př. pola Kališa: Kuchary, Žerniki, Zduny, Winiary, we wokołnosći Gnězna: Sokolniki, Szczytniki a zasy Winiary. Analogiske mjena su w Čechach na př. Kovary,

*) Chrobacja. Rozbiór Starozytności Słowiańskich. napisał Tadeusz Wojciechowski. tom I. Kraków. 1873.

Kostelniki, Duśniki. Pjaty a posledni rjad wobstoi z tak pomjenowanych přez Wojćěchowskeho wojejskich wsow, kotrež su tež pluralia a woznamjenjeju zhromadne wosobinske mjena, poččene a přiwzate ze zwěrjaceho a rostlinskeho swěta, ze wšelakich morwych wěcow, z čłowjeskich physiskich a moraliskich wosebitosćow, skónčnje tež z narodnostnych mjenow. K tutomu rjadej słušeja tajke mjena, kaž na př.: Niedźwiady, Barany, Koziegłowy, Wodzierady, Prusy, Pomorzany. Kharakteristiske je za pólsku onomastiku, zo posledni rjad je tam mało ličbny we wječornych stronach, jara pak rozšěrjeny w Mazowšu, t. j. w narańšich stronach, kotrež su na jewiščo stawiznow jeno w kusk pozdžišim času wustupiłe. Hdyž nětko na serbske městnostne mjena we Łužicomaj pohladamy, móžemy lohko widzieć, zo tutaj poslednjej rjadaj staj snadnje zastupjenaj. K rjadej słužobnych wsow słuša zwěsta jenož mjeno: Žornosyki, to je wjes wobydlena wot tych, kiž žorna hotowachu a k tomu kamjenje (žornowe) sykachu (rubachu, łamachu); wěrupođobnje tež Trěłany. K pjatemu rjadej wsow, tak mjenowanych wojejskich wsow (to mjeno přez Wojćěchowskeho date je po mojim zdaću wopačne) słušataj we Łužicomaj jeno dvě wsy: Michałki we Wojerowskim a Kóžty we Kalawskim wokrjesu. To je runje kharakteristiske znamjo serbskołužiskeje onomastiki.

Z małego rozšěrjenja, nimale pobrachowanja we Łužicy městnych mjenow słušacych k poslednimaj rjadomaj móžemy cyle bjezdělnje sudzić, zo započatk wsow z tajkimi mjenami w družich słowjanskich krajach, hdžež so wone husto dosé namakujaj, pokhadža z pozdžišeho časa, mjenujey z toho časa, hdyž běše Łužica hižo pod němskim knježerstwom. Dospołnje nadrobne postajenje tutoho časa leži zwonka mjezow serbskich stawiznow a tež zwonka tutoho mojeho nastawka. Za serbsku historiju ma wuznam ta cyle dopokazana wěc, zo tak mjenowane słužobne wsy, kotrychž přisłušnosć wobstoješe w zhromadnym činjenju wěstych wosebitych přisłušnosćow a słužbow za wječchowski abo kralowski hród, běchu njeznate we Łužicomaj w času słowjanskeje njewotwisnosće. We Pólskej wěrupođobnje tute wsy pokhadžuju z časa, hdyž je Bolesław Khróbty ze swojej krutej ruku twarbu pólskeho knježerstwa a statneje organizacije na historiske.

jewišćo postajił. Prajachmy hižom, zo wsy pjateho rjada w Serbach jeno rědko přikhadžeju. Wone we Pólskej, hdžež je jich jara wjele, słušeju tež k pozdžišim twórbam, we Łužicomaj pak so wuwic a rozšěrjeć njemóžachu, dokelž bě tam tehdom starodawne wašnje zasydlenja hižo hluboko pod wliwom němskich politiskich poměrow.

Powšitkownje móžemy rjec, zo nimale wšitke serbskołužiske městne mjena we swojej wjacu abo mjenje derje zdžeržanej přenotnej twórbje zawostachu z časow serbskeje njewotwisnosće, najpóźniše pak z přěnich wokomikow němskeho knježeřtwa, po tajkim na kóždy pad z časa historisey lohko postajomneho. Hinak ma so to w druhich słowjanskich krajach. Tam na prašenje wo času započatka a nastaća tych a druhich městnych mjenow a wsow njeje tak lohke wotmołwić, dokelž wšelake onomastiske typy a rjadownje, husto dosć z časow jara wot sebje zdalenyh, su pola nich w hromadu změšane. Tohodla postajenje započatka kóždoho typa zasydlenych městnych mjenow je w stawiznach słowjanskich krajow zjednoćene z mnohimi čěmnymi hódančkami. Kluč w wujasnjenju tutych prašenjow a k wotmołwjenju na nic jene hódančko w nastupanju stawiznow zasydlenja ma a džerži serbskołužiska onomastika; a we tom wotpočuje jeje powšitkowny, jara wažny wědomostny kharakter.

Serbske swójbne mjena města Budyšina z lěta 1416.

Wupisał a zestajał *dr. Ernst Muka*.

Mjez tym zo so nastawčk Radyserba-Wjela ze serbskimi swójbnyimi mjenami města Budyšina z l. 1534 (hl. str. 43 a 44) čišćeše, dosta so mi do rukow podobny hišće wo wjacu dyžli 100 lět starši zapisk wšitkich khěžerjow města Budyšina a někotrych pod knjejstwo měščanskeje rady słušacych burow wokolnych wsow z lěta 1416 z někotrymi připiskami z l. 1417. Z tutoho zapiska sym wšitke serbske mjena měščanow wupisał a tu w alfabetskim zrjadowanju podał, mjena tych burow pak sym na kóncu wšitke přistajił, kajkež so w zapisku maju. Serbske

mjena wobsedźerjow měščanskich khěžow a ležownosćow sym při tom do dweju rjadownjow dźělił: a) do woprawdźitych wosobinskich mjenow, kotrychž je 105, — a b) do wjesnych mjenow, kiž su so na wosoby přenjesle; tutej je 103. Kaž je mjenujcy znate, bě hišće tehdy kaž hižo 100 a wjacy lět prjedy, hdyž swójbne mjena počachu nastawać, wašnje, zo so ludžom, kotřiž ze wsow a z druhich městow so do městow přesydlachu, k jich krěćńskemu mjenu hišće mjeno městna, z kotrehož pokhadźachu, k rozeznawanju přistaji a to pola serbskich burskich ludźi zwjetša bjeze wšeho přistawka, na př. Peter Clux, Greger Neschewacz, Mertin Preischwicz, Henczko Tichnicz t. j. Pětr z Klukša, Greger z Njeswačidla, Mjertyn z Přišec, Henčko z Čichońc; pola němskich knježkow pak, kotřiž z ryčćukubłow tutej wsow pokhadźachu, so nimale přeco słowčko „von“ přistaji, na př. Henczko von Burg, Nielas von Drosow, Hans von Witchenow, Matthis von Zeschaw. Po tutym wašnju rozdźelenja so nam tež tak někak hodźi rozrisać, štož je z nich był Serb abo serbskeho pokhoda a štož Němc. Tuž sym tež mjena, před kotrymiž tuto rozeznawace „von“ stoji, w hromadže na kónce tuteje druheje rjadownje stajil. — Dale mjez tutymi mjenami wobydlerjow města Budyšina čitamy dvě zwěsta českej (Czaslaw, dwójcy, a Hlawacz) a tři ruske mjena (Rudeloff, dwójcy, Jermag a Jernak = r. Jermak, a Orloff) a skónčnje tež něšto židowskich mjenow. Serbske mjena dopokazuja, zo běše w l. 1416 nahladny dźěl wobsedźerjow měščanskich khěžow a ležownosćow serbski abo z najmjeńša serbskeho rodu. Budyšin měješe tehdy do cyła 827 wobsedźerjow, mjez nimi ma serbske wosobinske mjeno 138, serbske wjesne mjeno 122, do hromady 260 khěžerjow serbske mjeno, to je nimale třeći dźěl wšitkich wobsedźerjow. — Wšitke tu podate serbske mjena sym cyle tajke wočišćať, kajkež je zapisk podawa, do spinkow zezady nich pak sym štož móžno jich woprawdźitu serbsku twórbu, staroserbsku a nětčišu serbsku a, hdžež mějach za nuzne, krótke wujasnjenja přistajil.

a) Serbske wosobinske mjena.

Bartusch (Bartuš: Bartholomäus). Beislaw (Bójsław: Bohusław). Bochos (Bohuš: Bohusław). Borisch & Borysch (Boriš:

Borislaw). Bude (Bud: Miribud abo Budimir, Drogobud abo podobne). — Czache (Czocke = Cokow?). Czalte (Całta). Czartisch (Cartyš abo Žartyš?). Czech (Čech). Czerbac (Serbak). Czille (Čiły?). Czobislaw (dwójcy; Sobislaw abo Sobjestlaw). Czornag (trójcy; Čornak). Czumuschs (Sumiš?). — Dirdendei a Dirdendey (Dyrdomdej = Abenteurer). — Greich (3; sts. Grěch, hs. Hrěch?). Grulich (sts. Królik, hs. Kralik). — Habisch (Kabiš?). Hanusch (3; Hanuš). Hauwssick (Hawsyk; přir. ds. Haussig). Holecz (Hóle). Hory. Hussor (Husor). — Jorick-ynne (Jurik-owa). — Kabat (2). Keczha a Keczcha (Keza: wudmo za wosobinske mjeno kaž nje-rědko tež w Němčinje). Kocz (Koč?) Kocht. Koruchin (Korch-owa; Korch = Lěwuš, kiž z lěweje ruki džěta). Koza. Kozor (Kocor). Krel abo Krelo (Król abo Kral). Krockaw a Krokaw (Krokawa abo Krakow). Krolomus (Grolmus t. j. Hieronymus). Kroppil (Khrobły abo Chrobły?). Kruche (Kruch). Kub a Kuba (Kubo a Kuba t. j. Jakub, Jacobus). Kudiba (4; Khudoba abo Chudoba). Kwiocka (?). Kynast (sts. Knjazst = hs. Knjejst, Junker). Kyska a Kysko abo Kiskow (Kezka, dem. wot Keza, abo Kezk, Gezk, Bremse). Kyttan a Kittan (Kitan t. j. Christian). — Lamezik (Lamčik). Lainczigk (Lańčik). Leisk a Leissk (Lisk abo Liška). Lemisch (Lemiš). — Maczko der Schneider (krawc Mačko, Matuško, dem. wot Matus = Mattheus). Malick (Malik t. j. mały, małki). Mik a Mygk a Myk (3; Mik t. j. Mikławš, Nicolaus). Mittag (Mětak = wulki Měto, grosser Martin). Moros (Mróz t. j. Ambrosius). Motra (Muđra t. j. Muđry). Muđrag (2; Muđrak). Mykilko (Mikelko abo Mikelk t. j. Mikławšk). — Nowag (Nowak). — Pancke (Pank). Parismola (Parismoła). Patag & Patak (Pjatak). Pecz (Pěťr = Pěťr). Pech (Pjech t. j. Pěťrk). Peschil (t. j. Pěťr-el). Pesk (Pjetřk). Petriko (Pěťrko). Pisker (Piskoř). Polan. Ponez a Poencz (3; Pohoně). Predil (?) Preiwisch (Pribyš t. j. Přibysław). Puntzil (Buncl?). Pyszancze (Pisank abo Pisanka t. j. Pisany). — Radisch (Radyš t. j. Rady-sław). Rachil (Rachel). Raws. Rebenag (Rjemjenjak abo Hriwnak). Reybe (Ryba). Ropott & Roppud (3; Robota?). — Seczolka (Pěočka?). Sekera & Zeckera (2; Sekera). Sloma (Słoma). Else Sloneczka (Słončik abo Słončko). Smarag (Šmarak?). Smyr (Změr?). Strehula (stsł. Strěgula, dem. wot Strěgoslaw abo

Strëgomêr̃ = sts. Strëgosław abo Strëgoměr t. j. sławny stražer mëra). Swercz (Šwjerë). Synne (Syn). — Scherag (Šërak). Schibeck & Schibick (2; Šipk). Scholta (Šolta). Schrepulkaw (Šrjepulka abo Třepjelka?). Schyback (Šibak t. j. šibały). — Tir-lag & Tirlack (2; Tyrlak). Treiczk (2; Tryčk t. j. wuj = nanowy bratr; přir. čë. strýček a serbskoněmske sw. mj. Treitschke). — Vtichynne (Utěch-owa, sts. Utěch = hs. *wucěch). — Welk Wjelk t. j. Wjeliměr-k). Welkor (= Wjelk). Wessel abo Wesse-law (Wjesela). Wiczil (Wič-el; Wič = Witoš t. j. Witosław). Wolisch & Wolischs (2; Woliš t. j. Wolisław). Wuchcze (Wukač abo Wokač?). Wuclizer (Wuklicař: wuklica = wuklija, Weiss-fisch). — Zachor (Sochor). Zapula (Čapula, Čapla). Zenag & Zenak (2; Ženjak). Zelnak (sts. Želnjak = hs. Žoľnjak; žoľna, Specht). Zomisch (Žoľmiš abo Sumiš?).

b) Serbske wjesne mjena za swójbne mjena.

1. *Burske wosoby*. Awwskewicz (z Wuček*). Bargaw (Por-chow). Barud & Baruth (3; Bart). Belgern (Bělagora, Běla-hora). Belschewicz & Belschwicz (2; z Bělčewic = Bělčec). Bogena & Bohenaw (Wbohow?). Boranewicz (z Boranowic = Boranec). Bresin (Brězyna). Bustewicz (z Budhostowic, Bude-stewic = Budestec). — Canewicz (z Khanowic = Khanec). Clux (3; Klukš). Connewicz (z Konjewic = Konjec). Czackelwitz (2). Czackewicz (3). Czočke abo Czočkaw (Cokow). — Dalicz (z Dalie). Daren a Doren (5; Darin). Debeschwicz (z Dobešewic, Debeš-wic = Debsec). Denckewicz (z Denikowic = Dženikec). Do-birlin. Dobirswicz (z Dobrašewic = Dobrašec). Druskewicz (2; z Družkowic = Družkec). Duban (Dubjo). — Geilnow (Jelenjow). Gnaswicz (z Gnašewic = Hnašec). Goricz (drje město Goric = Gorik t. j. sts. Gorka = hs. Hórka). Gropsicz (z Grubjelčie = Hrubjelčie). Gruweticz (z Grubotic = Hruboćic). Gussik a Gusk (2; Gusk m. sts. Gwózdik, Laubwäldchen, Hain = hs. skeps.

*) Ja tu w spinkach stajnje nětčišu serbsku twórbu rodaka (*genitiva*) podawam, dokelž su z njeho němske twórby mnohotnych (pluraliskich) swójbnych mjenow nastale, na př. Macz Awwskewicz t. j. Matuš z Učkowic abo Wuček; swójbne mjena jednoty (*singularis*) pak twórbu mjenowaka (*nominativa*) pokazuja.

Huska). — Hockaw (Cokow?). Horeke (Hórka). — Jankewicz (2; z Janikowic = Jenkec). Jessinus (z Jasenja). — Kamencz (Kamjene). Kaschil (Košla). Kitlicz a Kittelicz (3; z Kitelic = Ketlic). Knoicz (Konicz). Kobelaw & Kobelow (2; Kobłow?). Konycz (Khójnica). Koswicz (drje město Gosswitz; z Goswic = Hóswec). Krewicz (snano Kreibitz t. j. Kriwica = Křiwica). Krischow (sts. Křišow, hs. Křišow). Kropicz (z Kropic). Kruschwicz (z Krušwicy). Kyslicz (z Kislicy). — Leippener (z Lipinow abo z Lipjeje). Leschewicz (2; z Lešawic abo Lešwic resp. Lešwicy). Lesk-ynne (Lěšk-owa; Lěšk = z Lěškeje). Leypicz (z Lipiča). Loze (z Łaza). Lusicz (2; Łužč). Lybenaw (Lubinow, Lubnjow). — Malschwitz (z Malešec). Mogelin (z Mogilina: Mügelin). — Neschewacz & Neschewicz (2; z Njeswačidła). — Pickaw (Pikow). Plossinckewicz (z Plusnikowic = Plusnikec). Ponechaw (Ponjechow; abo Ponickau = Ponikło). Porssicz (z Poršic). Prawtich (z Prawotic = Prawoćic). Preczwicz (2; z Prěčewic = Prěčec). Preibitich & Preiptich (2; z Priwotic = Priwóic). Preischewicz (z Prišewic = Prišec). — Radbor & Radebor (3; Radoboř = Radwoř). Radewicz (z Radowic; nětko Rattwitz = Ratarjey). Rachelaw (Rachlow). Rochewicz (z Rochowic). — Saricz (Zarěč). Sinckewicz (z Děžnikowic = Džěžnikec). Slonckewicz (ze Slonkowic = Slónkec). Smaicz (Saricz?). Stewicz (ze Stiwjewic = Ściwjec, Ścijec). Strelan & Strelanus (2; ze Strėlan = Třėlan). Swadelnicz (drje: z Nje-swa-čidła). — Schedelaw (Šidłow abo Šidło; nětko Křidoł). Schuricz (ze Žuric). — Tawpan (m. Dauban; přir. Duban = Dubjo). Techaw & Tochow (2; Techow abo Tochow). Teichenicz & Tichnicz (2; z Tichonic = Čichoćic). Temerich & Temricz & Tomerich (3; z Těmėric = Čemjećic). Tomycz (z Tumic). Torgow (z Torgowa). — Welkaw (Wjelkow). Wochoza. — Zebenic (ze Zebenicy). Zemichaw (Semichow). Zeydaw & Seydaw & Zydow & Sydow (5; Židow).

2. *Ryčėfske wosoby.* Henczko von Burg (z Bórka). Jorge v. Clüx (z Klukša). Micz v. Delin (z Delan; drje Serb). Frenzel v. Desin (z Dažina). v. Drosow resp. Drosaw (4). Jorge v. Enaw (z Ownjowa = z Wownjowa abo Hownjowa). Hans v. Gnewtich (z Gnėwotic = z Hnėwoćic = Hnėwsec). Matthis v. Grabow (z Grabowa = z Hrabowa abo Hrabowy). Jon v. Gropsicz

(z Hrubjelčie). Jon v. Konyez (z Khójnicy). Jocoff v. Laze (z Łaza). Niclas v. Lisnigk (z Lěsnika). Thomas v. Lobichaw (z Lubochowa). Hans v. Logaw (z Łahowa). Peter v. (Schwarz-) Nawsselicz (z Noslic). Hans v. Nichen (z Njechanja). Otto v. Stebitz (ze Sćiwjecz). Jon v. Unaw (z Unjowa = z Wunjowa abo Hunjowa). Paul v. Vjest (z Wujěžda). Hans v. Witchenaw. Matthis v. Zeschau (ze Šešowa).

c) Burja měšćanskeje rady.

1. *Villa Borg* (wjes Bórk): Hans a Jone Bahana (Pohan abo Pan?). Drohenyk (Drohownik?). Greger. Jocoff a Jone Jocof (t. j. Jakub). Kubysch a Hans Kubisch (Kubiš t. j. Jacobus). Mertin Nickel (t. j. Mikławš). Czachma Rohaicz, drje = Cachmann a Rohač (dwaj buraj). Swethusch (Swětoš = Swětostaw). Nic. Wycczil (Wič-el; Witoš = Witosław).

2. *Villa Eynaw* (wjes Wownjow): Lamburg (drje je skeptane ze: Jan abo Jone Burg t. j. Jan z Bórka). Petzyn (t. j. Pětr-owa). Peter Ponach. Paul Zyseckyn (t. j. wudowa Pawoła Cyžika).

3. *Villa Jankewicz* (wjes Jeńkecy): Hans a Pěter Bysslaw (Bohusław).

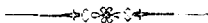
4. *Villa Keyn* (wjes Kyjina, nětko Kina): Nicze de Keyne a Hempil de Keyne (dwaj buraj bjez swójbneho mjena). Paul Knorre. Pachelig erbe (dobjere Pacholika).

5. *Villa Preischewicz* (wjes Přišecy): Jencz Czarthusch (Jenč Čartuš). Hans Miter (Měto?).

6. *Villa Stewicz* (wjes Sćiwjecz): Czumus. Henczil. Jorgen Kudeba (Khudoba).

7. *Villa Strelan* (wjes Třělan y): Hans Moros (Mróz). Peter Nowagk (Nowak).

8. *Villa Stresewicz* (wjes Třěžecy): Jon von Stresewicz.

Program

Narodopisneho Wotrjada Mačicy Serbskeje.

Prednošał w posedženju 13. hapr. 1898 a na žadanje sobustawow wočišćał *dr. Ernst Muka.*

Wotpohlad narodopisneho wotrjada M. S. je pšćenje serbskeho narodopisa na wšě strony a na wšěch stronach. Tuž móža wšitcy Serbja sobu džěłać, wosebje pak fararjo, wučerjo a serbske towařstwa.

Nadawk wotrjada je troji: narodopisny wotrjad we swojich sobustawach a přećelach a jemu k pomocy wosebje naše serbske towařstwa maju:

I. wšitke wosebite jewjenja serbskeje ludnosće zběrać a zakhować pytać w našim serbskim museju, a to:

- a. ručne wupłody serbskeho ludoweho ducha w předmjetach samych, kaž drasty, wušiwanja, wurězowanja, mosazne a horńičeŕske wutwory atd. atd. hromadźuju;
- b. duchowne wupłody, kaž spěwy, bajki, basnje, přistowa, prajidma, přiwersy, wašnja atd. zapisuju a do redakcije Časopisa M. S. a Łužicy k wozjewjenju wotedawajo;

II. skutkować, rěčeć, wojować za zdźerženje serbskeje drasty a wšěchžkuli hišće wobstojacych serbskich wašnjow a dobrych počinkow, a z cyła wšěchžkuli serbskich ludowych wosebitosćow;

III. z nowa zawjedować serbsku drastu, serbske wašnja a počinki tam, hdžež su so hižo pozhubiłe, a k tomu, je-li trjeba a móžno, tam wosebje pobočne towařstwa załožeć.

K wułożowanju a wujasnjenju tych třoch žadanjow njech hišće tole słuži.

Ad Ia. Zběranje a zakhowanje ručnych wupłodow. Wšelake rjane stare wěcy so w našim ludu hišće namakuju, husto njewobkedźbowane; my mamy jeno woči wočinjeć a slědźić a je za naš serbski musej dobyć a tam w nim zakhować, hewak je nam njekřeeni a křeeni židža z Barlina, Drježdźan, Zhorjelca, Budyšina atd. wuwjedu. Wosebje ma so tež pytać za wurězowanjami z drjewa, za wobrazami wot ludowych molerjow,

hudžbnými nastrojemi, za rjanej zastarskej drastu (cyľej a po kruchach, wosebje za hłowjacej pychu, kapami atd.), za wušiwanyimi rubiškami a twjelkami, za žónskej złotej a slěbornej pychu, za rjenje molowanymi jutrownymi jejkami (maju byé wudute abo derje wusušene), za slěbornym, cynowym, hlinjanym sudobjom (wosebje ze serbskimi wobrazami a napismami), za popjelnicami z jich wobsažkom, za starymi pjenjezami a brónjami.

Ad Ib. Zběranje a zakhowanje duchownych wupłodow. Tuto wědomostne džěłanje na poli serbskeho narodopisa móže kóždy trochu wzdžěłany Serb dokonjeć; wosebity nadawk pak je a wostanje runje to serbskim wučerjam a serbskim towařstwam. Z tym bychu woni wědomosći a narodnosći wulku službu wopokazali, a při tutej idealnej džěławosći bychu wěsće rjeńše spokojenje namakali, hač w korčmach atd. Nadrobnje rozestajane pak je to tu žadane džěło wosebje tole, zo maju woni:

1. zběrać a zapisować wšěžkuli ludowe pěsnje a basnje, žortne a wěipne hróněka;
2. zběrać a zapisować ludowe bajki a powěsće, přisłowa a prajidma, wudma a pryze;
3. zběrać a zapisować džěćace hrajki a hróněka;
4. zapisować bajki wo kuzłafničach a kuzłarjach, powěsće wo mudrych mužach a žonach, wo zjewjenjach a šerjenjach;
5. zapisować a wopisować ludowe wašnja a přiwerki;
6. zběrki činić w nastupanju ludoweho lěkarjenja: zběrać stare lěkařske knihi (rukopisne a čišćane); sčinić zběrki ludowych receptow, zaprajenjow a zažohnowanjow; zestajeć zapis staršich a nowšich ludowych lěkarjow a runarjow a jich spodźiwnych wustrowjenjow a wopisanje jich lěkowanja; hromadzić přikłady spodźiwneho skutkowanja zaprajenjow a žohnowanjow;
7. wopisać domjace nastroje, jědže a pječwa našeho luda;
8. slědźić za starymi pismami, lisćinami a rukopisami;
9. wopisować ze starych cyrkwinskih knihow hač do lěta 1830: a) křćenske, b) swójbne a c) wjesne mjena a to wosebje swójbne po wsach a kubłach w twórbach tam zapisanych;

10. sčinić dospołne zapisy serbskich ležownostnych mjenow (polow, łukow, lěsow, hatow, hórkow, rěčkow atd.), za kóždu wjes wosebje;
11. zapisować serbske ludowe pomjenowanja rostlinow, zwěrjatow, kamjenjow, kotrež su we wšelakich stronach cyle wšelake; němske a snano tež hačanske mjeno ma so přistajić;
12. zběrać žadne a rědko trjebane serbske słowa a wurazy za słownik, rěčnicu a składbu;
13. rysować a derje fotografować (molować) stare, wosebite serbske domy a khěže, hrodžišća a hory, kaž tež serbske pomniki a napisy a wobrazy na serbskich domach;
14. wopisować a woznamjenjować serbske wsy a sydlišća, serbske dwory a khěže, wosebje jich znutřkowne zarjadowanje a jich prosty załožk.

Ad II. a III. Za zdžerženje a wožiwjenje (zasozawjedenje) wašnjow a wosebitosćow serbskeho luda maju a móža wosebje wučerjo a serbske towařstwa skutkować a to přede wšěm, hdyž maju twjerdy zwjazk mjez sobu. Kedźbować ma so mjez druhim wosebje na tole:

1. Serbske přazy maju so zdžeržeć, hdžež hišće su, a hdžež hišće len syja, zaso zawjesć. Hdžež pak to njehdže a njeje, maju so zymske towařstwa, přazam podobne, za naše młode burske holey załožować, w kotrychž wone wječor hromadže šija, wušiwapu, płaťaju, štrykuja atd. a pódla sebi k zabawje ludowe spěwy spěwaju, bajki baja a powědaju. Tajke towařstwa, jako dobra narodna pokračowanska šula za naše młode holey, bychu wěsće niveau ludoweje wzdžělanosće rozuma a wosebje duše pozběhowale, kotryž nětko při wšej wysokosći našich šulow wšudže bóle spada; z tym by so tež wječorne stojenje na wsy a dundanje po wsy a po zahrodkach zadžewalo. Kantor-kam tutych přazow a towařstwow dyrbjeli naši wučerjo mnohe texty a hłosy našich rjanych ludowych spěwow nawučić, a jim měle so prawje tunjo abo darmo zběrki ludowych spěwow a bajkow poskićeć.
2. Póstne a jutrowne spěwanja na wsy maju so zdžeržeć, hdžež hišće su, a z nowa zawjesć, hdžež su bohužel za-

staše. Kajke je to pěkne křesćijanske wašnje! Hdžež to wjacý njeje, su wjele zhubili; widžiš tam njedzelu młode holcy po wsy łazyć, kleskać, herjekać; a hóley njejsu daloko. —

3. Serbska meja ze serbskim spěwom a serbskej reju ma so wšudžom zaso stajeć a swjećić; kaž su to hižo w někotrych wsach, hdžež wjacý njeběše, zaso započeli. Na rejowanskich łubjach ma knježić přistojna serbska reja, přistojny serbski ludowy spěw, nic tajke cuze skakanje a tołčenje, nic tajke cuze hawtowanje a herjekanje cuzych gassenhauerow a tingeltangelow!
4. Serbscy hercy maju zaso na serbskich hudźbnych nástrojach k rejam piskać, na serbskich huslach, tarakawje (klarineće) a dudach, nic na tym pohlušacym blachu a mosazu.
5. Wšudže ma so zaso přistojna serbska drasta wužiwać, wosebje kemšaca a swjedžeńska, ale tež džěłanska. Žel je mi našich hewak tak rjanych serbskich holčkow wokoło Budyšina hač k Lubijej a Rakecam. Kajke šlumpy khodža wone po měšćansku; a kajke přistojne, pyšne knježny su porno nim holčki w katholskej, Wojerowskej, Mužakowskej a Błótowskej stronje! Tu bychu serbske towarstwa, ale tež duchowni a wučerjo wjele wuskutkować móhli, přěńši, hdy bychu, kaž je to bohudžak hišće w Hodziju a Njeswačidle, wot pačeŕskich džěćići a spowědnych wěstu čestnu drastu žadali, a posledniši, hdy bychu džěćići na čestnu pychu wosebiteje serbskeje drasty pokazowali.
6. Džěćace hrajkji, spěwčiki a hrónčka maju so hajić a pšěćić, a hdžež su zašće, zaso wožiwić a nowe nawučić, ale wězo — serbske. Z tym bychu sebi wučerjo wosebje wutroby a přiwisnosć svojich serbskich šulskich džěćići a wěsće tež džak jich staršich dobyli a tak dobry wliw a wěstu zamóžnosć na lud dostali.

Bóh daj, zo njeby to był a zo njeby wostał hłós wołaceho w pusćinje!

Nekrolog XXXVIII.

Karl August Mosak-Kłosopólski,

rěčnik a justieny radžičel w Lubiju, ryčel kral. saksck. Albrechtoweho rjada I. rjadownje, čestny sobustaw Maćicy Serbskeje w Budyšinje a hornjołužiskeho towarstwa wědomosćow w Zhorjelcu, bywši staw němskeho kejžorskeho sejma w Barlinju, přečel, lubowať a dobročel serbskeho luda.

* 7. meje 1820, † 31. julija 1898.

Naš njebohi serbski wótčine narodži so w džen 7. meje 1820 jako přeni syn a druhe džěćo Jana Bohumiła Mosaka a jeho mandźelskeje Madleny rodzeneje Křižankec w Njeznarowach pola Ketlic, hdžež bě jeho nan, jenož „Mosak“ so mjenujo, z herb-skim wjesnym sudnikom, kublerjom a korčmarjom. „Mosakec Gusta“, kaž jemu rěkachu, khodžeše najprjedy do Wulkodažinskeje sule a, dokelž so ze swojimi wosebnymi darami widžomnje wuznamjenješe, bu w l. 1832 do Budyšina na gymnasij daty, zo by po žadanju swojeju čistoserbskeju staršeju pozdžišo na duchownstwo študowať. Hižo w Budyšinje zahori so wón za serbsku narodnu mysl, z kotrejež serbske towarstwo (societas slavica Budissinensis), w lěće 1832 wot Smolerja a Wjelana mjez serbskimi gymnasiastami založene, ze swojimi towaršemi 25. małego rózka 1839 z nowa založi. Słyšmy, što samsne jeho spomnječki*) w tym podawaju: „W lěće 1838 zeńdže so stadleško Serbow, kotřiž małe towarstwo wutworiwši, w serbskej rěči a w serbskim pismje so wuwučowachu. Běchu to pódlá Imiša Pful, Domaška, Renč a druzy. Z tutoho stowašenja je pozdžišo Maćica Serbska wušła, kotraž je wěsće wulku za-službu sebi dobyła, zo bu serbska rěc wědomnosći wukhowana.“

Wosebje pak w Lipsku, hdžež wot nazymy (Michała) 1839 prawa študowaše, so Kłosopólski jako wustojny wótčinski wodžer wopokaza, pilnje na zbudženju wótčinskeje mysle a na rozwučenju svojich serbskich runolětnych krajanow w lubosći k serbskej a słowjanskej narodnosći džěłajo. Z Lipska wón swojemu přečelej Wanakej († 27. meje 1887 jako faraf em. Wóslinčanski) 2. wul-

*) Přir. „Łužica“ č. 10 lěta 1898 (spomnjeńka na Mosaka-Kłosopólskeho z jeho korespondency).

keho rózka 1840^{*)} piše: „Wšitke moje nětčiše džěła džeja na Słowjanstwo a na naše wulke wotpohladanje wobnowjenja Serbowstwa we Łužicach. Tohodla wuknu pólsku a ruskowsku rěč z wulkej lohkosću. Čitam džeň wote dnja słowjanske džěła, potom „Revue Slave“, kotraž so w Parizu wudawa.“ Wo serbskich gymnasiastow w Budyšinje so starajo wón swójeho spomnjeneho přecěla napomina: „Čiń, zo by prawy žiwy duch Serbowstwa přeco jasněšo jich duše napjelnjał a jich nakhmanił, jónu wustupić pod wočemi swěta a Słowjanstwa. Wosebje pak čiń, zo bychu słowjanske rěče wukli, bjez kotrychž za nas žana wědomnosć być njemóže.“ Tutón list wuklinča do zahorjenych słowow: „Naša lubosć k Słowjanstwu a k Serbowstwu njech wěčne čini naše přecelstwo!“ Po tym, zo bě so jako študenta w l. 1840 do Prahi a dale na pućowanje podał a tehdomnišich wjednikow Čechow Šafařika, Jungmanna a Hanku wopytał, Mosak, kaž prjedy hižo w Budyšinje, tež w Lipsku za serbskich študowacych w léce 1842 založi „Słowjanske towarstwo“, w kotrymž běchu študentojo tež druhich słowjanskich narodnosćow ze sobustawami. Jeho hłowne a z cyła jeničke wjetše literarne džěło bě němski přeložk Šafařikowych „Słowjanskich starožitnosćow“, kotryž wón w Lipsku ze swójim přecělom Hendrichom Wuttku dokonja: pilne to, haj za študentu wěsće hoberske džělo.**)

Wuštudowawši a z wuznamjenjenjom wotpołożowši swóje juristiske (1842) a rěčniske (1844) pruhowanje młodostny *baccalaureus juris* w oktobru 1844 předwza patrimonialne sudnistwo ryčefkubla w Schönbachu pola Lubija, kotrež hač do měrca 1856, hdyž wono na krajne knježefstwo přeńdže, zastarowaše, pódlu pak hižo wot 31. januara 1848 jako rěčnik při Lubijskim sudnistwje džěłajo, tak zo móžeše wón hišće krótko do smjerće — w dzeň 31. januara 1898 — 50lětny jubilej swójeho rěčniskeho powołanja swječić. J. M. sakski kral Albert jemu tehdy ryčefski křiž

*) Přir. „Łužica“ č. 2 léta 1897 str. 20 (listaj Mosaka-Kłosopólskeho Wanakej).

**) Napis přeložka rěka: Šafařik, Slavische Alterthümer, übersetzt von K. A. Mosig von Aehrenfeld. 2 Bde. Leipzig 1843, 1844.

I. klasy sask. Albrechtoweho rjada spožči. Hač nimale do kónca svojeho žiwjenja — do 12. julija 1898 — je Mosak z njewšédnej čerstwosću, z njechablaćej pilnosću a z najzbožownišim wuspěchom jako wysokowaženy a wjele, daloko a šěroko (wosebje wot Serbow wobeju wěrywuznaćow) pytany rěčnik džěłať, doniž jeho krótka, ale čězka khorosć w 79. léće žiwjenja w poľnym džěle njeprěwiny. Na ryćefkuble svojego jeničkeho syna w Małej Swónicy, hdžež bě sebi w zahrodže tak mjenowane „*Tusculum*“ jako wuměnk natwariť, wusny čicho 31. julija 1898. Krótko do svojeho skónčjenja je so wuprajil: „To nihtó njesmě rjec, zo sym hdy na něšto lěni był.“ Jeho swjatočny pohrjeb so sta w Lubiju. Lubijski pastor primarius dr. Kocor (serbskeho rodu) spomni w žarowanskej rěči tež na to, zo je njeboćički swój serbski narod swěrnje lubowať a škitowať.

Mosak-Kłosopólski běše žadny originalny muž, njewšédny čłowjek. Zemjan rěkaše, syn luda běše po zmyslenju a wašnj. Zemjanstwo, kotrež bě jeho džěd — prosty serbski bur — nabywši ryćefkubło w Serbskich Pawlěcach po zakońskim žadanju staršich časow sebi kupić dyrbjaj, wot nana pak wotpołożene, wón zaso (w l. 1866) za swoju swójbu wuhrjeba, pomjenowawši so po serbsku Mosak-Kłosopólski, po němsku pak Mosig von Aehrenfeld, kaž je tež z jeho facsimila pod jeho wobrazom tu přidatym widžeć. Tež kupi sebi sam zaso ryćefkubło, Mału Swónicu. Tola pak je při wšelakich składnosćach, wosebje na lužiskim provincialnym sejmje přećiwó zemjanam a ryćefkublerjam za burow wojowať. Kruty přećiwó sebi bě wón zlutniwy a njeznaješe za swoju wosobu žanych potriebnosći.

We nim pak džělaše sylny, samostatny, energiski, njepowalny duch, podpjerany wot wótreho pomjatka, a we nim bydleše powšitkowna wzdžělanosć a wučenosć. Jako wurjadny znajef ludowych stawiznow a literaturow bě mnohich rěčow mócný, je nimale dospołnje wobknježujo. Wón njebě znajef jenož serbskeho a němskeho pismowstwa, ale čitaše hač do poslednich lét swojeho doľheho žiwjenja pódlá starych hrekskich a łacanskich spisacelow jendźelske, francozske, italske, ruske spisy, pólske a česke nowiny: Sophokles, Horatius, Shakespeare, Voltaire, Dante, Tolstoj,

„Narodní listy“ a dr.*) běchu jeho všědni towaršjo a zabawnicy. K tutomu jeničkemu duchownemu wokřewjenju a rozpróšenju kóžde lěto wjetše pućowanje stupi w sudniskich prózdňinach. Tak je nimale wšě kraje a wjetše města Europy kaž tež Palaestinu z Jeruzalemom wopytał.

Za wotpósłanca do pońócno-němskeho (1867) a do němskeho kejžorskeho sejma (1871) wot Lubijskeho (II. saks.) wólbneho wokřesa wuzwoleny, bě Mosak-Kłosopólski staw němskeje narodno-swobodneje strony. Posledniši čas pak bě so bliže ke konservativnym nahladam přikhilił.

Jako wuznamjenity a wuwołany prawiznik a rěčnik měješe wón slawne mjeno a doby sebi wulkeho zamoženja. Předewšěm běše po wšěch Serbach jenak znata popularna wosoba. Hač runjež zemjan a wobsedźeř ryćeřkubła wón čas swojeho žiwjenja wědžeše jednore wašnje serbskeho muža sebi wobkhować, čućam a myslam serbskeho bura a luda rozymješe kaž lědma žadyn druhi wzdžěłany Serb, we wobkhadže namakowaše prawy ludowy zynk a z tym sebi w najwjetšej měřje doby dowěrjenje Serbow, kotřiž we wulkich syłach jeho mudru radu a zaškitowaršku pomoc sebi w prawizniskich wěcach pytachu. Rady so „Serb“ mjeno waše a rady a derje serbscy rěčeše ze Serbami.

Jeho narodne a wótcínske zaslužby wo Serbowstwo leža bóle z woprědka a w časach jeho gymnasialneho a akademiskeho žiwjenja a w času dozałoženja našeje Maćicy Serbskeje. Dla swojeje napinaceje juristiskeje džěławosće njeje pozdžišo jako serbski spisacel wustupić móhł, njeje so na wuradzowanjach serbskich naležnosćow we zjawnosći porjadnje wobdžělował. We wutrobje pak so čuješe přeco jako žiwy Serb a dobry Łužičan a, hdyžkuli běše trjeba a nuzno, njebojaznje Serbowstwo zastupowaše. Přeciwo njesprawnym njeřečelskim nadpadam je wón tež w pozdžišich lětach stajnje hač do swojeje smjerće ze swěrnosću Serbowstwo, serbski lud a serbskich wjednikow z wótrym pjerom a z jadriwym słowom zjawnje zaškitował, wosebje wustojnje našeho njeboh D. H. Imiša 12. nov. 1885 před kejžorskim sudom w Lipsku a naposledku Maćicu Serbsku w skóřzbnej wěcy serbskeho narodneho

*) Pfir. Neues Lausitzer Magazin; 74. zwjazk, II. zešiwk lěta 1898.

doma; tež serbske pismowstwo a wosebje Maćicu Serbsku, kotruž před 53 lětami sobu založi, je ze swojimi srědkami podpjerował a je jej tež skónčnje swoju słowjansku knihownju wotkazał.

Za wšitko to je sebi Mosak-Kłosopólski čestne wopomnjeće a džak Serbow zaslužil. Po sprócniwym a hač do kónca džěłapojnym žiwjenju swěć jemu přez Božu miłosć wěčne swětło!

Requiescat in pace!

Lic. theol. J. Renč-Ketliski, ryčef.

Wučahi z protokollow M. S.

1) Posedženje předsydstwa a wubjerka w „Liščeju jamje“, 20. měrca 1899. Přitomni: Łusčanski, Mrózak, Fiedleř, Kapleř, Skala, Bartko, Andricki, Smoleř a Cyž. Postaja so džěński porjad za hłownu zhromadźiznu: 1. rozprawy, 2. nekrologi, 3. wólba noweho pokładnika, 4. přeměnenje wustawkow, 5. namjety. Hłowna zhromadźizna ma so jutrownu srjedu z dypkom $\frac{1}{3}$ popoždnu w Gudźic hosćencu wotewrić. Dla nowych mužskich khorow ma so dr. Mucy pisać.

2) Hłowna zhromadźizna, 5. hapyrła 1899 w Gudźic hosćencu w Budyšinje. Předsyda kan. kantor J. Łusčanski zhromadźiznu $\frac{3}{4}$ hodź. wotewri a powitawši hosći a sobustawow, wosebje lubyh přecelow z Kalisza, Prahi a Delnjeje Łužicy wozjewi džěński porjad. Hłownu rozprawu pismawjedźer kan. scholastikus J. Skala poda spominajo mjez druhim na to, zo bohužel njeje Maćicy hišće móžno w swojim rjanym nowym domje synow powitać, dokelž wojuje hišće wo khlěb, wupraja pak z dobom tež nadźiju, zo w dotwarjenym domje so nam bórzy wotewri k zjězdej rjana jstwa. Kaž krasny pomnik zmužiteje džěławosće tu nětko stoji přeni džěl nowotwara, a zbudźuje nutrne žadanje, zo by skoro dokonjany twar so před nami wupinał. Twarskemu wubjerkej słuša džak za spěchowanje twara. Tutón je so často skhadźował a druhdy stej tež předsydstwo a wubjerk z nim w hromadze wuradźowałoj. Druhu rozprawu podawa pokładnik Mjefwa: M. S. měješe w 52. lěće 4486,01 hr. dokhodow a 4474,79 hr.

wudawkow, potajkim 11,22 hr. zbytka. Tuž jeje zamoženje wučinja 3845,15 hr. Kn. předsyda spomina na to, zo kn. pokładnik wzdawši so swojeho překupstwa tež pokładnistwo M. S. džensa zložuje, kotrež je dołhe lěta swěru zastarał, a přepodawa jemu w mjenje towarstwa čestny diplom. Mjerwowo nastupnik je knjez překupe Čeć. Dale předsyda wozjewja, zo je so zamoženje M. S. z 5000 hriwnowskej žiwjenjozawěšćeńskej policu rozmnožiło, kotruž je dr. Muka Maćicy darił. Darićelej so z postanjenjom džak wupraji. — Za knihiskładnika Kaplerja rozprawja Sommer, zo je so łoni 7786 exx. wšelakich knihow a spisow mjez lud rozšěriło. — Knihownik Fiedleř wo nowej knihowni rozprawja. Tasama je so w łonšim lěće wo 132 čisłow rozmnožiła. Nimo toho je njeboh Mosak-Kłosopólski swoje słowjanske knihi Maćicy wotkazał, a tež Hórnikowe knihi buchu do knihownje přenjesene. Knihownikej so džak zo sprócne džěło wupraja. — Z rozprawy zarjadnika Maćičneho domu, řečnika Cyža wukhadža, zo dotalny nowy dom plaći 130984 hr. a zo mamy na njón 90000 hr. požčene a nimo toho hišće 21015 hr. doplaćić. Dokhody z noweho domu wučinja 6340 hr., ze stareho 1400 hr., w hromadže 7740 hr. Wotliča-li so běžne wudawki a dańske, wučini čisty wunošk lětnje 3400 hr. Tež kn. zarjadnikej so derjezasluženy džak dosta. — Wo delnołužiskim wotrjedže kantor Jordan rozprawja: sobustawow je 70, dvě knizy stej so wudałoj. — Na to podawaju rozprawy wo skutkowańju wotrjadow a to dr. Muka wo řečespytnym, narodopisnym a historisko-archaeologiskim, Andricki wo belletristiskim a wo hudźbnym Słodeńk, kiž z dohom založenje hudźbneje knihownje namjetuje. — Potom čitaju nekrologi: Wo monsignoru Jakuba Kućanka Jakub Skala, wo justicnym radzićelu Mosaku-Kłosopólskim farar lic. theol. Renč, wo fararju Tešnarju kantor Jordan. — Přeměnenje wustawkow: Wšitecy su za to, zo maju so do předsydstwa M. S. přiwać redaktor Časopisa, zarjadnik domu a kustos museja. Wo tutym přistawku k wustawkam pak ma so, dokelž dvě třećinje sobustawow přitomnej njeběštej, w přichodnej hłownej zhromadźiznje hišće raz definitivnje wobzamkować. — Za nowe sobustawy přijachu so: Melania Parczewska z Kalisza, wučer Bohuwěr Wrobl z Delnjeje Hórki, kapłan Fr. Malý

w Příbramje, faraf Gotthold Bolte w Brjazynje, wučer J. Rybak w Khwaćicach, a studenća: Wałtar Wićaz z Khwaćic, Gerhard Gólč z Rakec, Pawoł Wićezk z Přišec, Pawoł a Marćin Mrózak z Hrodzišća a Jurij Delan z Wěteńcy. Namjety: Přírodospytny wotrjad ma so znowa zarjadować. Maćica njech kn. wučerja Schützu w Rachlowje prosy, zo by předsydstwo přijěc chcył, městopředsydstwo přijima kn. kapłan Nowak. Kn. rěčnik Parczewski rěči za agentury. Kn. Mjeřwa je bóle za kolportera. Kn. faraf Handrik Slepjanski agenturu založi. — Na namjet dr. Muki, předsydy wubjerka serbskeho museja, bu za kustosa serbskeho museja tachantski předař J. Šewčik wuzwoleny. — Dr. Muka namjetuje po žadanju mnohich přítomnych sobustawow M. S. z dalších stron, zo by so na Michała 1899 zaso wulki spěwanski swjedžen a dale kóžde lěto po hłownej zhromadźiznje M. S. stajnje z najmjeńša serbski koncert wuwjedł. Knjez Słodeńk slubi, zo so wo to postara. — Přítomnych bě 72 wosobow.

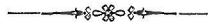
3) Zhromadne posedženje předsydstwa a wubjerka w Budyšinje, 24. meje 1899. Přítomni: Łusčanski, Cyž, Skala, Bartko, dr. Renč, Mrózak, Smolef, Andrieki, Kubica. Jedna so wo wudaću Bartkowych biblijskich stawiznow. Městopředsyda faraf Mrózak chce prjedy hač M. S. čišć a nakład přewozmje ze šulskim radzićelom rěčeć, hač so jemu spodobaju. Čišć a nakład Bartkowych kěrlušow a spěwow M. S. přewzać njemóže. Nakład dr. Pilkowych mužskich khorow (280 hr.) Maćica na so bjerje.

4) Zhromadne posedženje předsydstwa a wubjerka w Budyšinje, 25. oktobra 1899. Přítomni: Łusčanski, Kubica, Fiedleř, Smolef, Kapleř, J. Šewčik, Renč, Skala, Bartko, Sommer. — Čita so džakny lišt dr. Pilka dla přijěća nakłada mužskich khorow. Tež džakuje so předsyda wubjerkej za přehladanje noweho domu. Smolef wobstara nowočišć adressow Maćičnych sobustawow. Za noweho sobustawa bu přijaty subdiakon Leon Ziołkowski z Gniezna. Kustosej museja so 500 hr. k zaškleńčenju figurinow a k wobstaranju někotrych hišće trěbnych wěcow přizwoli. Rěči so wo wšelakich njedostatkach w nowotwarje. Smolerjej ma kn. Cyž kontrakt dla přenajeća jeho rumnosćow zestajeć, rum

pod éiščernju ma so wurjedzić a twarski wubjerk ma so wo to starać, kak by so wložnoći w pincach zadźěwało.

5) Zhromadne posedženje předsydstwa a wubjerk, 5. febr. 1900. Přitomni: Łusčanski, Kapleř, Kubica, Smoleř, Fiedleř, Čeć, Renč, Cyž, Mrózak, Skala, Šewčik. Jedna so wobšernje wo nakładze Bartkowych biblijskich stawiznow. Kn. Bartko žada sebi nimo toho tež hišće wot M. S. honorar za swoje džěło: 120 hr. a 10 exx. a za kóždy dalši nakład 20 hr. wot kóždeho tysaca exx. za swoich herbow. Dokelž su srědki M. S. snadne, towarstwo njemóže tajke wopory přinjesć. Tohodla dawa so předsydže poňnomóc, z kn. Bartkom jednać. — Rukopis Radyserba „Serbski zabawnik“, wot dr. Muki kupjeny, ma so najprjedy hišće wot J. Šewčika přehladać a po jutrach do éišća dać. Po pisnym namjeće dr. Muki přijimuju so za nowych sobustawow: Cesar Mosig v. Aehrenfeld nad Małej Swidnicu, komponist Bjarnat Krawc w Drježdžanach, historiograf Ed. Bogusławski we Waršawje, a Wladimir Wišnjewski w Nowgorodže-sjewjersku. — Kn. farař Mrózak-Hrodzišćanski ma prošeny być, zo by při hłownej zhromadźiznje M. S. nekrolog měł wo zemřetych zaslužbnym čestnym sobustawje a jubilarje M. S. kn. farařem. Rjedže, na kotrehož khowanju bě předsydstwo přitomme. Na systematiske rozmnoženje knihownje ma so lětnje 60 hr. nałožić.

Wučahnył Jakub Šewčik.

W o b s a h.

Wo nadawkach historisko-archaeologiskeho wotrjada Maćicy Serbskeje. Přednošk Alfonsa Parczewskeho	str. 3.
Rukopisy Hansa Nepile-Rowniskeho. Podawa Handrik-Slejjanski (pokračowanje a skónčenje)	„ 14.
Malutkich słowničk. Zestajał Radyserb-Wjela (skónčenje)	„ 41.
Serbske swójbne mjena z l. 1534. Wupisał Radyserb-Wjela	„ 43.
Wurjadne ludowe wutworki městnych přidawnikow z městnych wěcownikow. Zestajał Jan Radyserb-Wjela	„ 44.
Přinošk k najstaršim stawiznam serbskeho duchownstwa w Budyšinje. Podał dr. Jurij Pilk	„ 46.
Kharakteristiske znamjo serbskołužiskeje onomastiki. Podał Alfons J. Parčewski	„ 52.
Serbske swójbne mjena města Budyšina z lěta 1416. Wupisał a zestajał dr. E. Muka	„ 55.
Program Narodopisneho Wotrjada Maćicy Serbskeje. Přednošował w posedženju 13. hapr. 1898 a na žadanje sobustawow wočišćał dr. Ernst Muka	„ 61.
Nekrolog XXXVIII. (Karl August Mosak-Křosopólski, z podobiznu)	„ 65.
Wučahy z protokollow M. S. (Wučahnył J. Šewčik)	„ 69.

 Wo zaplaćenje lětnych a wosebje tež zastatych přinoškow (kóždolětnje 4 *M.* abo w cuzych pjenjezach po kursu) a wo dary za dom M. S. najpodwólnišo prosymy. Lěto so bórzy minje! Pokladnikowa adresa za póst je: Kaufmann August Zetsch, Bautzen (Sachsen), Reichenstrasse 8.

Tež prosymy, zo bychy naše česćene sobustawy svojich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namołwjeli.

Přinoški kwitujemy w Časopisu a we „Lužicy“, darjene knihi buchu jenož w „Serbskich Nowinach“ kwitowane.

Časopisa M. S. su tež mnohe stare lětniki hišće na předaň a móža so direktnje skazać pod adresu: An die Maćica Serbska in Bautzen (Sachsen).

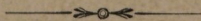
Njesobustawam předawa so zešiwk Časopisa za 2 hr. 50 np. (2,50 *M.*) a cyły lětnik za 5 hr. (5 *M.*).

Rozeslanje Maćičnych spisow stawa so porjadnje dwójcy za lěto a to stajnje po jutrach a wokoło hód. Hdy by něchtu wozjewjeny spis njedostał, njech sebi žada z lisćikom pod adresu: Dr. Ernst Muka (Mucke), Freiberg (Sachsen).

 Dla zmóžnjenja porjadneho připosyłanja „Časopisa“ a spisow M. S. je trjeba, zo česćene sobustawy wšitke přeměnenja svojich adressow (sydlišćow a dostojnstwow) prawje bórzy redaktorej Časopisa wozjewjeju.

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE

1900.

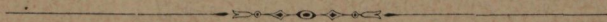

Redaktor:
dr. Ernst Muka,
ryčer serbskeho rjada Sw. Sawy.

Lětnik LIII.

Zešiwk II.

(Cyłeno rjada čisło 103.)

B u d y š i n .
Z nakładom Maćicy Serbskeje.

J. G. W.

K. H. R. Rada.

Podtlóčenje Serbowstwa při Módle, Solawje a srjedźnym Łobju.

Podał *dr. phil. Jurij Pilk.*

W najstaršich serbskich stawiznach předstaja so nam statk, wo kotrymž su dotalni stawiznarjo ředko hdy cyle objektivnje a bjeze wšech předsudkow jednali: je to wučišćenje abo wuhnaće serbskich prawobydlerjow z jich sydlišćow a zasydlenje němских kolonistow na jich městnje. Čitarjo powěsćow wo tom jednacych, kiž su bjez předsudkow, lohko pytnu, zo su tuďy němscy stawiznarja we wěstych njeprějomnych wuzkosćach, zo bychu měli njezamjelčowane a moralisce zasudžomne skutki sebičnosće a łakomnosće svojich prjedownikow pak zjawnje porokować, pak za dobre spóznać, pak je tola w milšim swětle pokazować. K přenšemu t. r. k zasudženju je so jich dotal jenož mało rozsudzić zamohło, najwjacy jich wuzwoli posledni puć. Z tym pak woni wot puća wěrnosće přez historiske lisćiny zaručeneje a zawěšćeneje wotstupichu, a z tym zamysł (tendencja) so předoby. Mysličkam tajkeho stawiznastwa móžemy cyle derje slědować. Tući stawiznarjo njechcedza přidać, zo je serbski lud hakle přez poděisnjenje ze strony Němcow do hórkeje wotwisnosće přišoľ. Tohodla wobkrućeju, runjež to z ničim dopokazać njemóža, zo su Serbja hižo pod svojim narodnym knježstwom njewólnicy byli a zo njeje nizki lud hižo do přikhada Němcow žanoho wobsadźenskeho prawa měť na zemju a rolu, dwór a dom, zo su woni — hdyž móžachu jich předy hižo z jich wobsadźenstwa wučěrić — z němским dobyćom a wobsadženjom serbskeho kraja jenož svojich knjezow měnjeli, snadź samo milšich za krućišich dostali. Kažkuli rjenje a lubje tutón nahlad klinči, jemu so tola wšě dopokazma z lisćinских žórtow zapřewaju. Pokaz na Lachow w Šlezynskej a Pólskej, kiž cyle wot svojich narodnych knježkow wot-

wisujo žaneje swobody na swojej ródnej zemi njemějachu a wot šlachty so tak surowje podtlóčowachu, zo jich wójdowa Bólesław I. přećiwo nim škitowaše, njeje dale ničo hač analogija. Běše-li tež něhdže druhdže tak, to z toho njewukhadža, zo je to pola starych Serbow runje tak było. Němscy stawiznarjo, kiž zrudne položenje serbskich zbytkow w poněmčených słowjanskich krajinach cyle zamjelčeć abo zapřeć njemóža, tola k tomu stać njechcedža, zo je njewuprajomne hubjenstwo hakle z powrotom wšitkich wobstojnosćow po přikhadže Němcow nastalo. By-li tež tuto wašnje stawiznarjow z narodnostneho stejnišća štó někak chceł zamołwjeć, dokelž so prócuja, stawizny jenož w milšim swětle pokazać, dyrbi wón tola prócowanjam tych stawiznarjow kruće napřećo stupić, kiž chcedža historiske fakta na hłowu stajić. Sem ja tež wuprajenje widžaneho sakskeho stawiznarja liču, kiž staw wo serbskich krajinach mjez Solawu a Łobjom ze słowami skónča: „Njenadkhadžamy nihdže ani slěda wo tom, zo buchu Słowjenjo z mocu z jich sydlišćow wuhnać.“

Je to tak čezki zmylk, zo jón njemóžemy njeporjedzeny wostajić. Runjež mam tu k přepokazanju telko historiskich swěděnjow njepřibywa, kelkož jich na př. wo zmónym wuhnaću a wutupjenju Obotritow (Bodricow) z Meklenburka swědči, tola te, kotrež nam lisěny podawaju, dospołnje k tomu dosahaju, tamne wuprajenje „wo kolonisaciji a přeněmčenju serbskich krajinow bjeze zmocowanja“ jako njewěrne wotpokazać. To pak so wě, zo budža so ći z našimi dopokazmami lědma přeswědčić dać, kotřiž za zmocowanje nimaju, hdyž so serbske swójby z domu a dwora wuhnachu a hdyž so pola, kotrež běchu jich dotal zežiwjale, jim bjeze zarunanja wzachu a cuzym přiachowarjam předachu. —

Troje přičiny — politiske, nabožniske a hospodařske — su, kaž so přeco wudawa, k přeněmčenju něhdušich serbskich krajinow wjedle. Ja sym přez swoje přepytowanja k přeswěděnju přišoł, zo su jenož poslednje (hospodařske přičiny) tu skutkowaše. Njewěř nichtó, zo su němscy ryčerjo přez přiwodžowanje němских sydlerjow móc Němcowstwa wobtwjerdžeć pytali. Němscy burja njeběchu w srjedźnym wěku wojacy, wojeřstwo bě wěc a rjemjesło zemjanow a jich wotročkow, kiž pak burja nje-

běchu. Tohorunja njemóžemy wěrić, zo je žadosć, zo by so křesćijanstwo zakorjenilo a rozpřestrěło, hlowna přičina zahnaća a wutupjenja Serbow byla. Witana drje běše cyrkwinym mócnarjam ludnosć, kiž swěru křesćijanskej wěrje přiwisowaše a so jim pokorješe, štož so wo serbskim ludu, kaž kóždy lohko zrozumí, za přeni čas jeho wobroćenja na žane wašnje prajíc njehodźi, wjele bóle pak duchownym knjejstwam w serbskim kraju, štož listiny jasnje dopokazuja, wosebje pjenježna móc a zamóžnosć svojich poddanow na wutrobje ležeše. Na přisporjenje duchownych dokhodow běchu w tamnym času jich mysle předewšěm a bjeze wobmyslenja zložene. Tehdy pak němscy burja hižo dawno cyrkwi a jeje služobnikam počny džesatk wot wšitkich svojich zeńskich wupłodow a dobytkow dawachu, kotrež woni ze swojimi lěpšimi rólnymi a pólnymi připrawami stajnje hišće powjetšeć so prócowachu, wot Serbow pak so wšudže jenož wěsty njeprěmjnomny dawak žadać smědžeše. Tutón wohidny, twjerdže postajeny džesatk w cyrkwinych mócnarjach žadosć wubudźi za wotstronjenjom Serbow. Zo džě tući njebudžechu móhli lěsy wukorjenjeć (trjebić) a k plódnym nowinam předžělać, štož su cyrkwinske wustawy a załožki jenož wot němских kolonistow wočakować móhće, njeje wěrna přičina. W tym padže njeby listina z lěta 1123 „*de omni novali tam a Sclavis quam a Saxonibus extirpando*“ rěčała (*Regest I*). Při tym pak historisku wěrnosć zaprěwajo zamjelčeć njesměmy, zo so podćisnjeni Serbja druhdy zapjerachu, cyrkwiny džesatk plaćić. Tón móžeše so jim na př. w jenej wsy wokoło lěta 1145 jenož z mocu brónjow wunuzować.*)

Hižom wot lěta 1123 so dopokazać hodźi, zo su Serbja při Solawje dyrbjeli swoju wótcowsku domiznu wopušćeć. Jako městno, hdžež je so to stało, so wjes Warwice mjenuje, tola njemóžemy městnosć tuteje wutupjeneje wsy wjacj z wěsta postajíc. To wšak směmy za cyle wěste přijěć, zo tamni Serbja zemju svojich prjedownikow dobrowolnje wopušćili njejsu, ale pod čišćom

*) Codex diplomaticus Anhaltinus I p. 240: „... eo tamen tempore, quo usum illius decime ad ecclesiam beate Marie transtulimus, villa Mose partim cultore vacabat, partim Sclavorum decimam non solventium nomine subigebatur, ideoque decima vel nulla erat vel ea tantum quam non sinodalis iusticia, sed militaris violentia extorquebat“

zwonkownych wobstejnosćow. Na to tež słowa lisčiny pokazuja, na kotruž so při tym počahujemy. Biskop Ota Halberstadtski mjenujcy — w lěće 1123 plaćenje dżesatka we wsy Widersted nad Wěprje zarjadujo — z dohom na to myslí, zo bychy so Serbja w tamnej wosadze bydlacy z někajkeježkuli přičiny móhli nućeni začuwać, wonu krajinu wopušćić a swoju zemju přikhadzajcym Saksam k wobdźětanju přewostajić. (*Regest I.*)

Kláštr Nienburg (Nowohród) při Solawje słuša w přenjej rjadowni k tym duchownym załožkam, kiž wučěrjenje ródnych Serbow hdžežkuli móžno spěchowachu. W přenjej položcy 12. lětsotka běše tamniši abt Arnold wot zemjana z mjenom Suither hrodžišo (*burgwardium*) Kluč při Módle kupił a „po wotstrojnjenju starych njewěrjacych serbskich ratarjow tam nowych burow křesćijanskeje wěry (t. j. Němcow) zasydlił.“ Tuto spoćinanje so wot arcybiskopa Bjedricha Džěwinskeho (Magdeburgskeho) za dobre spózna, tak zo wón 15. jan. 1149 kláštrej Nienburgskemu dżesatk z tamnych ležownosćow wotstupi, při tym wuzběhujo, zo je abtowa přislušnosć křesćijanske bože słužby tam załožić, hdžež hišće njeběchu. (*Regest II.*) Z cyle tym samym wudawanjom kláštr Nienburg pokračowaše, domjacych Serbow wuhanjeć. Tak na př. w lěće 1162 krajinu wokoło hroda „Stene“ při Módle kupi, a přeni skutk abta Arnolda tam běše wuhnaće zasydlenych serbskich ratarjow z přislušacych wsow z mjenom Mulice, Chožice a Psorobe, kiž w blizkosći Dessawy ležo so pozdžišo do cyla zhubichu. Tež tutomu rubjenju wobsedženstwa Džěwinski arcybiskop swoje spodobanje wupraji „*ex debito nostri officii pro informando Christiane religionis cultu in quibus nondum est locis*“. Dżesatk pak, kiž kláštr Nienburg „přez Božu hnadu tehdy a w přichodze wot tamneho hrodoweho wokrjesa w prawej měrje dostawać“ so nadźiješe, je po zapusćenju tamnych serbskich wsow, na kotrychž ležownosćach žane nowe njenastachu, bórzy do ničeho sprochnył. (*Regest IV.*) Nowa křesćijanska wučba móžeše so Serbam z čezka zalubić, hdyž jeje rozpřesćerarjo na tak njesprawne a njesmilne wašnje jich do njezboža wustorkowachu. Runje tak je nam hišće džensa wohidne, hdyž so někajki materialny zaměr pod hesłom *ad majorem dei gloriam* dōspěć pyta.

Wšitcy duchowni knježa wšak na to njemyslachu, zo ma so začěrjenje Serbow jako khwalobny skutk missionstwa wukhwallować. Zjawnišo a sprawnišo abt klóštra Ballenstedta swoje słowa wuzwoleše. Tutón běše lěta 1159 dvě tamnu stronu Módły ležacej a dotal wot Serbow wobydlenej a wobsedźenej wsy z mjenom Nauzedele (Nowe Sedło abo Nowoslice) a Nimiz (Němič) kupił a jej hromadu skládši a do 24 lenow rozdźeliwši Flämingam (Němcam z Hollandskeje) předał, kiž běchu jeho wo to prosyli. (Na městnje tutych wsow potom nětčiša wjes Naundorf pola Dessawy nasta.) W kupnym lisće, w kotrymž wón tamne wsy němskim přičahowarjam přewostaja, wony abt zjawnje wuzna, zo to čini k polěpšenju a k přisporjenju cyrkwinych kubłow. (*Regest III.*)

W druhej počojcy 12. stotka bywaše to pola Połobskich Słowjanow něšto cyle wšědne, zo dyrbjachu swoje namrěte kubła wopušeć. Často sebi knjejstwa hižo do wuhnaća Serbow dawki wobkrućić dachu, kotrež změja přičahowacy Němcy dawać. Tak wobkrućić biskop Wilmar Braniborski (Brandenburgski) lěta 1173 Lěskowskemu klóštrej (Leitzkau) njedaloko Łobja ležacemu wobsydstwo wěstych wsow, mjez nimi wsow Slaudiz a Meterne tehdy hišće wot Serbow wobydleneju, zo bychu, hdyž budža wot Němcow wobydlene, klóštrej přichodnje wěsty džesatk płaćić. (*Regest V.*) Tež tu zaso widźimy, zo buchu tute wsy pozdžišo po wotsalenju Serbow prózdne a puste.

Tak běše tež arcybiskop Adelgot Džěwinski klóštrej swj. Pětra a Mikławša w Džěwinje něbdy swoje wobsedźenstwo Cernicy („Cirnizce“) přewostajił. Tam buchu dvě wsy Dodewicy a Unstaden (wobě pozdžišo zapusćenej) załoženej a „dokelž Serbam wonej wsy wobsedźacym němcy sydlerjo slědowachu“, wotstupi wón tamniši džesatk klóštrej. Adelgotowy naslědnik arcybiskop Bjedrich a pozdžišo lěta 1178 hišće raz arcybiskop Wichmann wobkrućišaj jón z nowa klóštrej. (*Regest VI.*)

Posledni přiklad za naše dopokazowanje je bulla bamža Innocenca III. z 19. junija 1201. Z njej wón duchownemu we Worlicy (Wörlitz) hižom přjedy dowolene zběranje džesatka we wsomaj Worlicy a Pratawje (Pratau) z nowa wobkrućić. Tutu krajinu běše markhrabja Albrecht, nan wojwody Bjarnata

Sakskeho, wot njewěrjacych t. j. Serbow woswobodził a z natwarjenjom cyrkwjow we Worlicy a Pradowje Bohu Knjezej poswjećił. (*Regest VII.*)

Myslimy, zo smy tak njewěrnosć tamneje sady dopokazali, zo so wo zmócnym wučěrjenju Serbow z jich sydlišćow w lisćinach nihdže ničo njenamaka.

Regesta.

I. 1123 (sine die). Otto episcopus Halberstadensis ordinat quomodo de decimis fiat in Widerstide de omni novali tam a Sclavis quam a Saxonibus exstirpando, etiam si „in eadem parochia id evenerit, quod Sclavi terram illam iam prius cultam deserentes, sicut Warwize in villa Sclavonica contigit, aliqua necessitate cogente inde discesserint et Saxones ad eandem terram colendam subierint“.

Codex diplomaticus Anhaltinus I p. 155.

II. 1149, 15. jan. (dat. Magdeburg, XVIII. Kal. Februarii). Frithericus Magdeburgensis archiepiscopus pro fundando christiane religionis cultu, in quibus nondum erat locis, cenobio Nuenburgensi decimam tradit de burchwardio Cluei secus Mildam, quod Arnoldus abbas Nuenburgensis a quodam nobili Suithero acquisivit, „remotisque antiquis infidelium Sclavorum colonis novos inibi christiane fidei cultores collocavit“.

Cod. Anh. I p. 260.

III. 1159 (sine die). Arnoldus cenobii Ballenstadensis minister, bona ecclesie eius meliorare atque augmentare cupiens, duas villulas trans Mildam sitas, Nauzedele et Nimiz, hactenus a Sclavis possessas et in unum redactas in viginti quatuor mansos partientes, Flamiggis petentibus vendit.

Cod. Anh. I p. 331.

IV. 1162, 8. aug. (actum Magdeburg). Wigmannus Magdeburgensis archiepiscopus pro informando Christiane religionis cultu in quibus nondum est locis, ad petitionem Arnoldi Nienburgensis abbatis decimam de burchwardio quod vocatur

Stene secus Mildam fluvium, „remotis antiquorum Sclavorum colonis, que Deo propicio nunc et in futurum iustis modis acquiri potuerit de suprascripto burchwardio cum . . . villis Mulize, Chozice, Psorobe nominatis“, Nienburgensi cenobio in usum possidendam traditione donat.

Cod. Anh. I p. 347.

V. 1173 (sine die). Wilmarus Brandenburgensis episcopus fratribus claustrum in Liezecha possessionem confirmat quarundam villarum, e quibus Slaudiz et Meterne, que nunc a Slavis inhabitantur, si in posterum a Teutonicis possesse fuerint, eidem ecclesie partem terciam decime persolvent“.

Cod. Anh. I p. 397f.

VI. 1178 (sine die). Wichmannus Magdeburgensis archiepiscopus notum facit, quod Adolgotus, predecessor eius, ecclesie Petri et Nycolai in Magdeburg contulit predium Cirnizce, de ipso predio due ville Dodewiz et Unstaden edificate sunt, et „cum enim Slavis, qui villas istas possederant, coloni theutonici succederent“, decimas ipsarum villarum ad usus fratrum beati Petri et Nycolai tradidit, quam donationem Fridericus successor Adolgoti renovavit et nunc Wichmannus archiepiscopus confirmat.

Cod. Anh. I p. 414 f.

VII. 1201, 19. junija (dat. Laterani XIII. Kal. Julii). Innocentius servus servorum dei Theoderico sacerdoti in Worgelez communit, quod — cum Albertus quondam marchio, pater Bernhardi ducis Saxonie, „locum prius ab infidelibus occupatum dante Domino liberasset et tam ecclesiam in Worgelez quam aliam in Brote fundasset ibidem“ — predictae ecclesie in Worgelez ad exemplar Celestini pape institutionem percipiendi confirmat decimarum.

Cod. Anh. I p. 548.

Dodawki k statisticy a ethnografiji lužiskich Serbow II.

Podawa dr. Ernst Muka.

(Přir. Čas. M. S. 1896, zeš. I, str. 36 sl.)

A. Pruska Hornja Lužica.

I. Mužakowska serbska wosada.

(Přir. Čas. 1885, str. 80.)

Ze serbskimi kemšemi bywaše tu wot l. 1885 přeco hórje, fararja Rejdu počinaše staroba čišćeć a wobšěrne zastojustwo ćežić, tak zo wón wot lěta 1888 bože služby přikróťčeše t. r. wón wot toho časa nic wjacj kóždu njedželu, ale jenož kóždu druhu njedželu po němskim tež serbski přédowaše. Kaž hižo w Časopisu lěta 1885, str. 80 sl. rozestajach, běše tam cyłe cyrkwinske zarjadowanje serbskeje wosady wot starych časow ke škodže Serbow. Snano pak je to młody kruty naslědnik knjeza Rejdy († 20. 9. 1898), kn. farań Jufk, rodź. z Łaza, spóznał a smilawši so nad duchownej nuzu swojeje nimale hišće cyłe a čisće serbskeje wosady porjedził a Boze služby po přikładže druhich, wosebje sakskich serbskich wosadow zarjadował. Daj to Bóh!

1. Brunojce (n. Braunsdorf).

a. Šula. Po starym wučerju Klitschu, kiž džě běše Něme, ale přećiwo Serbowstwu njezakhađžeše a džěći z najmjeńša katechismus serbski někak wučěše, zo bychu mohće k serbskemu fararjej na serbske pačerje hić, zaso němski wučer w l. 1887 přińdže, kiž po swědčenju dweju žonow z mocu přećiwo serbowanju šulskich džěći wustupowaše džěćom zakazujo mjez sobu serbski rěčeć a holičam serbske hawby z hłowy drějo a canki wot hawbow torhajo. Z tym wón tež dospě, zo hižo w l. 1891 so šulske džěći swojeje narodneje rěče hanibowachu; wonkach na wsy na serbske prašenja njewotmołwjachu, runjež, štož bě widžeć, serbski rozumjachu, jenož jedyn hólc so skónčnje skhrobli, mi serbski wotmołwić. Džiwajo na wučerja, zo bychu džěćom žiwjenje we šuli wolóžili, wot woneho časa tež starši ze swojimi džěćimi zwjetša němcaja. Na tute wobstejnoscě serbska mać tam hófcy skoržeše přidawajo: „Naše džěći nětko ničo wjacj njena-

wuknu, a serbski »kapłan« (t. j. Mužakowski serbski duchowny) potom swari, hdyž na »bjatowanje« (t. j. na pačerje) přińdu.“

b. Towaršnosć a wašnja. α) Serbske reje w Brunojcach znaja, zwjetša pak je jenož hišće na kwasach rejuja; „kóžda gólica móže serbski rejować“, jena žona swědčeše; serbskich hercow tam wjacy nimaju, posledni kózłar (dudak) Směchula (n. *Schmechula*) wokoło 1875 a posledni fidlar Pětrik l. 1881 wumrě; w samsnym času so tež minyštaj poslednjeje kózłarjeje we susodnymaj wsomaj Kobjelni tak mjenowany Šwabowy kózłar (do domu Šwaba rěkajo) a na Górze (Horje) Šepjel, wuwołany here, kiž do Ameriki wućeže a tam bórzy wumrě. — β) Camper w zapusće. „W zapusće młode bórše camperujeja“; to ma so tak: młodzi hóley sebi w kefkach dołhe pruty wurězaju, kotrež hač na třěchu („kryće“) dosahaju, zwotřězaju pódlanske hałuzki a na wjerški pisane banty přiřwazaju; z tutymi „camperami“ w rukach woni póstnicy rano spěwajo (hl. Čas. 1893, str. 91, č. 21) a stonajo po cyłej wsy wot dwora do dwora čahaju a wot gospodarja abo hospozy za to pak kus polča („tucnego“) pak dwójku jejow pak něšto kroškow pjenjez dostawaju; wšitke tute dary so potom popođnja we wjesolej zabawje wužiwaju a přečinja. — γ) Zeleny štwórtk. Prjedy džěci w Brunojcach hač do wósom kmótrow měwachu, nětko pak smědža džěcom třoch a najwjacy štyrjoch kmótrow prosyě. Kóždy zeleny štwórtk kmótřa svojim „kmóšatam“ dawaju za dar całtu, poprane a dvě pisaneje jejce, bohatši pak k tomu tež hišće někajki šat. — δ) Póstne, jutrowne a swjatkowne spěwanja. Młode hóley („gólice“) tu wot póstnic hač do swjatkow po kruće postajenym rjedže a to póstnicy, kóždu njedzelu popođnju w „zapusće“, w tydženjomaj před bołmončku tež kóždu wutoru a kóždy pjatk wječor, zeleny štwórtk a čichi pjatk popođnju kóždy króc na druhim městnje we wsy a kóždy króc šěsć druhich kěrlušow („módlitow“) ze spěwařskich spěwaju. Městnosćow, na kotrychž so zhromadžeju a spěwaju, pak je dwanaće: 1. na Kězynej górcce t. j. na hórcy před domom bura Kězy (n. *Köse*) — bołmončku; 2. tši kněžskim pěcu t. j. při knjejskej pjecy — čichi pjatk; 3. tši Rudobje t. j. před domom bura Rudoby; — 4. tši Čicholcu t. j. před domom bura Čicholca; —

5. tší Budarju (mjeno stareho wobsedzerja) — 6. tší Grusu (swójba: Grusowe) — 7. na wugonje t. j. na městnje, na kotrež su prjedy wjesne kruwy wuhonjeli — 8. tší Šnegelu (bur Šnegel) — 9. tší Glichu (bur Glichu) — 10. tší Janaku (bur Janak) — 11. tší Drogonju (bur Drogoń) — 12. tší Pětřku t. j. pola bura Pětřka — zeleny štwórtk. — Jutrownu sobotu so „gólice“ wšitke wječor w 10. hodž. „tší Pětřku“ zeńdu a tam do črjódkow po šesćoch džěla, kóžda črjódka na jene tych 12 městnow čehnje a tam po šesćich jutrownych kěrlušach wuspěwa; potom so zaso wšitke „tší Pětřku“ zhromadza a do jutrownički dopońdnja w 10. hodž. hromadze po cyłej wsy wot dwora do dwora čahajo před kóždym domom kěrluš zanjesu a jako myto za spěwanje pak wot kóždeho gospodarja 3—5 slěborn pak wot kóždeho młodeho hólca dvě hriwnje dostawaju, same ze swojeje strony za to wšudže pak dvě pak, hdžež su mjenje dostaće, jene pisane jejko dawajo; do nazběraných pjenjez so „gólice jastrownicu popońdnju“ w domje, hdžež su na přazu khodźite, džěla dawši tež přaznej maćeri wěsty džěl pjenjez za přazne hospodowanje přez cyļu zymu a skónčnje na „Kěžynu górkku“ čahnu a tam někotre dzakne spěwy wuspěwaju. — Młode jutry („maće jastry“), Bože spěće („Bože spjaće“) a swjatkowničku popońdnju gólice wšitke hromadze po cyłej wsy („po droze w Kopicy“) čahajo duchowne spěwy spěwaju. Kóždy spěwanski džěń ma swoje wěste postajene kěrlušě abo tež pokěrluški. Póstnicy (w „zapust“) spěwarški swoje spěwanja započinaju z kěrlušom: „*Něnt z Bogom zaspěwamy.*“ Druhu njeđzělu zapusta so wone „tší Rudobje“ skhadžuja a tam stajnje najprjedy hromadze wuspěwaju pokěrluški: „*Chójdźi! je Bog chójdźi!*“ a potom „smjertnicu“ (smjertny kěrluš) spěwać du do kóždeho dwora, hdžež je w minjenym lěće štó wumrjeł („zamrjeł“); spěw ze spěwarških, kotryž chcedza měć spěwany, maju zawostajeni zemrěteho hižo do toho časa wuzwolić a spěwarškam „wukazać“. — e) Serbska meja. Swjatkowničku popońdnju, hdyž „gólice“ we wsy po drozy čahajo duchowne spěwy zanošuja, młodzi hólcy („bórše“) we srjedz wsy meju hotuja, při čimž stej jim dvě najmłódšej „gólicy“ pomoćnej; dołhi šwižny šmrěk za meju, swjatkownu sobotu popońdnju z hole za drohi pjenjez (lěta 1891 za 26 hr.) kupjeny, hólcy hać na

rjany wješk wottruhaju, a „gólicy“ pódla pomocnej meju z čistej wodu z řeki čistu wumyjetej; potom hdyž su „te druge gólice“ ze spěwanjom po wsy „gótowe“, wone přińdu meju „z wěnkami, šantami a bantami wupyšnić“; na to „bórše“ skónčnje meju zběhaju a postaja; čím wyšša meja je, čím wjetša je khwalba młodych hólcow pola wjesnjanow. Meja 3—5 njedžel stejo wostanje, potom so pušći njedzela popońdnu a cyła w přesadźowanju předa; pjenjezy z njeje wuwikowane młodzi hóley při rejach na to slědowacych přetrjebaju; hewak su mejske wjesela a wobryady při stajenju a pušćenju meje tu te same kajkež su z druhich stronow nam znate.

c) Drasta. Wot přenjeje póstnjeje njedzele, „mały zapust“ mjenowaneje, hač do jutrow khodža tu žónske w módrej, hewak pak, jeli nježaruja, w čerwjenej a pisanej drasće ke mši („na mšu“). „Gólice“, kotrež druhu njedzela w zapusće „smjertnicu“ spěwaju, su w „carnych lapach tsez głowu“, w prjedawšich časach pak běchu w „bělych lapach“. Jutrowničku su „gólice“ při spěwanju wosebiće swjedgeńscy zdrasćene: na hłowje maju „módre krjuzate hawby“ z bělymi „zubikami“ (cankami), na wutrobnje a wokoło žiwota pak su w „bělych lapach“ a „wjelikich rubišćach“. Te spěwařki pak, kotrež nana abo maćer žaruja („žaluja“), žanych „zubikow“ při „hawbach“ měć njesmědža. Hač do srjedze 19. stolěća su sebi ludžo w Brunojcach zwjetša cyłu swoju drastu sami tkali, nětkole jenož hišće dvě burskej swójbje wonkach přede wsu na polach („Janakowe a Železnikowe“) tkajetej.

Přisp. W susodnym nětko přeněmčenym Želatowje (n. *Selten*) su sami kořarjo („same kořarje“), kiž přazne koleska džěłaju a daloko a šěroko předawaju.

d) Ležownostne mjena: Kromołki (zahon), Bertowy słup, na granice Brunojskej-Třeplanskej-Mužakowskej, k wopomnjeću, zo je tam jedyn dla „Mužakowsko-Třeplanskej granice wottšisegał“; wězor Nyk, jězor, w kotrymž je wódný muž „nyk, nykus“ bydlił.

2. Zagor (n. *Sagar*).

Zagor, tak pomjenowany, dokelž w holi „za góru“, t. j. zaďy hory leži, ma 80 swójbow a to 72 hospodarjow a 8 podružnikow;

němske su tam jenož 4 swójby. Hospodarjo so po swojim wobsydstwje džěla do „cełych burow, tři-bětle-burow, poř-burow, bětlik-burow, zagrodnikow, dwójnych budarjow, wjelikich a małych budarjow, wjelikich, małych a prozdnych wjažkarjow (t. j. khěžkarjow)“. Mužakowske knjejstwo je l. 1851 sydom burskich kubłow zahnało („*eingewogen*“). Pola su khude a mokre, burja nízko woraju a změnu we sywje hišće njeznaja, na samsnych zahonach stajnje samsne plody měwaju: „rožku, kulki, proso a hejdyš, rěpu a kulki“.

Wjes je čistoserbska, wšitcy serbuja, tež němcy, kiž tam přičežechu, bórzy serbski nawuknywši; němskeho korčmarjowe džěci na př. jenož serbski powědachu.

a. Šula. W šuli so ničo wosebje serbski wučilo njeje hižo před 75 lětami, kaž wěsta stara Lenikowa swědčeše. Z toho wukhadža, zo tam ludžo požadanja za serbskim čítanjom nimaju a zwjetša ničo nječítaju ani serbski ani němski. Nětčiši wučer Domašk, rodzeny Serb z Krakec, serbsku rěč k wukładowanju wužiwa jenož, hdyž sebi hinak pomhać njewě, zo bychu jeho džěci zrozumiłe; serbskich knihow we šuli nimaju, ani serbskich biblijow. Starša žona so wuzna: „My njejsmy wjele wukli, ale móžemy wěcej ak te młode; te wšo zawuknjeja, lubjej mjenje wukli, ale derje; tak za lěto wšycko zasej zabydu!“ Domašk běše přeni samostatny wučer w Zagorju; prjedy njeho bě wučer ze Skjarbišojc přikhadzał a w małej burskej jstwě wučil, tež Domašk běše přenje 3 lěta pola bura bydlił a w burskej jstwě rozwučował, l. 1884 pak su tam rjanu wulku šulu z cyhela natwarili, do kotrejež l. 1891 na 100 džěci khodžeše. Domašk bě l. 1888 šulskim holčkam zakazał z „hawbu“ w šuli sedžeć, dokelž „to włosam škodži“, při swjedženjach pak w hawbach smědža přińc a při šulskej visitaciji lěta 1891 běše jim přikazał, zo bychu w hawbje přište. Starše „gólíce“, hdyž su ze šule, wšitke zaso w serbskich kapičkach khodža.

b. Towaršnosć a wašnja. Su tu serbske přazy a we nich „gólíce“ serbske pěsnje spěwaju a bajki baju. Młoda žona Hana Milkowa z dobrym pomjatkow a slěbroklinčnym hłosom kaž sołobik cyłu kopicu narodnych spěwow spěwaše, a 50lětna Hana Nykojc, po „głownicy“ wot swójeho 16. lěta slepa holca, wjele

ryjanych ludowych bajkow a pěsničkow powědaše. — Je tu hišće serbska hercowska swójba Melcherow: stary Melcher kózla tołka a jeho młódši syn na małych třitrunatych fidlach hudźi. Džěle kózla maju tu tele pomjenowanja: měch — tšeběrawa (přebjerawa = pišéel z džěrkami) — rog — tresč (= troska). Melcherowy starši syn je nimo herca z dohom „družba“ (braška), hač do l. 1891 hižo na 250 kwasach družbiwši, a ma cyłu knižku „swaŕbařskich“ rěčow, kotrež je jemu bywši faraf Mjeřwa we jich podrěči zestaaja; tutón Melcher staršemu kózlarjej a družbje we Wuskidzi tak móenu konkurencu činješe, zo je tamny zastał hercować a družbić. — Serbska reja so tež tu jenož na kwasach rejuje, nimo toho maju tu wosebite kwasne juskanje, hdyž so přezpolo ducy k wěrowanju a wot wěrowanja piska.

c. Swójbne a domowe mjena. Burja hišće nimale wšitecy maju tu mjeno za swójbu a mjeno do domu; jich mjena su: Bog, do domu Zmolo; Budař, do d. Lenik; Dutšo, do d. Zmólko; Dutško, do d. Hajnsko; Drojk (n. *Droigk*), do d. Šymank; Głowna, do d. Ganik; Głowna, do d. Nowak; Hušto, do d. Milk; Hipko, do d. Nyko; Hanko, do d. Hušto; Jajne, do d. Prejlop; Janak, do d. Kubko; Kliman, do d. Mrozko; Milk, do d. Domašk; Murkiš, do d. Hala; Melcher, do d. Kónjař; Michałk, do d. Wawro; Nowak, do d. Lipař (dokelž před domom wulka lipa stoji); Nowak, do d. Fecko; Niko, do d. Lenik; Niko, do d. Budnař; Pěto; Prejlop, do d. Hala; Rychtař, do d. Raduš; Šlamař, do d. Kowal; Šlamař, do d. Głowna; Šwaba, do d. Kófcan.

d. Ležownostne mjena: a) *džěle wsy*: Bercel (na Bercelu), Kliny (na Klinach), Kut, Łaz (we Łazu), Łužki (na Łužkach), Pódgola (pód Golu), Zagorjański Kupac, Zagorjański Ług; β) *rěki a rěčki*: Cykawka, rěčka, kiž so do Leknicy (l = ł) wuliwa; Leknica (n. *Mühlgraben*); Leknicka (n. *wildes Gräbchen*); Nysa (město Niža); Šrót (n. *Schrotfluss*); — γ) *haty a luki*: Gradžina (łuh); Kupacowy gat; Šamak (hat); — δ) *zahony a luki* atd.: Bukownica; Cerjeńca (n. *die Zilenz & Zellenz*), zahon z čerwjenej zemju; Durissa (?); Gawura (n. *die Gawurra*); Chochołk, najwyšša pěsačna hórka we wsy; Kłodžina; Niwa (na Niwje); Paprotnica; Podanki (do Podankow); Wuščižyk (?); Wušyna (wysoke brjohi Nysy); Zagon (na Zagonje).

II. Jabłońska wosada.

(Pfir. Čas. 1885, str. 87.)

Jabłońska wosada je hišće serbska wostała, kajkaž běše l. 1885, jenož zo so w delnołužiskej wsy Jemjelicy něšto wjacy němcuje hač tehdy.

a. W Jemjelicy maju nětko sami šulu z wučerjom, ro-dženym z Jabłońca, kiž je kaž tež jeho mandželska serbskeho rodu a kiž běše z woprědka w Slepom pod Wjelanom z wučerjom: serbski pak wón po wašnju tamneje strony ničo njewučí. Dorosćeni domjacy tam l. 1891 hišće wšitcy serbski rozumjachu a mjez sobu powědachu, z wuwzaćom w korčmje, hdžež so zwjetša při piću němcuje; z džěćimi pak starši w najwjacorych swójbach šuli k woli němski rěča, tak zo tam někotre džěći jenož hišće serbski rozumja, rěčeć pak njemóža.

b. Jabłońc je rjana, wulka wjes z ležownoscemi, kiž su zwjetša płódne a derje wobdžěłane; burske domy su z wulkeho džěla nowe wobsažne cyhelowe twarjenja, a wot wjesnych třoch korčmow je hłowna srjedź wsy ležaca z cyhela natwarjena po dwěmaj šosomaj kaž brodzik. Tež šula je rjane wobšěrne nowe twarjenje po dwěmaj šosomaj; wulka kamjentna cyrkej bu před krótkim wobnowjena, a jenož fara ma stare, ale nahladne twarjenja, rjenje we zahrodže srjedź wšelakeje wyššeje a nižšeje khlódkojteje štominy a kerčiny položene, podobnje kaž zajimawy Klětnjanski farski dom; wona bu 1652 natwarjena a 1757, 1820 a 1886 porjedžana.

Mnozy ludžo, z kotrymiž tam rěčach, wosebje žony a cyrk-winski předstejićer, wšitcy žalosćachu a skoržachu, zo so we wsy a wosažce maćefna serbska rěč a dobre serbske wašnja zaničuja a z mocu podtłóčuja, wosebje tež w šuli a cyrkwi. Stary wučer Günther, kruty njepřećel Serbow, kiž 82 lět stary w juliju 1891 wumrě, běše při wšem swojim njepřećelstwje z małymi šulskimi džěćimi serbski powědać dyrbjal. Tež jeho naslědnik kantor Wieder, rodž. z Horow pola Wojerec, z džěćimi w přenimaj šulskimaj lětomaj při rozwučowanju serbski powědaše a je potom druhemu wučerjej přepodawaše, kiž rodženy Němc tehdy (1891) hišće serbski ani njerozumješe. Serbskich šulskich knihow we šuli hižo dawno žanych njebě. Dokelž je tu kaž druhdže šula

w přenim rjedže dressowanka k nawuknjenju němčiny, wšelacy serbscy starši, zo bychu džěćom šulske žiwjenje polóžili, němskich služobnych sebi přistajeju; tak so serbske džěći wotnarodnjeju. — Podobnje ma so w cyrkwinskim žiwjenju. Při wsy na zahrodze so ze starej 94lětnej Mudrinku, najstaršej žonu we wsy, wo wjesnych naležnosćach rozmołwjach, a bórzy so tam w žónskej wěipnosći črjódka staršich a mlódschich žonow k namaj přitowafši, kotrež mi z hófkimi słowami swoje duchowne horjo wuskoržowachu. Z přenim oktobrom 1891 mějachu so jich dotalne stare (starodrježdžanske) spěwafske wotstronić a nowe tak mjenowane šlezynske spěwafske zawjesć. Runjež wšak su tute spěwafske woboje němske, bě tuto přeměnenje tola ze škodu za serbskich kemšerjow, dokelž mějachu nimale wšitecy wosadni k wonym starodrježdžanskim naše hornjoserbske spěwafske přiwjazane, a mnozy na kemšach při spěwanju němskeho kěrluš a pódla za sebje wotpowědny serbski kěrluš čitachu, zo byštej rozom a wutroba zapřijałoj, što hubje šeptatej. To pak ze zawjedženjom nowych spěwafskich přesta. — Němscy fararjo po smjerći poslednjeho serbskeho Konika běchu: 1) Richter 1877—83; 2) Kutsch 1884—85; 3) Neumann wot 1885. Z jich dowolnosću běše druhdy kantor Günther na kemšach serbske přédowanje čitał a na žadanje wosadnych je njeboh faraf Wjelan někotre razy wob lěto serbsku spowjedź w Jabłońcu wotměwał. Poslednja serbska spowjedź běše na žadanje staršich ludźi w lěće 1888. Wochožanski faraf běše tehdy spowjedny wótc, ale wosadny duchowny běše spowjedź pozdže w advenće položil, hdžež dla zymy mnozy starši ludžo přińć njemóžachu. Wot toho časa njecha so jim wjacj wo to prosyć, dokelž sebi mysla, zo swojeho němskeho duchowneho z tym ranja; a tuž wšelacy wot nich radšo z cyła wjacj ke mši a k spowjedźi njekhodža. Podobnje kaž spomnjene žony tež skoržeše Kóžkafka z přimjenom Nagorecyna, starša nazhonita a zrěčniwa serbska žona na Górach, štož je mały wutwar někotrych statokow khětry kruch přede wsu wonkach na polach při holi wosrjedź Jabłońca a Krušwicy, do Jabłońca pak słušacy. Wona runje tak derje kaž we swojej namjeznej Mužakowšćinje tež w pisownej hornjoserbskej řeči powědaše, kotruž běše wot swojeje njeboheje susodžinki rodzeneje zwot Budyšina

nawukła. Potym zo bě ta woslepila, běše ju Nagorcyna stajnje na serbske kemše do Jabłońca wodžila; wot toho časa pak zo su tam serbske kemše zašle, wona z cyła wjcle wjacy kemši a tež k spowjedzi tam njekhodži, dokelž němske přédowanje a spěwanje ji k wutrobje njeidže a dokelž jeho tež z džela njedorozumi. Wona sebi tuž radšo domach z Imišoweje „Domjaceje Klětki“ serbske přédowanje a ze šulskich spěwařskich serbske kěrluške čita a hdys a hdys ze svojim mužom do Mužakowa k serbskemu božemu blidu dže. Na tute zrudne duchowne zastaranje Jabłoňskich Serbow je wona, kaž praješe, našemu Imišej skoržila, hdyž wón wokoło lěta 1890 w Mužakowje na prózdniach přebywajo tam serbsku božu službu a spowjcdz wotmě.

c. Kak su w Jabłońcu serbske bože služby zahnali, Nagorcyna jara žiwje a jasnje rozpowědowaše. Fararjej Halka a Rjekt serbski přédowašej. Hdyž bu Rjekt za wyššeho fararja a superintendentu w Mužakowje postajeny, do Jabłońca přińdže Wařko z Běleje Wody, młody blědy muž; wón tu šesć lět (1857—62) z fararjom bywajo na suchoćinu wumřě zawostajiwši młodu wudowu bjez džěci; na jeho město sebi wosadni wuzwolichu za fararja kandidatu A. Konika, kiž běše jeho přez lěto zastupował, a tutón so z wudowu po Wařku woženi, kiž jemu synka dari. Mać a synk pak bórzy na suchoćinu wumřěšej. Za druhu žonu sebi na to Konik wza staršu džowku tehdyšeho Mužakowskeho hamtskeho přédstejićerja a zastupnika patronatstwa, wšomócného muža w Mužakowskim knejstwje, wón pak wumřě sam po 14 lětach na suchoćinu. Po jeho smjerći l. 1876 so wo Jabłoňske farske město 3 duchowni zamołwichu: dwaj Serbaj, far. Č. z Wochoz a kand. duch. G. z Minakała, a jedyn Němc, kand. duch. R. z Cybalina. Němskeho kandidatu Mužakowski hamtski přédstejićer swójbných wotpohladow dla škitowaše a tehdyšeho přédstejićerja Jabłoňskeje cyrkwinskeje rady, młodeho njenazhoniteho muža, za swoje wotpohlady doby. Tuž jeho škitanc přeni, druhu njeđzělu pak Č. pruhu přédowaše, posledniši němski a potom serbski. Mjez serbskim přédowanjom Jabłoňska cyrkwinska rada na farje zhromadžena na namjet swojeho přédstejićerja a zastupnika patronatstwa z khwatkom wobzamkny, zo serbskeho duchowného wjacy trjeba njeje a zo sebi němskeho kandidatu za

duchowneho přeja, a z dobom jeho za fararja wuzwoli. Hdyž Ć. ze serbskeho přédowanja přińdže, jemu wozjewichu, zo su sebi kandidatu R. wuzwolili, a třecemu duchownemu patronatski zastupnik hnydom wotpisa, po tym zo běše jemu hižo při jeho zamołwjenju wo město rjekł, zo njeje trjeba, zo so zamołwja, hdyž maju tola hižo wěsteho. Nagorcyna skónči ze slowami: „Tak smy my z wobšudu němskeho fararja dóstali a nětko žanoho serbskeho wjacy njedóstanjemy. To je sromota a zlóśe!“ — Nowy farar pak wosobinske nadžije hamtskeho předstejićerja njedopjelni, a předstejićerja cyrkwinskeje rady njedołho po tym boža ručka zaja. — „Tak Bóh wobšudžerjow štrafuje!“

B. Sakska Hornja Lužica.

I. Budestečanska wosada.

(Přir. Čas. 1886, str. 80.)

1. Wo wobstejnosćach w Budestečanskej wosadze do reformacije. Tež w času do reformacije so Budestečanscy fararjo jako dobri serbscy wótěincowje wopokazowachu. Najpřeńši farar, na kotrehož so w lisćinach spomina, běše wokoło l. 1331 Jakub („*Jacobus plebanus in Bustewicz*“); jeho naslědnik běše Mikławš Strjela abo Strelan (najskekerje z Trělan pola Budyšina rodženy), kiž we swojej wótěinskej horliwosći lěta 1376 nowe serbske kapłanstwo při hłownej cyrkwi swj. Pětra w Budyšinje załoži (hl. str. 47 a 51). Tuto wotkazanje drje běše z přičinu, zo tež po reformaciji hač do l. 1847 serbsko-katholski kapłan w ewangelskim džěle Pětrowskeje cyrkwyje raz wob lěto a to jutrowničku připołdnju wot 12—2 hodž. něšpor ze serbskim přédowanjom wotměwaše.

Budestečanska cyrkej měješe do reformacije wunošnu filiálku w Jiłocach, kotruž běše Jiłočanski serbski bur Pawoł Kral k česći maćerje Božej załožił, dokelž „běše wona l. 1496 při zatrašnym mórskim mrěću jeho a jeho sotru na jeju pobožne přóstwy jeničkeju ze wšitkich Jiłočanskich wobydleri žiwjeju wukhowała“. Jiłočanska kapalka ze swojim hnadownym swjěćeom sw. Marije bywaše daloko a šěroko wysoko česćena a bórzy tajkeho bohatstwa naby, zo smědžeše so tehdyši Budestečanski farar Pawoł Bosak khwalić, zo ma w Jiłocach *filiam fertilorem matre*

(t. j. džowku, kiž jemu wjacy wunoša hač mač). Kóždy 3. swjaty dzeń rócných časow (jutrow, swjatkow a hodow) Bosak wosebje swjatočne processije do Jiłoc wotměwaše, přeprosowyši na nje wšěch wokolnych duchownych ze swojimi wosadnymi. To traješe hač do l. 1523, hdžež zawjedženje reformacije w Budestečan-skej wosadze putnikowanje do Jiłoc přetorhny. Pawoł Bosak sam Lutherowu wučbu přiija a bu z přnim evangelskim předarjom w Budestecach. Zamoženje Jiłoskeje kapałki připadze po položej Budestečanskej cyrkwi, z drugej položej bu město dotleneho drjewjaneho mosta přez Sprjewju w Budestecach twjerdy kamjeńny most natwarjeny. Kapałka wosta wopušćena a po času rozpada; městno, hdžež je wona stała, mjenuja ludžo nětko „Sosanka“ — „na Sosancy“.

2. K žiwjenjoběhu duchownych po reformaciji.

a) Zo je farář Michał Frencl, abo „*stary Frencl*“, kaž ludžo jemu z wjetša prajachu, spóznawši přiwuznosć słowjanskich řečow a ludow ruskemu carej Pětrej Wulkemu l. 1697 při składnosći jeho přebywanja w Drježdžanach swoje serbske knihi z přihódnej lačansko-serbskej adresu přepodał, je wobšěrnje rozpisane z wočišćom cyleje adressy w Knauthowej „*Der Sorbenwenden umständliche Kirchengeschichte*“ (Zhorjelc 1767), str. 427 sl. Němscy chauvinistowjo su we tom najstarše zjewjenje panslawisma hornjołužiskich Serbow wuslédžili! (Hl. na př. časopis „*Gebirgsfreund*“, 1893 č. 10, pag. 109 sl. Dr. Pilk, *Historische Streifzüge*.)

b) Kak bu Michał Klausner abo Klausner ze serbskim fararjom? W 7-lětněj wójnje w oktobru 1758 wotdželenje austrijskeho wójska do Budestec přičeže a młoduški wuherški rytmišter z mjenom Michał Klausner ze Šemnicy dosta quartieru na farje pola duchowneho Jana Běmarja młódšeho. Tu wuherškeho rytmištra horjaca lubosć k rjanej džowěičcy duchowneho zaja. Hnydom po skónčenju wójny so swěrný Wuher wróci a wo ruku swojeje lubeje žadaše. Ale kruty nan džeše: „Jenož duchowny moju džowku za mandželsku dostanje!“ Tuž so Klausner bjez wobmyslenja do Lipska poda, študowaše tam theologiju, dosta po khwalobnje wobstatym pruhowanju l. 1778 najprjedy na lěto farske

město w Budyšinju a ruku swojeje njewjesty, bu l. 1779 poročnik swojeho hižo wobstarneho a khorowateho přichodneho nana a po jeho smjerći hišć w samsnym lěće jeho naslědnik w farskim zastojnstwje w Budestecach, kotrcž wodźaše hač do lěta 1799, a wumře w samsnej starobje (69 lět) kaž jeho přichodny nan. Wón jako stary wojak we swojej wodźe kruty porjad zawjedze. Kaž rekrutow wón husto w přepjeljenej cyrkwi mjez druhim swojich swěrných poslucharjow wučese, w kotrym rjedze maju kemli přińć a so na swoje města zesydać a po kemšach za sobu cyrkwine ławki a cyrkej wopušeć. Tutón jeho wojeŕski porjad je so w Budestecanskej cyrkwi z džěla hač do najnowišeho časa zdźeržał.

c) Hornja Hórka. Tuta wjes so do lužiskeho a mišnjanskeho džěla džěli, přěniši je nětko do Wjelećina, posledniši do Budestec zafarowany, do reformacije cyła wjes do tachantskeje wosady v. Budyšinje słušeše. W l. 1559 hižo chychu ju do Wjelećina zafarować (hl. str. 49 sl.). W l. 1634, jako běše so sw. Mikławšowa cyrkej w Budyšinje zhubila a w rozpadkach ležo wosta, so z nowa wo zafarowanju Hornjeje Hórki do Wjelećina jednaše, lěta 1719 bu skónčnje lužiski džěl Wjelećanskej a mišnjanskej Budestecanskej wosaže přidžěleny přećiwu woli tehdyšeho Budyšskeho tachanta (hl. Schumann, Staatslex. VII. 460). — Nimo Hornjeje Hórki (1272 *Goritz*, pozdžišo *Goreke*, 1430 *Gorg by dem behmischen Strgen*) wjedze prastary puć (nětko séežka) z Budyšina runu smahu do Čech; hišće džěna tam powostanki něhdyšeho mosta přez Sprjewju pokazuja, po kotrymž tam puć přez rěku džěče.

d) Mnišonc. Blizko Hornjeje Hórki ležaca wjes Mnišonc bu hakle srjedź 16. lětstotka založena. Tehdy běchu tam same lězy, z džěla měšćanam w Budyšinje słušace. Jedyn běchu l. 1440 franciskanscy mniši za dar dóstali. Wot poslednjeju mnichow zamknjeného klóštra Mikławša Rosta a Michała Palmána bu lěs 1558 Budyšskemu tachantswu přepodaty. Bórzy potom (l. 1562) da tachant Jan Čichošlap lěs wopušeć a tam přenje tachantske kubło z mjenom Mnišonc (n. *Mönchswalde*) natwarić (hl. N. Laus. Mag. 49, 34).

Prisp. Po nastawkach dra. J. Pilka z napisom „Hist. Streifzüge“ wozjewjenych w „Gebirgsfreund“, Jahrg. V (1893), Nr. 8 p. 26 sl. a Nr. 4 p. 39 sl.

II. Hornjo-Wujěždzanska wosada.

(Přir. Čas. 1886, str. 136.)

Prěni króc so Hornjo-Wujěždzanska cyrkej lěta 1412 w lisćinach mjenuje. Tehdy bě we Wujěždze z fararjom Michał Drjewnica (n. *Michael Drebnitz*), kiž 1. meje 1412 k swojemu lětnemu wopomnjeću w Pětrowskej cyrkwi w Budyšinje tachantstwu tam 10 hr. (= 140 tolef) wotkaza (hl. tachantski archiv. Wotdź. I. Loc. XVII, č. 12). Reformacija bu tu 1551 zawjedžena, přeni evang. farar běše Donat Młyńk (Möller) z Kulowa. Njeluboznu a za wosadu škódnú zwadu ze swojej kollaturnej wyšnosťú, Budyšskej radu, měješe farar Jeremias Kubaš (řáč. *Cubacius*; 1656—1696) w lětach 1658—64: wón chcyše so z džowku swojeje ćety (kusinku), kiž bě katholska, woženić, čemuž so rada jako kollaturka přećiwješe. Dokelž běše wón „njeznjesliwy a arrogantny“, jemu rada 6. jun. 1658 službu wupowjedźi; wón pak njeńdžeše, ale přećiwo kollaturcy z klětki a na farje swarješe a protestowaše a hišće něšto lět na farje wosta, runjež běše rada hižo „substitutata“ na jeho město do Wujěžda pósłała. Tomu wón cyrkej zamkny, a rada da ju zaso z mocu woćinić. Nětko wón před zhromadženej wosadu kollaturskich knjezow w Budyšinje hanješe, zo su hórši hač Turkowje, Tartarowje, Židza a pohanjo. Runje něžni wšak woni z nim tež byli njeběchu: wukaz jeho wot-salenja běchu woni wotewrjeni do Wujěžda pósłali, hdžež bu jemu, kaž so wón wobćežowaše, w korčmje wot jeho wučerja Jana Lětarja (Johannes Sommer) přepodaty. Dnja 5. małego rózka 1664 bu wón woprawdže wot swětnje wyšnosťe wotsadženy, l. 1669 pak zaso do swojeho prjedawšeho zastojnstwa postajeny (hl. sakski hlowny archiv. Loc. 9510. Anno 1664—69).

We Michałkec hascy we Wujěždze je wěšćeřska studzeń, tak mjenowana hłódna studzeń, wo kotrejež hižo Malešanski farar Panach wobšěrnje piše w „*Laus. Monatsschrift*“ 1797 II, str. 412 a wo kotrejež dziwnym wěšćenju suchoty a drohoty sebi hišće džensa Wujěždženjo powědaju. Je to cyle podobna wěšćeřska studzeń, kajkuž mějachu Hłomačanscy Serbja w blizkosći města Hłomača (n. *Lommatsch*), wo kotrejež dziwach nadrobne powěsće podawa biskop Thietmar († 1018) we swojej

khrónicy (hl. *Thietmari Chronicon, ed. Pertz, Hannoverae* 1889 p. 3).

Přisp. Po nastawku dra. J. Pilka, wotčišanym w njedzelskej přilozy Biskopiskich nowin „Sächsischer Erzähler“, 1894, 17. měrca.

III. Husčanska wosada.

(Přir. Čas. 1886, str. 92.)

Huska (n. *Gaussig*), naspomnjena w lisćinach přeni króć 1241 resp. 1245, ma swoje mjeno wot rěčkow, při kotrejuž zjednoćenju wjes leži a kotrejž měještej w starym času po swědčenju lisćinow (1241: „*inde in rivum Gusc et in maiorem rivulum de Gusc*“) mjeno Gusk t. j. staroserbski Guska, nowos. Huska (město Husowka = n. *Gänsebach*; přir. pólske rěčne mjeno Ga-sowka). Zo je Huska stare serbske sydlišćo, za to jasnje swědči jeje słowjanski załožk (*Dorfanlage*) a ležownostne mjena, kiž su tam hišće džensa nimale wšitke serbske.

Cyrkej a šula: Nowa cyrkej bu 1874 a najnowša šula 1900 natwarjena. Stara jara mała cyrkej bě ze šindzelom kryta. Rozwučowanje je wězo přeco hišće we wšitkich šulach wosady do čista němske, runjež zakoń žada, zo by so serbskim džěćom z najmjeńša wučba w nabožinje a čitanju serbski poskićala. To so najjasnišo z toho spóznawa, zo w poslednich lětach serbske džěći zwjetša na němsku paćeřsku wučbu khodžachu. Wot 78 paćeřskich džěći Husčanskeje wosady z lěta 1900 na př. 21 wot čistoserbskeju staršeju pokhadžeše; wot tutech 21 pak 14, dokelž buchu w šuli jenož němski rozwučowane, na němske paćerje khodžeše a jenož 7 džěći swojej serbskej narodnosći swěrných wostawšich bu na serbskich kemšach konfirmirowanych.

W času reformacije bě tu wjele rozkorjenja a wojowanja wot l. 1559—1611 (přir. dr. Pilk, *Sächs. Erzähler*, 1892, Beil. Nr. 16.); Husčanska wosada drje so hižo wokoło l. 1560 z wjetšeho džěla reformaciji přikhili, přenjeho ewangelskeho duchowneho pak hakle 1619 dosta z powoňanjom Kaspara Arentina za fararja.

Katholscy fararjo w Huscy do lěta 1619 běchu, tak dalo ko hač so to z lisćinow wuslědźić hodźi, tući:

1) Pětr (*Petrus dominus*), kiž bu 13. okt. 1371 z fararjom w Langhennersdorfje pola Königsteina. — 2) Albert (*dominus Albertus, plebanus in Gusk*), 19. měrca 1376. — 3) Mikławš

z Debiškowa (*Nikolaus de Debeschow*), tež 1376. — 4) Herman (*Hermannus*), kiž 1408 měšnistwo w Českej Lipje dosta. — 5) Jan Lešintrunk (*Johannes Lesschintruk, in Gausk plebanus*), w přenjeji štwórcinje 15. lětstotka (12. 3. 1422 mjenowany). — 6) Pankrac (*dominus Pancratius in Gaussigk plebanus*) na kóncu 15. lětstotka (1498 mjenowany). — 7) Lukaš Kochnicht (*Lucas Kechnicht & Kochnicht*), 1527—1529, z dobom kaplan (altarist) w Hodziju. — 8) Jan Grunow (*Johann Grunow*), w lisćinach mjenowany 1531 a 1532. — 9) Jakub Baro (*Jakob Baro*), wokoło 1550. — 10) Lukaš Jenč (*Lucas Jentsch & Genisch*), rodž. ze Stróžišća, 1550—1577, najskerje bratr tehdyšeho Hodzijskeho fararja Jenča. — 11) Handrij Jenč (*Andreas Jentsch*), přenišeho bratr, 1578—1583. — 12) Jurij Kowark (*Georgius Fabricillus*), 1583—1597. — 13) Wot 1597—1608 bě wosada bjez duchowneho. — 14) Handrij Wičaz (*Andreas Lehmann*), 1608—1610. — 15) Marćin Matejk (*Martin Mättig*), 1610—1619.

Wobydlerstwo: Huska měješe 1. dec. 1895 wobydleri 502, mjez nimi 31 katolskich, kelko Serbow, njeje znate. W l. 1900 měješe cyła wosada 3281 wobydleri, mjez nimi 70 katolskich. Huska z Małej Husku ma 86 čisłow (statokow), mjez nimi jeno 2 burskej kubli, 5 zahrodnikow a 71 khěžkarjow. Wokoło lěta 1650 mějachu po lisćinje w Husčanskim farskim archivje khowanej tele wsy telko statokow: a) Mała Huska: 2 hospodarjow (= kublerjow) a „někotrych“ zahrodnikow. — b) Nowa Wjes: 13 hospodarjow a „někotrych“ zahrodnikow a khěžkarjow. — c) Kosarnja: 6 hospod., 1 zahr., 4 khěžk. — d) Cołow: 11 hosp., 1 zahr., 5 khěžk. — e) Huněricy: 7 hosp. — f) Warnoćicy: 8 hosp., 3 khěžk. — g) Drječín: 14 hosp. — h) Mjedźowěz: 4 hosp. — i) Kočica: 2 hospodarjow. — Kelko hospodarjow atd. mějachu jednotliwe wsy wosady w přenjeji štwórcinje 19. lětstotka, je wot tehdyšeho fararja Jana Domaški nadrobnje zapísane w knize: „Sachsens Kirchen-Gallerie“, w zwjazku wo Hornjej Łužicy jednacym na str. 207—208.

W Demjanach bu 1862 postawa (idol) stareho serbskeho přiboha (?) njelepje a hrubje ze zornowca wudžělaneho namakana a do němskeho (Sticheroweho) musea w Budyšinje darjena.

Zo Hnašecy bišće džensa wosebje jasnje swój staroserbski raz a załožk wsy (kulowe abo kulowac = n. *Rundling*) po-

kazuja, je derje znate; to pak tež bu hižo w srjedzi zašeho 18. lětstotka derje wobkedźbowane, štož je dowidźeć ze zapisa w kwatemberskim dańskim katastru z l. 1751 a 1756, w kotrymž so mjez druhim piše: Hnašečanske žiwnosće su tak załožene, zo su wobydlenja a dwory z wuwzaćom młyna, kotryž zwonka wsy k ranju při Sprjewi leži, nimale kaž w kulowatym kole za sobu natwarjene a zo srjedza na wsy jenož šulska khěžka leži; tohodla njesmě nihtó ze swojimi twarjenjemi njeruno z kruha wustupić a z tym gmejnuje zeškodzić; tola ma kóždy hnydom ze zady dwora trawnik a zahrodku.

Prisp. Z džěla po najnowšej wobšěrnej a dokładnej monografiji dra. W. v. Bötticher: Zur Geschichte des Kirchdorfes Gaussig und seiner Pfarochie 1900 (wosebity wotćišć z „Neues Lausitz. Magazin“, zwj. 76).

IV. Wjazońčanska wosada.

(Wjazońca, n. *Neukirch am Hohwalde*.)

Wjazońca, w spočatku mała serbska wjeska, zhubi w officialnych (němskich) pismach swoje serbske mjeno, jako so tam črjóda němskich kolonistow w kónc 12. lětstotka prisydli a sebi tam nowu cyrkej (1213 *Nuenkirchen*) natwari. K Wjazońcy pak zlušachu w času reformacije tele serbske wsy: Drječín, Warnońicy, Demjany, Trjechow, Tućicy.

Wokoło lěta 1530, po tym zo bě so 1524 do Wjazońcy lutherski duchowny Gregor Schramm postajil, buchu na próstwu Budyšskeho tachantstwa jako kollatorskeje wyšnosće wot Mišnjanskeho biskopa štyri tych serbskich wsow wot Wjazońcy wotdžělene a z nich Warnońicy, Drječín a Trjechow*) *Husčanskej*, Tućicy pak *Wjelečanskej* wosadze připokazane. Pozdžišo (na kóncu 16. lětstotka) wotpadzechu hišće Demjany (hl. dale delkach). Hišće džensa pak wobydlerjo Drječina pućej, po kotrymž so z jich wsy čěta na Wjazońčanski kerchow nošachu, „Smjertnik“ rěkaju.

Wot fararjow z katholskeho časa mjenuja so w lisćinach tući: 1) Jan (*Johannes plebanus*) 1331; — 2) Haugwitz (*Gelfrid de Hugewicz*) 1379—88; — 3) Pawoł Radwor (tak w lisć.) 1440; pokhadžeše najskerje z Radworja abo ze zemjanskeje swójby

*) Hdy bu potom Trjechow do Smilneje zafarowane, njeje do ta wuslědžene.

von Radewor, Radebor, Radibor; — 4) Johannes Gutjahr 1477; — 5) Bartolomej Psyk (*Bartholomäus Psick*) 1478. Serbskeho rodu bĕštaj bjez dwĕla Radwor a Psyk, a serbski mŕzachu najskerje wšitcy.

Tež wot přenich štyrjoch lutherskich fararjow hač do lĕta 1632 bĕchu přenjej dwaj bjez dwĕla a najskerje tež hišće třeći a štwŕty serbskeje rĕče mŕcni; drui z nich wĕsĕe wot serbskeje burskeje swŕjby pokhadžeše. Su to: 1) Gregor Schramm 1524—1564; — 2) Pĕtr Rostok I, 1564—1584; prjedy farař w Hornim Wujĕzdze; — 3) Abraham Rostok II, syn přenĕšeho 1584—1632; — 4) Abraham Rostok III, syn druheho; bĕ wot lĕta 1624 wobstarnemu nanej za substituta pŕidaty a wumřĕ z nim w samsnym lĕce 1632; wobej na mŕr z 350 wosaďnymi wumřĕštaj. — Na to pŕiďdže přeni z wĕsta nĕmski duchowny Mag. phil. Johann Klunge, syn fararja ze susodneho Ottendorfa (1632—1671), kiž bĕ za kuzřarja wuwořany; wo nim hišće dźensa we Wjazońcy wšelake kuzřařske kuski powĕdaju. Po Schrammje bu najskerje Rostok jako serbskeje rĕče mŕcny duchowny do Wjazońcy powořany, dokelž sľušeše do wosaďy hišće serbska wjes Demjany a nimo toho mĕjachu Wjazońĕenje pŕeco hišće naďdĕju, zo te štyri wot wosaďy wotšĕpĕjene serbske wsy swojej wosaďze zaso wrŕoĕo dobuďu. Najskerje so tež mnozy lutherscy zmysleni Serbja z nich dale do Wjazońcy kemšam dzeržachu.

Kŕnc 16. lĕtstotka wotpadže nĕtko tež poslednja serbska wjes Demjany wot Wjazońca pŕizamknywšĕ so Huscy. Hornjowjazońĕanski ryĕĕřkubleř bĕ mjenujcy wulku řuku pod Jehnjacej Horu (*Lammerberg*) pod wodu stajiwšĕ do rybnika pŕewobroĕil, tak zo bĕchu kemšerjo z Demjan nuzowany wulki wobpĕnĕ ĕiniĕ. To jich rozhnĕwa a wot Wjazońĕanskej cyrkwje cyle wotwobroĕil, a runjež nĕtko hornje knjejestwo plestrowany puĕ za nich wokořo hata natwari, Demjenjo njedachu so zaso dobyĕ a wostachu pŕi Huscy. Tuž drje je z tym tež we Wjazońcy serbske kemšenje pŕestařo. Pozďiřĕšo bĕ tež hat zaso zařoř a tuž skorži so we Wjazońĕanskej khrŕonicy z l. 1531, zo mĕješe Wjazońĕanski farař nĕtko woboje, dźesatk z Demjan a ryby z knježeho hata parowaĕ.

Tež přeni znaty wuĕĕ w we Wjazońcy bĕ Serb abo z najmĕařa serbskeje rĕče mŕcny; wŕn rĕkaře Pĕtr řewc (*Sabor*)

a bě z Mužakowa rodženy: wón bu 1540 (abo 1532) wot Luthera samoho za duchowneho wuswjećeny, při kotrejž składnosći so spomni, zo bě wón prjedy cyrkwinski wučer we Wjazońcy p. Budyšina (*aedituus* = *Küster zu Neukirch bei Budissin*); potom je wón z fararjom w Krjebi był.

Zo bě wěsty džěl Wjazońčanskich wobydlerjow a z cyła wjetši džěl wobydleri prjedawšeje Wjazońčanskeje wosady serbskeho pokhoda, to hodži so z wěstosću z toho doslědźić, zo je so tam wjele serbskich wašnjow hač do časa po 30lětněj wójnje a z džěla hač do džensnišeho dnja zakhowało. Najwažniše njech su tu naspomnjene.

1. W starym času trajachu tam kwasy tři dny z rejemi a druhim wjeselom. Farař a wučer měještej prawo sobu kwasować. Hakle wokoło 1600 počachu so kwasy na dwaj dnjej wobmjewować a hišće pozdžišo na jedyn džen.

2. Při pohrjebach džerži husto hišće džensa farař na dworje před wustajenym kašćom wotprošowanje a praji w mjenje zemřěteho „dobru noc“ a džak wšěm zawostajenym přiwuznym a přećelam.

3. Hač do 30lětnje wójny khodžachu po starym wašnju młode holcy a tež młodži hóley do wěstych domoj zhromadnje na přazu, hdžež so při předženju spěwaše a hewak wjesele žortowaše.

4. Hač do 1625 potajkim hišće 100 lět po zawjedženju reformacije wobsteješe we Wjazońcy „křižeřstwo“. Młodži hóley přičežechu druhi džen jutrow jako „křižerjo“ na konjoch na kerchow a dóstawši křiž z cyrkwyje pod zwonjenjom wšěch zwonow spěwajo duchowne kěrluše po wsy horje a dele čahachu.

5. W samsnym léće 1625 zakaza knjejstwo stare serbske wašnje wuhonjenja smjerće w póstnicy. Do woneho časa tam młodži ludžo we wjesolym čahu słomjanu klanku po wsy nošachu a ze wsy wučahnywši ju skónčnje do rěki Wjazownicy čisnychu; we zakazu so słomjana klanka smjerć předstawowaca mjenuje „słomjany čert, kiž njesmě so na scěnu wotmolować, ale kiž sam wot sebje časa dosć přeňdže“.

Prisp. Na zakładze podložkow wot dr. J. Pilka w jeho dissertaciji „Neukirch am Hohwalde, Meissen 1889“ podatych zestajane.

V. Sepiska a Hrabowska wosada.

Sepiska a Hrabowska wosada k poľnoocy wot Kamjenca a k wječoru wot Wóslinka ležacej běštej w 18. lětstotku hišće serbskej.

1. Sepiska wosada.

W Sepicach (n. *Schwepnitz*) běše posledni serbski faraf wot 1694—1714 Matej Radca (*Rätze*), rodź. w Zemicach, wot 1688—1694 faraf w Kotecach. Z jeho smjerću 1714 serbske přédowanje zasta. Kaž Sepiski kantor z tamneho časa swědči, su tehdy wšitcy wosadni jeho němski spěw na kemšach rozumili „z wuwzacóm někotrych starych ludźi ze Želnjow (n. *Sella*)“.

2. Hrabowska wosada.

Hdy su w 18. lětstotku w Hrabowje (n. *Grossgrabe*) serbske bože služby wotmjelkle, njeje z wěsta zapisane. Serbski přédowaše hišće wěsće faraf Khr. Sam. Berghold, kiž běše wot l. 1699—1714 w Hrabowje z fararjom a 1714 wot tam do Njeswaćidła za fararja přińdže, hdžež l. 1727 zemrě. Najskerje su serbske kemše cyle přestale za čas fararja Michała Hägera, rodź. ze Zł. Komorowa, kiž 1737 z Kinsborka do Hrabowy přićeže a snadź z cyła serbski njemóžeše. W susodnej wosadze Neukirch běchu hižo wot reformacije sami němscy duchowni.

C. P ř i s t a w k a j .

I. Přěni přistawk.

Spólšćena něhdy serbska wjes Chwalim.

(Dodawk k rozprawje we „Łužicy“ 1884, str. 25 sl., přir. Čas. 1886, p. 178.)

Z nowišeje rozprawy wo něhdyšich Chwalimskich Serbach wot kn. fararja Zakobielskiego w Kargowje l. 1896 podateje tu zdžěluju dopjelnjenki jeho přenjeje rozprawy z l. 1884.

Chwalimscy Serbja so wosadze Kargowjanow přidružichu, kotřiž běchu tehdy bjez wuwzaca Polacy a ewangelscy. Džensa pak ani jedyn ewangelski Kargowjan wjacy pólski njerěči, mjez tym zo Chwalimscy Serbja nimo wšeho z mocu so na nich nawalaceho Němcowstwa hišće džensa kruće na svojich porjadnych pólskich božich službach dzerža. Chwalimjenjo hišće před 40, haj 30 lětami so wot susodnych wsow do čista wotstronjachu a

so jenož mjez sobu we sw.owej wosadze ženjachu. Jich drasta so nětko we ničim wot drasty susodnych wobydleri njerozdžěla, nima ničo wosebiteho, ale je wšědna po měšćanckej modže zložena, tak zo lědma hišće tón abo druhi starši muž přjedawši kharakteristiski módry suknjany płaše nosy. Wot žónskich su tež jenož hišće staruški sebi wosebite nahtowjace rubišćo zdžeržate, štož je wulke čornožidzane rubišćo wokoło hlowy zwjazane z dwěmaj wulkimaj šerokimaj seklomaj (róžkomaj) přědku při skrónjomaj, a při hroznym wjedrje so do „hyle“ zawaleju: hyla je jednore hač přez srjcdž žiwota dosahace wodžěće z čerwjeno-módreho abo tež čerwjeno-zeleneho marptu, kotrež so wokoło šije zdžerhuje. — We založku dwora a twarjenjow a w domjacej nadobje njeje ani proška wotkhlilneho wot susodnych wobydleri.

Spodžiwno je, zo Chwalimjenjo ani ludowych pěsni ani bajkow nimaju. Jenička jich wosebitosć je snano wotprošenje, kotrež braška rěči stupiwszy k wozej kwasarjow k wěrowanju jědžacych. Wono ma so takle:

A wy moi mili, jakście sie (= się) tu zgromadzili, som (= są) tu dwie osoby, dali was prosić, žebyście im odpusćili, co wam przewinili, oni wam radzi chcom (= chcą) ze serca odpusćić; w imie (imie) Boga Oca i Syna i Ducha swietego. Jachecie z panem Bogiem!

II. Druhi přistawok.

Wo přeměnjowanju narodneje drasty w Kóšynje.

(Přir. Čas. 1884, 6 & 1896, 36.)

Zo běše tež narodna drasta našich Serbowkow přeměnjowanju podćisnjena, hodži so dopokazać z powěšćow, kotrež z jeneje strony našeho Serbowstwa, z wulkeje a poměrnje zamožiteje serbskeje wsy Kóšyny pola Złeho Komorowa, dóstach. W poslednim lěstotku tam wašnje drasćenja žónskich tři wosebite wot so wotdžělny doby (perioody) přeběža.

W přenjeje doby za čas přěnich lětdžesatkow 19. stolěća tam žónske při swjedżeńskich składnosćach khodžachu w bělych nohajcach z čerwjenyimi po wašnju rōžičkow wušiwanyimi klinčkami, w lěcu nitkatych a w zymje wotmjanych, a w črijach hač ke kulkam dosahowacyimi, kiž běchu přjedku wurězane a ze

šěrokej čornej seklatej zwjazničku zwjazane a z mjedžanej spinawku pyšene. Spódna suknya bě z kožucha a zwjeršna ze sukna wot burowkow samych tkaneho, smuhateho, pak módroběleho pak čerwjeno-běleho pak zeleno-běleho pak čorno-běleho a druhdy drje tež hišće hinašo-barbneho. Při tom běchu suknje jara krótke, jeno hač do „brišćow“ dosahace, šěroke a na delnjeje kromje do koła wokoło ze šěrokim zwjetša čerwjnym abo zelenym paskom („bortku“) wobrubjene. Štašt z pisaneje židy bōše přědku nad pyšnym lacom („zwjeršskom“) z pisanymi šnórkami na křiž spřewjazany, a pod lacom bu pisane pak židžane pak wołmjane rubišćo nošene. Pod rubišćom nad košlu nošachu dopask (hač do pasa dosahacy kitelk) ze šěroki, při ramjenjomaj wotestawatymi, bohaće z cankami (zubikami) a delkach při rukomaj ze šěrokim pisany paskom debjenymi rukawami, a nad suknu šěroki pisany a tež běły wušiwany šórcuch wjazachu. Přezymu so na štašt a dopask toiste wołmjane abo tež płatowe kabaty ze šěroki, wutykanymi a při ramjenjomaj wysoko a prosto wotestawatymi, hewak pak hladkimi rukawami woblekachu; tute kabaty běchu zady bjez porěma, přědku wot pasa hač do delnjeje kromy laca z rjanymi pisanymi zwjazničkami měwacymi na delnim kóncu rjanu seklu na křiž přewjazane, horjeka wot laca hač do šije pak běchu šěroke a wotčinjene, zo by rjane pisane rubišćo nad nadrami było widžeć, a wokoło rukawow delkach při rukomaj kaž tež na khribjeće bohaće a rjenje z jara wuzkej čěnkotkaney pyšnej šnórku wobšite. Na hłowu tehdy Kóšynjanki sebi wosebite běle kapički stajachu, wuhotowane z wobeju bokow licow ze šěroki woblíčo zastanjacymi cankami a zezady z prostymaj do wysoka stojacymaj rohomaj. Tute kapički buchu často płokane a tež we wšědne dny nošene. Płat k nim trěbny pječa židži ludžom do domu na předaň přinošachu. Při wosebitych swjedžeńskich składnosćach kaž w přenje swjate dny róčnych časow a k spowjědži hłowu coblawa (wysoka čapka ze sobočiny) z mosaznymi debjenkami pyšeše.

Na to slědowaca druha doba drasćenja přinjese módre nohajcy, čorne somočane črijki, wołmjane wotestawate, z wjetša hišće smuhate, ale wo něčo dlějše suknje z jara šěroki pisano-barbnymi přepyšnymi šórcuchami a dopaski z hišće bóle wote-

stawatymi cankatymi rukawami; štašt bě z wjetša z čorneho somota abo sukna a bjez laca, přikryty z rjanym pisanym rubišćom, přědku w postawcy (tailli) do překuška ze samsneho płótna kaž štašt zešiteho a k njemu přišiteho z rózkami stykanym; wokoło žiwota (taille) buchu rjane pisane židžane zwjazy (banty) wjazane a zezady do rjanych seklow zwjazowane. Kabaty mějachu nětko porěmičko a rukawy drje hišće prosto wutykane, ale nic wjac tak šěroke a wotestawate a k tomu wropate (zezhibowane abo fałdate), běchu wot horjekach hač dele z jednorymi spinkami zezapinane a jenož hišće na delnim kóncu rukawow jednorje z debjacej šnórku wobšite. Nad kabatom pak bu wulke běte rjenje zwušiwane cankate rubišće nošene. Swjedžeńska pycha na hłowje nětko bywaše borta w druhich stronach hižo dawno znata, kotraž bě w džěle nad hłowu z pisanožidžanymi zwjazkami debjena a pod brodu z pisanožidžanej seku zwjazowana. Wšědny džen pak na hłowje nošachu karnety t. j. kapy, kajkež džensa hišće žónske wokoło Wojerec a k ranju wot Khoćebuza a Hródka noša. Barby a wzorki (mustry) wšitkich tutech zwjaznicow (bantow) wokoło žiwota, při borće, pod brodu běchu jenajke. Při wurjadnych swjedženjach hišće wurjadnu pychu z cankow, zwjazničkow a pačerkow nošachu.

Kaž bě wot přenjeje do drugeje doby čas překhada, tak tež wot drugeje k třećeje a najnowšej. Wołmjane z wjetša woknješkate (karrirowane) suknyje bywachu hišće wo něčo dlějše, šórcuehi z pisaneje wzorkateje (mustrywaneje) židy pak wužše a na delnim kóncu z dwěmaj wuzkimaj somočanymaj paskomaj pyšnje wobšite. Dopask měješe wuzke, hladke, proste a z cankami wobsadžene rukawy a kabať w pasu přilěhowacy dósta do koła wokoło jenak dołhe, ale hišće nic předołhe porěmo a do cyła hladke wuzke rukawy bjez wropow abo zhibkow (fałdow), bywajo přědku wot horjekach hač dele ze spinkami zezapinany a wokoło šije kaž tež z wobeju bokow postawki (taille) a wokoło porěma z wuzkim somočanym paskom wobrubjeny. Cankate rubišća a hewaka pycha z cankow a zwjazničkow so miny, a borta, swjedžeńska pycha hłowu, zhubiwši cankaty wěňčk z rjanymi pisanymi zwjazničkami bu z pisanowoknješkатыmi židžanymi zwjazkami pyšena a zezady a přědku z čornej seku debjena a wot nětko

kušawka rěkaše. Hewak na hłowje nošachu hutawu; hutawa běše wulke wosebiće skłađžene rubišćo, w zymje wołnjane pře zymu, w lěcu ćeńke płatowe, prosto škrobjene pře slůnce. Tehdy tež wašnje nasta w kožanych stupnjach (toflach) khodźić.

W našej dobje so Kóšynjanki takle drasća: Nohajcy, črije a stupnje w měsće kupowane, kajkežkuli so jim runje spodobaju, su wšědna fabrikska twora bjez wšeje wosebitosće, jenož stupnje zwjetša pisane wušiwane a za nohu přemałe. Suknje hač do kulgow dosahowace su z lohkeho płatu abo sukna abo tunjeje židy, wropowane (fađdate) a lelkach na kromje z jenym abo dwěmaj somoćanymaj paskomaj wobčito; při tom młode holey žiwíše, žony ćemniše barby lubuja; žony pak maju tež hišće samotkane ćežše wołnjane suknje a lohoranja tež hišće kabaty z pufkami, kušawku a wołnjanu hutawu. Hinak młode holey: te sebi swoje plećene wopuše kulojto kaž wěńk cyle hladke na hłowu skłađža a ze syłu jehłow (włosnicow) přitykaju, tak zo jich za 10—15 np. w jenych włosach resp. wopušach těi; na hłowje noša w lěcu pře slůnce hutawu, w zymje pak pře zymu wulke francate (kruženkatc) wšelacobarbne abo ćimne wołnjane rubišćo, tak wulke, zo zezady cyły khribjet sobu přikrywa. Šórcuchi, hišće wužše a krótše hač w předkhađžacej dobje, su zwjetša płatowe, na njeđzelach ćeńše běše a na wšědnych dnjach hrubšć módre, při swjeđzenjach pak noša so čornožidžane abo tež pisane somoćane a atlasowe šórcuchi z cankami; na rejach maju holiča jasne pisane šórcuški. Čorny somoćany štaft je nětko hluboko wurězany a přědku z jednorym šnórowadłom sčehnjeny (zašńórowany), nad nim rjane pisane z jehłami přitykane rubišćo nadra přikrywa. Kabat z pufkami, do hladkeje jaki z dołhim porěmom wokoło postawki a wysokim wuhorkom wokoło šije so přestrojiwši, je wot horjekach hač dele zapnjeny a na rukawach wokoło rukow a wokoło porěma ze šěrokim somoćanym paskom wobšity. Při swjeđžeńskich skłađnosćach so młode holiča hišće pyša z blyšćatymi pozłočanymi a pisanymi paćekatymi rjećazkami wokoło šije a na nadrach, tež z brošemi, nawušnikami a blyškotatymi jehłami; nimo toho maju wokoło šije hišće pisany z boka do sekle zwjazany pask. Njewjesta, cyła čorna zdrasćena, ma běše króžki wokoło šije za wuhork přitykane, zeleny myrtowy wěńk na

hłowje, myrtowe wonješko prědku na nadržach a na lěwej stronje z boka na postawcy (tailli) čerstwy rosmarjowy pručik. Tež družki a kmótra maju čerstwe rosmarjowe pručiki přityknjene, a nimo toho holiča jako družki a kmótry pisane wěňčki na hłowje a pisane wonješka na nadržach noša.

Sad na štomach a kerčkach.*)

Słowniska zběrka *Jana Radyserba-Wjela*.

Bačony, Langstielbirnen.	čornicy, Brombeeren.
běle kopački, weiße Calvillen.	černicy, großtauchlige Stachelbeeren.
bjarnački, eine Art mehliger Zunder- äpfel.	cernjowki & černjowe jahody, Brombeeren.
blyskace & blyskawy, Eisäpfel.	dajrwiki & dajicy, Bauertäschchen.
bombawy, Pfundbirnen, große Ungarpflaumen.	datle, Datteln.
bombjele, Jungferbirnen.	dožženki, Frauenschengel (Birnen).
borowki, Heidelbeeren.	dožžicy, Zapfenbirnen.
boštrofy, Borsdorfer (Äpfel).	drobnački, Johannisäpfel.
brěkowěki, } Erlbeeren.	drobnicy & drobnički, kleine Feld- birnen.
brěkowki, }	dypkače, getüpfelte Reinetten.
brěski & brěčki, brjoski & brjóski, Pfirfische.	figi, Feigen.
brjoskwiny, Aprikosen.	hóřkače, bittere Wildäpfel.
bruslicy, } Preiselbeeren.	hórske jahody, Heidelbeeren.
brusnicy, }	jabluka, Äpfel.
butrowki, Butterbirnen.	jahody, Beeren.
citronače, Citronreinetten.	jakubnicy, Jakobibirnen.
cokoricy, Zuderradenbirnen (Zau- feroderbirnen).	janowki & janske jahodki, Jo- hannisbeeren.
čertowe jablučka, Mehlkäpfchen.	ječnaki, Gerstenäpfel.
čerwjene jeja, rote Eierpflaumen.	jěricy, Bauertäschchen.
čerwjene rejnety, rote Reinetten.	jěrowki, Zudenkirschchen.
čerwjenki, Blutbirnen.	jušnaki, Weinäpfel.
čmački, Zwetschen.	jušnicy, alle saftreichen Birnen.
čopawy & čople, Zapfenbirnen.	křawki, stachlige Holzbirnen.
čorne jahody, Brombeeren.	karaněki, Saubreinetten.
čorne třěsnje, schwarze Anorpel- kirschchen.	kejžorske (scil. krušwy), Rapo- leons-Birnen.
	kisalki, eine Art herber Birnen.

*) Štóz hišće druhe tajke mjena wě. budź prošeny a je nam zdžěl!

- klanki, Jungferbirnen.**
 knjejskače & knjejske jabluka, Junferäpfel.
 knježicy, Griesbirnen.
 knykački & knykawki, kleine runde Zwetsfgen.
 koče hlojčki & kopače, Raženköpfe (Äpfel).
 kosmački, Stachelbeeren.
 kosmikate slowki, Pflirsche.
 kožanicy, Lederbirnen.
 kožanki, Lederreinetten.
 krušwy, Birnen.
 kulawki & kulowki, alle runden Birnen.
 kwětla, Quitten.
 kwětlnicy, Quittenbirnen.
 kwětlnjaki, Quittenäpfel.
 lěšne & *skeps.* lěsne worjechi, Haselnüsse.
 liponki, eine Birnenart.
 madlenki, Magdalenenbirnen.
 malenače, Himbeeräpfel.
 maleny, Himbeeren.
 marhačiny, Margaretenäpfel und Margaretenbirnen.
 marhle & margle, Marunten.
 marule, Aprikosen.
 maruše & maruški, Maulbeeren.
 maslowki, eine Art Butterbirnen.
 mēchawki, Zudenfirſchen.
 mēlnački & mērnački, eine Art Junferäpfel.
 michalcy, Michaelisbirnen.
 mjedowki & mjedawki, Honigbirnen.
 mjechkače, rote Stettiner.
 mučnaki, Mehläpfel.
 mukački, Hagedornäpfel.
 muškotki, Muskatellerbirnen.
 nalikače & naliki, Nelfenäpfel.
 nyšple & nyšpule, Nispeln.
 pisanki, Schweitzerhosen (Art bunter Birnen).
 plónče & plónčiki, Holzäpfel.
 plonički, wilde Birnen, Holzbirnen.
 plonuchi & plonychi & plonochi, wilde Äpfel.
 popowki & popowske bombawy, Dechantsbirnen.
 pozymnicy, Herbstbirnen.
 pruhače, Streifenäpfel.
 pruslicy & prusnicy (přir. bruslicy), Preiselbeeren.
 pšeačnaki, Weizenäpfel.
 rejnety, Reinetten.
 rěncy, Moosbeeren.
 róslicy, Wildlingbirnen.
 sedžaki, Purziteläpfel.
 slódkaače, Süßäpfel.
 slódkawy, Zuckerbirnen.
 slowki, Pflaumen.
 smužkače, Streifenäpfel.
 struskalcy & truskalcy, Erdbeeren.
 sukowki, Speckbirnen.
 swjateho Janowy khlěb, Johannisbrot.
 swjatojanske jahody, Johannisbrot.
 swjatojanske truki, Johannisbrot.
 ščerkače, Klapperäpfel.
 šěrače & šěraki & šěre rejnety, graue Reinetten.
 šěrjanki, Bergamottenbirnen.
 šipki & šiplenki, Hagebutten (als Suppenfrucht).
 šiškače, Langstiele (Birnenart).
 torničele & *skeps.* dorničele, Schlehen.
 trěšnje, Süßfirſchen.
 tuchlowki, Butterbirnen.
 tuchofske jahody, Heidelbeeren.
 twjerdački & twjerdače, Eisenäpfel.
 tymjeňki, Moosbeeren.
 winarje, Weinäpfel.
 wišnje, Weichelfirſchen (wokolo Budyšina = Süßfirſchen).
 włósske & włóske worjechi, Walnüsse.

wolijowki, Oliven.	zlotače, Goldbreinnetten.
wowče nosy, Schafsnasen (Apfel).	zymnicy, Winterköniginbirnen.
wowsnicy, Hasferbirnen.	žerjawy, Moosbeeren.
zelenaki, Laubreinetten, Walduin-	žoktuški, Spillinge.
reinetten.	žórle, Moosbeeren.
zelenki, Kettigbirnen.	

Herta Wićazec.

Přinošk k serbskemu basnistwu.

Podał *Adolf Černý*.

I. Heréine žiwjenje a basnjenje.

W 20. čisle „Serbskich Nowin“ z lěta 1856 čitamy dopis serbskeho studowaceho z Prahi, w kotrymž su naspominane česke spisowarki, kotrež tehdy běchu: Božena Němcová, M. Čacká, Honorata Zapová, Vl. Růžičková a sotře Novákovéj. K tomu dopisowař přidawa: „W serbskim pismowstwje znaju jeničku Emku, kiž je nam zaspěwała. Wě-li pak k Smoleř hišće wo druhich knjenjach a knježničkach, kiž su serbscy pisale, njech to delka w poznamecy jim k česéi wozjewi.“ A redaktor Smoleř w spinkomaj přispomina: „Ja so runje jenož na Hertu dopomnjam.“

Po prawom pak móžeše tehdom jako serbska spisowarka mjenowana byé jenička Herta. Drobnostka „Swojemu lubowanemu nankej k narodnemu dnju wot jeho Emki“ (1847) njepokhadža poprawom wot žónskeje; napisa ju kand. theol. J. E. Wanak za dźowku pastora Jakuba.*)

Tak běše před šěsćaštyrceći lětami. Wot tamnych časow zjewichu so w serbskej literaturje hišće jenož dvě abo tři mjena žonow, tola žane wot nich nima někak toho wuznama, kaž mjeno Heréine. Je to cyle zapřijomne. Serbske wotčehnjenje holčkow twori najstašbu a najzrudnišu stronu serbskeho narodneho wzdźělanja. Serbska řeč je z Popjelawu w ludowej šuli, a měšćanskich serbskich wyššich šulow abo druhich wustawow za holčki ani njeje. Dźowka ze zamožičišeje serbskeje swójbje w němskim wustawje pomačku zabudže samo serbski čitać, a tuž w tym nastu-

*) Tak mi na moje naprašowanje přez M. Hórnika wotmołwi K. A. Jenč; běch mjenujey tutón nastawk přenjetnje (hl. česki časopis „Lumír“, 1894) pisař hišće za žiwjenje wobeju wótčincow.

panju wostawa daloko zezady za jednorej burskej holčku, kotraž spěwa w cyrkwi ze serbskich spěwafskich a domach čita bibliju a nabožniske časopisy abo „Serbske Nowiny“. Woprawdže bywa poměr wobeju hišće hórši: husto je mi w khuduškej wjesnej khěžcy domjaca džowka přinjesła cyłu serbsku knihowničku, byrnjež zwjetša jenož nabožniske knihi wobsahacu — tola runje tak husto mje knježny džowki serbskich wótčincow njezamóžachu ani serbscy powitać . . . Haj, zrudno spominaé! . . .

W tajkich wobstejenjach su podobne zjewy, kaž Herćiny, čím žadniše a čím bóle sympathiske. Herta wšak je tež nje-dźiwajcy na te wobstejenja wosobnosć jara zajimawa, čím zajimawiša, čím mjenje wo njej wěmy. Haj, poprawom je runje kaž zabyta. W serbskej literaturje ji nichtó hač dotal najmjeńšu spomnjenku poswjećił njeje. „Serbskich Nowinow“ z tamneho časa, w kotrychž je wona swoje pěsnje a basnje wozjewjala, su so jenož někotre exemplary zakhowałe — a tuž nětčiši splah lědma jeje mjeno znaje. Wobnowjam tuďy jeje woblēdnjeny wobraz z wutrobnej sympathiju, hač runjež njemóžu wo njej podać wjele, njemějo powěsći z tamneho časa a dyrbju čerpać jenož z dopomnjenkow ředkich hižo ludźi, kotřiž pomnja časy jeje literariskeje džěławosće.*)

W juniju l. 1848 přinjesechu „Tydžeńske Nowiny“ (str. 135) přeničku wot Herty.***) To běše mała baseń w njewjazanej řeči, „Njezapomnička“, naspominaca ludowe powěsće wo nastaću kwětkow a wězo tež wšelake idylle tehdyšeje sentimentalneje němskeje literatury; je powědana jednoreje, w něžnej formje a wuwóluje éichi stysk. Čitař namaka ju niže, hdžež podawam wšo, štož je z Herćineho pjera wušło, džělene po wjazanej a njewjazanej řeči, w chronologiskim rjedze, — a spóznaje z njeje, kajki běše přeni literariski pospyt serbskeje pěsnjeřki. Smolef,

*) Z džakom mjenuju kk. Jana B. Mučinka a J. Wjelu; wot přenjeje mam tež silhouettu, kotraž je mojemu spisew přidata, a někotre němske pěsnje. Jara mi běštaj při mojim slědženju pomocnaj njeboh Mich. Hórnik a K. A. Jenč.

**) Herta je poprawom Gertruda, Wićazec Herta pak woprawdže rekaše Henrietta (Hendřiška).

zo by ju k daljej dźěławosći skhroblił, přistaji k tomu pospytej: „Njeh nam Herta bórzy zasy něšto rjane powěda.“

A Herta wot toho časa pisaše do „Tydžeńskich“ a pozdźišich „Serbskich Nowinow“ hač do l. 1859 z dlějšej přestawku mjezu lětami 1851—1854. Tuta přestawka z cyła woznamjenja mjezu w jeje dźěławosći a snadź tež w jeje žiwjenju. Do toho časa wozjewjowaše w Smolerjowych „Nowinach“ z wjetša mjeńše, njewersowane wěcki, spočinafske, přeco pak zajimawe nowellistiske pospyty, swědčace wo jeje duchu, soniwym hač do mysticisma, kaž tež wo jeje lubosći k přirodze. Pódlu toho wustupi w tamnym času ze štyrjomi pěsnjemi jasneje mysle, w kotrychž so wobrazuje ponižny charakter holčki, wjeselaceje so młodeho narodneho hibanja a z cyła žiwjenja. Toła pak to njeje mysl juskajca, kotraž z tych něžnych wudźěłkow dycha: na wšitkich leži ćeńki šlewjeř, kotryž začěmnja wjesole barby radosće, něšto kaž třepotacy scěń nastawaceho abo přichodneho styska, něšto kaž začuće rodźacych so abo kaž předčuće přichodnych bolosći. A tute bolosće drje přińdźechu, wzrosćechu, a pěsnjefcyna wutroba so bėdžeše ze swojimi bėdami. Můžemy to sudzić z wupłodow druheje peridy Herćineje literariskeje dźěławosće, z pěsnjow pońnych wotrjeknjenja, w kotrychž spisacelka njeje wjacj žiwa na tutej zemi, ale něhdze w potajnych wysokosćach, hdzež pyta swojeho Boha a swoju wótčinu. Čujemy w tej přeměnje někajki hófki roman žónskeje wutroby. Na poslednje strony tutoho za-byteho romana słušeja snadź słowa, kotrež bě Herta napisala spody swojeje silhouetty, kotruž dari serbskemu spisowacelaj Mućinkej: „Wěrnosć a swěrnosć a zbožowne přećelstwo njeh knježi w našich wutrobach hač do kónca našich dnjow, a zjednoćenje — b'dže dawać wěčnosć!“ Njewěmy wšak, do kotreho časa dyrbimy položiť tuto pósťanje, poľne wotrjeknjenja: datum je wotřihnjene. Měnimy pak, zo njebudžemy daloko wot wěrnosće, hdyž te słowa zarjadujemy runje do časa Herćineho wot-mjelknjenja.*)

Kajka přeměna bě so dokonjala w hłubinach teje něžneje duše, pokazuje bližše přirunowanje jeje pěsnjow z wobeju periodow.

*) Kruchi z jeje listow (poprawom jenož někotre němske pěsuje z nich), kotrež dostach wot k. Mućinka, pokhadžeja z l. 1845—1853.

Čítajće na př. pěseň „Zasowidženje“ z l. 1849 (Tydž. Now. str. 422), kotraž so zakónča z tutej strofu:

Zasowidženje

tehdom prawu zbóžnosć dawa,
hdyž po dołhim džělenju
cuznik woła: „Lubej sława!“
Při tym zasowidženju
přečela nětk spóznaje,
njejbo, zemju zabydže.

A pódla toho sebi přečítajće krótke zdychnjeńčko „Wudzerž, wboha wutroba!“ z lěta 1857 (Serb. Now., str. 124).

Myslička poslednjeho hrónčka (Tam — w njejbu — maš prawy wóteny kraj) wobknježa wšo Herćine tworjenje po l. 1853, zaklinča we wšelakich wariacijach ze wšěch jeje pěsnjow z toho časa a pokazuje jeje ćěrpjacu, tola poddatu, ponižnu, wěrjacu dušu. Jeje wotbłysk derje pada hižo do přenjeje peridy Herćineje literariskeje džělawosće, wosebje do pěsnje „Ponižnosć“ (1850, 291) — tola to běše jenož wotbłysk. Ale w druhej periodze sta so ta myslička z knježacej ideju, kotraž njedowola nastać druhim mysličkam, kotraž basnjeřku wocuzbja tutej zemi, haj tež najdróžšemu jeje kućikej — serbskej Łužicy, kaž to pěsnjeřka sama wuznawa w pěsnjach „Měr“, „Wottyknjeny kónc“, wosebje pak w najlěpšej swojej pěśni „Měr we wěrnym wótenym kraju“. Mi je tuta jednora, po drasće kusk staromodna pěseň, tuta nutrna spowjedź wobšudzeneje duše, poňneje wotrjeknjenja a ponurjeneje do hłubiny nabožniskeho přemysłowanja, jara k wutrobje rečała. Prewzała je mje čím bóle, dokelž mi při njej nimo wole na mysl přińdžechu wjesole strofy, kotrež so něhdy wužórlichu z teje sameje něžneje a čućiweje wutroby. W času přiřhotowanja wósmeho „spěwanskeho swjeduženja“ w l. 1849 zašpěwa Herta w „Tydžeńskich Nowinach“ (342) z radostnej wjeselosću pěseň: „Powitanje 5. oktobra.“

Tónle wobrot w poetiskej duši móžemy jenož z džěla wuklasć z njemnohich powjesćí wo žiwjenju pěsnjeřki.

Herta Wićazec narodži so 4. maćeho rózka 1819; jeje nar, lutherski Serb, běše měšćan a wobsedzeř khěžki w Budyšinje a

po swědčenju k. J. Wjele krawc. *) Herta narodži so tuž w samej srjedźiznje serbskeho narodneho žiwjenja a dospě knježniske lěta runje za čas přenjeho wótcinskeho hibanja we znowa wožiwjenej Łužicy. Wona běše duša jara přistupna začućam, tuž je bjez džiwa, zo nowe čeeenje serbskeho žiwjenja tež ju zahori a nawabi k sobuskutkowanju při narodnym džěle. Nowy zakčew narodnjeje literatury w spočatku štyrcetych lět, spěwanske swjedženje, tute najwjetše narodne swjate dny, a załoženje Maćicy Serbskeje drje podachu tej něžnej bytosći serbske pjero do ruki. Zjawnje wustupi dosć pozdže, hakle w třicetym lěće swojeho žiwjenja; tola hižo něšto lět pisaše pěnje, ale němске (te pak njeje čišćeć dała). Tomu njeje dziw: přetož před lětom 1840 njebě wo serbskej pěśni a wo serbskim powědańčku nimale ničo słyšeć (njesměmy mjenujcy zabyć, zo Zejlerjowe pěnje do tamneho časa běchu nimale wšě jenož w rukopisu). Hakle z Jórđanowej „Jutničku“ běše položeny zakładny kamjeń serbskeje belletristiki, kotraž běše w lětach štyrcetych přeco hišće jara khuduška. Herta njeměješe přikładow, na kotrychž budžeše so móhła wzdžětać. Zejler, kiž tehdom tworješe swoje najrjeńše pěnje, měješe rjany přiklad w serbskej ludowej pěśni — tola reflexiwny duch Hertu, wukubłany na tamnočasnej němскеj poesiji, spěješe druhdže. Tohodla su tež jeje přenje pospyty pisane w pěšej řeči, a hakle pozdžišo bě so k wjazanej řeči wobroćila.

Swoje literariske pospyty je pokazowała a podawała młodemu tehdom serbskemu spisowarjej Janej B. Mućinkej, z kotrymž bě so spóznala hižo w l. 1841. „W lěće 1841 spóznach ju na wukhodžowanju z přećelnicu“, piše Mućink, „kotruž mój dołholětny přećel husćišo wopytowaše a z njej so wukhodžowaše. Při tym Hertu zeznach a jeju duchapołnosć a žiwosć počach wažić. Wona so zajimowaše za kóždy postup wědomosće a pilnje studowaše tehdom znate wudaća němских klassikow. Na pozdžišich wukhodžowanjach wuprajowaše so runje duchapołnje wo němских

*) Mućink piše „Amalie Henriette“, we farskej matricy (cyrkwinskih knihach) pak steji: „Johanne Henriette Lehmann, Tochter des Bürgers und Hausbesitzers Carl August Lehmann, geboren 4. Februar 1819 zu Bautzen, starb 24. März 1885 (im Alter von 66 Jahren 1 Monat), Nähterin.“ (Zdžěli M. Hórnik, dnja 27. jan. 1894.)

spisowacélach, kaž wo pomnikach wulkeho tuchofskeho pohrjebnišća. . . . Dokelž sam němske a serbske pěsnje džěłach, přepoda mi wona někotre pospyty dla posudženja. Ja ju powzbuďzowach k dalšej džěławosći a posłach tež někotre tych pospytow do „Serbskich Nowin“ — zdžěluje njejasnje Mučink, tak zo njespóznowamy derje, w kotrym něhdže času poča jemu Herta přepodawać swoje literariske přěnički, hač bě to hišće w času wosobinskeho wobkhada, kotrež traješe do l. 1843, abo pozdžišo, hdyž sebi z nim dopisowaše. Ze všeho sudžu, zo jemu z wopředka přinošeše jenož němske pospyty; dostach wot k. Mučinka 4 tajke němske pěsnje, kotrež wšitke su přiležnostne, k narodninam abo k nowemu lětu.*) Serbske pěsnje drje jemu wjele pozdžišo sćeše, wosebje hdyž bě na spěwanskich swjedenjach spóznała druhich wótčincow, kotřiž stejachu na čole młodeho narodneho hibanja. Smolef, jako hlowa noweho serbskeho wubudženja a pódla jako redaktor „Serbskich Nowin“, do kotrychž jeničcy swoje wudžětki sćeše, měješe drje na nju najwjetši wliw.

Přičinu dwójeho wašnja jeje pěsnjow widžimy tež w čělesnym njezbožu jeje žiwjenja: Herta běše pječa w młodosći pěčna holčka, štož tež jeje silhouetta pokazuje — tola pak běše khroma, na jenu nohu klacata. Pořnu čězu tutoho njezboža drje začu, hdyž stóněna, dowěrjaca, nadžijow pořna młodosć so miny — móže być tež, hdyž bě so jeje wutrobje bolostne wobšudženje přihotowało. Přewobrot w jeje literariskej džěławosći hodži so wuklas z jenym abo druhim momentom — a móže być, zo z woběmaj. To bychu nam traš móhće rozjasnić spalene listy, kotrež je Herta něhdy pisała J. B. Mučinkej. Z najmjeńša so nam zda, zo na to pokazuja serbske słowa spody silhouetty, kotruž bě Mučinkej podariła, abo tež na př. tuta strofa z němskeje pěsnje, kotruž bě jemu k narodninam 1849 pisała:

*) Jich spočatki klinča: „Theurer Freund! o nimm am heut'gen Feste . . .“ (k narod. 1845), „Könnst' ich, theurer Freund, doch heute . . .“ (k nowemu lětu 1848), „Glücklich, wer an edler Freundschaft Arme . . .“ (k narod. 1849), „Rasch wie ein Fluss, der im gewalt'gen Bogen . . .“ („Zum Wiegenfeste des Freundes“, 1853).

Könn' ich, Freund, ein Erdenglück dir gründen
 schön und ruhig — o, wie viel ich gäb' dahin!
 Doch der Kranz, den Lieb' und Freundschaft winden,
 nimmer, nimmer soll er dir verblühen!*)

*) Dla jeho literarisko-historiskeje waźnosće wočišćam tudy list kn.
 J. B. Mućinka, kotryž wot njeho dostach na swoju próstwu wo powěsće wo
 Herće a wo jeje listy a druhe rukopisy:

Bischofswerda, Bischofsstr. 3; 23. I. 1894.

Wysokoćesceny kneže!

Sym so wutrobni sweseliw, hdyž Waš list dostach. Hać runje sam
 Waše pisma čítaw nejsym, sym we Now. často čítaw, zo Wy jara welje tež
 wo Serbach pisali sće. Sława Wam!

Nětk pak mi dowolće, zo dalje němscy pisam, dokelž to za moje woči
 so lěpje hodzi. Denn ich sehe auf das rechte Auge ungefehr seit einem Jahre
 gar nichts mehr und auf das linke nur mit Brille und Bergrößerungsglas. Die
 deutsche Currentschrift geht mehr im Griffe.

Nun zu Ihren Fragen. Leider werde ich nicht Alles zu Ihrer Zufrieden-
 heit beantworten können, da ich nur das Geburtsjahr von Henriette Amalie
 Lehmann (zmylk! po farskej matricy: Johanne Henriette L.), Tochter eines
 in der Steinvorstadt zu Baugen wohnenden Besitzers 18 kleinen Pfüchigen, mit
 einem Gras- und Obstgarten versehenen Hauses, erfahren. Sie war einige
 Jahre älter als ich, der ich 1821 geb. bin. Sie dürfte demnach 1818 geboren
 sein. Bestimmt weiß ich, daß ihr Geburtstag den 7. Febr. fiel (zmylk! po far-
 skej matricy: 4. febr. 1819). Auch ihren Todestag und ihr Todesjahr weiß ich
 nicht. Sie dürfte aber nahe an 70 Jahre alt geworden sein.

Im Jahre 1841 lernte ich sie auf einem Spaziergange mit einer Freundin
 kennen, die mein langjähr. Freund öfters besuchte und mit ihr gemeinsame
 Spaziergänge unternahm. Dabei lernte ich Herta kennen und ihre Geistes-
 frische und Lebendigkeit schätzen. Sie interessierte sich für jeden wissenschaftl.
 Fortschritt und studierte fleißig die damals bekannnen deutschen Ausgaben d. d.
 Classiker. Bei den später sich vielfach wiederholenden Spaziergängen wußte sie
 durch geistreiche Bemerkungen über die Schriftsteller und über Denkmäler — be-
 sonders des umfängl. Tauchertrichhofs — den wir in Gesellschaft auch der
 Vorgenannten oft besuchten — (Tudy něšto pobrachuje, Mućink njeje sadu
 skónčič.) Da ich selbst deutsche und wendische Verse machte, so übergab sie mir
 die eigenen Versuche zur Beurteilung, und ich ermunterte sie zum Fortarbeiten
 und schickte dann auch einige ders. in die Now. Später 1854 veröff. ich in
 meiner von der Maćica herausgegebenen Schrift „Boža krasnosé we stworbi“
 mehrere Urtheile von Herta auf. Němł.: „Gzloweš we stworbi“ (Seiten 1—17),
 „Powitanje nalecža“ (23), „Ssnehowa knětk“ (25—27).

Der persönliche Verkehr dauerte über 2 Jahre und verwandelte sich von
 Oftern 1843 an in einen schriftlichen, der an 15 Jahre dauerte. Ihre Briefe in
 ungebundener Sprache waren schwungvoll, aber auch gemüthlich und behandelten
 auch die gewöhnlichen Dinge anziehend, anregend und so, daß sie ansprachen.

Zrudne leta wotrjeknjenja skónči jako šwalča 24. mërca 1885.*; Tola literariscy wotmjelkny hižo dawno prjedy, hižo w l. 1859, hdyž bě so w „Serbskich Nowinach“ na str. 29 pokazala jeje poslednja pěseň „Časnosć“. Hižo Hórnik je ju podarmo prosył,

Daheim war sie mit häuslichen Arbeiten und mit Nähen beschäftigt. Verheiratet war sie nicht. Sie hatte ein freundliches und gutmütiges Gesicht, konnte aber auf Schönheit keinen Anspruch machen. Zudem war sie auch seit ihrer Jugend hinfend, da das 1 Bein kürzer war, als das andere.

Aus ihren Briefen habe ich vor Jahren einen Auszug gemacht und alle die Stellen zusammengestellt, die von größerem liter. Wert waren. Die Briefe selbst sind ihrem Wunsche gemäß vernichtet worden. Der Auszug ist mir leider später abhanden gekommen und ich bin nur im Stande Ihnen das zu schicken, was beiliegend und was Sie behalten können.

Mit größter Hochachtung zeichnet ergebenst

Lehrer em. Wutschink,
früher als Pseudon. S o r i š k a w.

*) Tuto datum mam wot M. Hórniku, kaž hižo prajach. Wočišćam tudy tež to, štož je mi njeboh Hórnik w lisće z 15. l. 1894 wo Herće pisał, prjedy hač je w matricy zapis wo njej wopytał:

„Hertu Wiěazec sym tež ja znał; wopytach ju a wuprašach tehdy jeje narodny dzeń, hdyž na požadanje Vymazala wokoło l. 1875—78 serbske poesije wupisowach a noticy dawach do „Słowanská poezie“ w „2. swazku“. Serbske přinoški ja wobstarach, zawod pak je Vymazal sam pisał. Ale štož widžu, njeje wšě moje noticy wužił — narodny dzeń Herty tam njestoji. Njemóžu jón hnydom (za tydžen snadź bych to wuslědžił) dóstać, dokelž je wjele Wiěazow-Lehmannow, a tudy njejsu jeje swójbni mi znaći. Tohodla podach so k staremu Janej Radyserbej-Wjeli. Wón přida, štož ja njewědzach.

Herta bě dzowka zahe zemrětego lutherskeho serbskeho nana, kiž běše krawc w Budyšinje, a narodži so wokoło l. 1820. Běše khroma a žiwješe so jako šwalča, tež na farske domy (k duchownym) khodžo. Młoduška pózna so z Wjelu samym, tež Mučinkom a pozdžišo ze Smolerjom, kotremuž dawaje basnje 1848—1858; potom drje ničo wjacy, khiba snadź w lutherskim „Miss. Pósle atd.“, štož pak njewěm.

Běše wobdarjena přecelna knježna; ale dokelž khroma, njedosta muža. Wjela měni, zo snadź je na l. abo 2. spěwarskim swjedženju „in choro“ sobu spěwała. Hdyž ja ju wopytach, bydleše wona na žitnych wikach při spočatku róžoweje hasy po dwěmaj skhodomaj w twarjenju, kotrež bě něhdy katholska farska šula.

Hdy je zemrěła, ja njejsym zhonił a ani Wjela njewědzeše; ale tola w Budyšinje, w swojim narodnym měsće.“

zo by so wobdźělila při „Měsačnym přidawku“, w lěće 1858 załoženym.*)

Zbywa hišće skónčne słowo wo Herćinej literariskej džěławosći. Jeje literariske wotkazanje njeje bohate abo někak absolutnje wuznamne. Tola w produkčiji tamneho časa ma čestne město. Jeje pěsnje maju bjez dwěla na sebi znamjo nadobneje duše; móžemy je bjez přepinanja stajić porno tamnočasnym basnjam H. Zejlerja, byrnjež hewak byće cyle druheho wašnja. Mjez druhimi serbskimi pěsnjerjemi tamneho časa njenakhadžamy pola žanoho telko samostatnosće, woprawdźiteje poesije, cunjosće formy a sebjekritiki, kelkož pola Herty Wićazec. Na žane wašnje njezasłuža być zabyta; zabyću budžeše była wutorhnjena z wěstosću prjedy abo pozdžišo a na přisłušne město w serbskej literaturje postajena, hdyž tež ja ji tutu spomnjenku poswjećił njebych.

Podawam tu zapis jeje literariskich wudźěłkow w chronologiskim rjedže, kotrež wšě běchu w „Serbskich Nowinach“ woćišćane: Njezapomnička (1848, 135). — Sněhowa kwětka (1849, 126). — Miłosće mzda (ib. 136). — Basnička (ib. 294). — Powitanje 5. oktobra (ib. 342). — Zasowidženje (ib. 422). — Són a wěrnosć (1850, 152). — Ponižnosć (ib. 291). — Powitanje nalěća (1851, 173). — Čłowjek w stwórbje (ib. 259). — Na měr (1854, 92 a 126). — Měr we wěrnym wótnym kraju (1856, 44). — Wěra (ib. 365). — Čista wutroba (1857, 21). — Wottyknjeny kónc (ib. 117). — Wudžerž, wboha wutroba! (ib. 124). — K nowemu lětu (1858, 6). — Časnosć (1859, 29).

Někotre kruchi (Sněhowa kwětka, Powitanje nalěća, Čłowjek we stwórbje) běchu woćišćane w Mučinkowej knižcy „Boža krasnosć we stwórbje“ (1854) a w Hórnikowej „Čitancy“ (1863). Do čěšćiny bě P. Fr. Doucha přeložil „Čista wutroba“ (Slovanská poezie, II. str. 423), Ad Černý pak „Wudžerž, wboha wutroba!“ a „Měr we wěrnym wótnym kraju“ (Lumir 1894, 210); pódla toho pokazki z pěsnjow „Zasowidženje“ a „Powitanje 5. oktobra“ (ib.).

Wšě jeje basniske wutwory woćišćam tu hromadže, džělene po wjazanej a njewjazanej twórbje, zo bych pokazal cyły jeje poetiski

*) W č. VII na str. 28 čitamy: Wot redakcije: „Knežničcy Herće: Prosymy, zo byšće nam někotre pěsnički abo druge poetiske wudźěłki posłali a tak ze značej wustojnosću w tutych listach wustupowali.“

profil; jeje prosaiske kruchi wšě bychu so hodźiše za serbske šulske čitanki. Pěsnje wočišćam swěru bjez wšitkich porjedžen-
kow, jenož je přepisach do analogiskeho prawopisa.

II. Heréine basniske wutwory.

A. *We ujcanej rěči (pěsnje).*

Powitanje 5. oktobra (1849).

<p>Swjedženjo ty rjany, bydź nam powitany, přindźeš w krasnej pyši zaso k nam. Wupřestriješ nad nami njobjo z radosćami, a sy powěsć lěpsich časow nam. Znamjo sy ty jasne jednoty a krasnje twoja miłosć duše napjelni. Pycha sy najrjeńša! Haložka najmjěńša Serbow přez twój hlós so poswjeći.</p>	<p>Duž njech móčna sława Łužicy so dawa, we njej z nowa Serbow zbože kće. Horliwosć ta swjata je nětk horje wzata, ščěpjena do wjele dušow je! Duž dha, Serbjo česni, měščanscy a wjesni, přindźće na naš swjedžeń spě- wanski, zo bychmy jednosći Serbow a lubosći bratrow — mócnu sła wu přinjesli!</p>
---	---

T. N. 1849, 342.

Zasowidženje.

<p>Zasowidženje! Krasne słowo rjanoh' tróšta, kiž nam dušu wokřewi, połny wjesela a lóšta je, štož twój hlós wusłyši, hdyž při hókim džělenju prajiš bož'mje přećelu.</p>	<p>Zasowidženje! Rjana nadźija ty miła, jasna pruha z njebiesow! Kak we zrudnej duši zběha twój hlós slódkich začuócow, dawa radosć wutrobi, hdyž so přećel wotsali.</p>
---	--

Zasowidženje

tehdom prawu zbóžnosć dawa,
hdyž po dołhim džělenju
cuznik woła: „Lubej sława!“
Při tym zasowidženju
přećela nětk spóznaje,
njobjo, zemju zabydže.

T. N. 1849, 422.

Ponižnosć!

Tych zeńskich dnjow najrjeńša pycha
budź mi, o ćicha ponižnosć,
knjež w mojich myslách, hač do prócha
so wróći ćeło sprócne dosć.

Hdyž ty we mojej duši knježiš,
je wona stajnje spokojna
na wšitkich pučach, kiž mje wodziš
přez zrudobu a wjesela.

Ty sy to słowo, kiž nas wučⁱ
we zeńskim zbožu miły[ch] być,
kiž čłowjekow tu stajnje nući
přec' boha před wočomaj měć.

Ty sy tón jandžel, kiž nas wodzi
přez čerpjenja a njezboža,
kiž z čichej myslu z nami khodži
a tróštniwje nas přewodža.

Ty sy ta hwězda w čmowej nocy,
kiž puć nam k njebju pokaže,
a hinja tute naše mocy,
nam skići nowe žiwjenje.

Duž přewodžuj mje stajnje tudy,
ty miła, čicha ponižnosť,
a wjedž mje k tamnom' rajej něhdy,
hdžež knježi měř a zbožniwosć.

T. N. 1850, 291.

Powitanje nalěča.

Štó lubje nas strowi na hori a w doli
a w zahrodkach, hajach a lěsyčkach tu?
Štó wupyša wšitko nam domach a w poli,
što čini, zo rěčki zas' wožiwichu?

Štó sćeale tam spěwy zas' k njebjesam hori
a rozlana zmjerzka najzymniši rów?
Štó zaspancew woła a nowe tež stwori
to žiwjenje wšudžom, na rěki a brjóh?

Štó přiwoła kwětkam, kiž we zemi řpachu:
O, pójće a wustupće, wožiwće zas'?
Štó pyši te kwětki, kiž pčólkam wšak dachu
tu sklódkosć, hdyž hotuja z nowa swój kwas?

To nalěčo je jo, to złote a krasne,
kiž z nowa nětk tudy k nam stupiło je.
Hdžež to jenož kroči, tam wšitko je jasne
a sćeale tu radosć, hdžež přińdže a dže.

Duž witajmy tebe, o wjesely čas,
 ty z njebjesow jandžel tak lubozny sy,
 wšak sćeleš ty radosć a zbože tu zaso
 a činiš, zo nětko my zbožowni smy!

T. N. 1851, 173.

Na měr.

Tam horkach na njebjesach jasnych,
 tam knježi najzbožniši měr!
 Haj, horkach při hwězdach tak
 krasnych

jón nam'kaš — tu nic jeho čěr.

Tam krónuje w najrjeńšej pyši
 to džěčo, kiž njebo nam da,
 hdžež swěrnosć tež nihdy njetyši
 toh', kotryž z nim njebjesa ma.

Praj, wěš ty mi město na zemi,
 hdžež trajaca spokojnosć je,
 hdžež měr móe zrudoby zlemi
 a měr wšudžom k boku či dže?

We zemi, we čmowym tym
 rowi,

tam swoju tu strážu měr ma.

Tak junu při njebjeskim stoli
 hlós boži: „O stawaj“ — so sta.

Duž džěłaj njesprócny we kraju,
 hdžež jenož tu cuzomnik sy,
 wšak junu we njebjeskim raju
 je kónc wšeje zeńskeje čmy.

S. N. 1854, 92 a wospjet 126.

Měr we wěrnym wótcnym kraju.

Junu tebe, wóteny krajo,
 moja duša powita,
 hdyž we młodych lětach hrajo
 w tebi nam'kach radosć ja.
 Kaž hlós zloty, jasny zynči
 zapiskany na trunach,
 tak mi twoje mjeno klinči!
 Tebe stajnje žohnowach.

Tudy, hdžež so njebo módiri,
 přeni króc so zasměwkach,
 tudy na tej swětněj hódri
 jasne hwězki powitach.

Myslach, zo so mēsačk jasny
 jenož za mnje zybola,
 zdaše so mi čolnik krasny,
 z kotrymž móhla wjěz so ja.

Tudy so mi wotankachu
 wrota ducha, mudrosće,
 mysle, kotrež w duši spachu,
 namakachu słowa wšě.

Haj to swětko z božoh' tróna
 rozjasni mi wutrobu,
 stworičela móe a króna
 mócnje dušu zapřimnu.

Wóteny krajo česny, sławny —
 tak so junu zezda mi;
 twój lud bě mi swěrnny, sprawnny,
 rada słušach cyle či.

Tola nětk sym wohladała
 w duchu druhi wótcny kraj,
 tutón sym sej požadała,
 wón je prawy wótcny raj.

Wšitko we tym zeńskim swěći
 zda so počne žiwjenja,
 njech je w hrodzi abo w hěći:
 tola sčěń wšo wobdawa,
 njewjedra so přečahuja
 wyše twojich krajinow,
 pučomnika nastróžuja —
 měr 'nož skići čěmny row.

Podarmo sym dolho stała,
 pytała tón wěrnny kraj,
 hač mi junu hlowa krawa
 pokaza tón wěčny raj:
 z křiža kiwa dele wona,
 pokaza na druhi dom,
 tam su saronske te hona,
 tam kěš požadany štom;

štom, kiž ma wšak źórło jasne,
 z kotroh'ž móžu čerepać
 sebi zbožo pře wšo krasne,
 kiž chce wěčnu radosć dać;
 tam so lubosć njezwjadnjena
 wěčnje, wěčnje zeleni,
 wšak je wona překrasnjena,
 čłowječnu pak přetrjechi.

Wucho tudy njesłyšeše,
 woko tudy njewidzi,
 wutroba sej njemysleše,
 štož so tam jej wozjewi.
 Měr a swěrnosć bjez přestaća,
 Wjesele bjez njeměra,
 móc a radosć bjez rozkaća
 Bóh tón Knjez tam podawa.

Z tutih' nowoh' wótenoh' kraja
 wucho zynki wuslyša,
 kiž so we wutrobi taja,
 najhlubšo so zaryja.
 Tam při božim krasnym tróni
 steju ja přez Khrysta krej
 we najrjeńšej pyšnej króni,
 Boha mam ja k přećelej.

Junu wisach ja na tebi,
 swěrnny wótenny krajo ty,
 twjerdže ćelniše mje k sebi
 ty, a tež tón swět, tón zły.
 Nětko pak so noha złoži
 k horam njebjeskim na puć,
 tam sej pytam měr a zbože,
 wot njoh' njedam so wjac' hnuć.

S. N. 1856, 44.

Wěra.

Štó je, kiž zacpi nadźiju tu rjanu?
 Ju, kotraž našej duši trošt a radosć da?
 Mi mjenuj kótwicu, kiž nihdy žanu
 lódz žiwjenja złym žołmam njepoda.

Mi pokaž na njebju tu hwězdu jasnu,
 ju, kotraž nihdy so ći njeskhowa,
 šće při rowi ju widziš blyšćo krasnu,
 tam trošt ći jeje swětło při kiwa.

O mjenuj mi tón hlós a jazyk boži,
 kiž rěči stajnje w twojej wutrobi
 sam' tehdom, hdyž so tyšnosć k tebi złoži
 a dwěl ći twój měr krasny rozkoći.

Haj wěra, wěra je tón ryćef sławny,
 kiž stajnje steji při tebi a wujuje,
 wón je twój přewodźef tón dobry sprawny
 na puću k njebju, tebi k boku dže.

Duž wěru, čłowče, skhowaj sam we sebi,
 njech nihdy, nihdy so či njezhubi:
 dha budže wona kótwica tež tebi
 a přečel, kiž či njebjo polubi.

S. N. 1856, 365.

Čista wutroba.

Zbóžni su či, kiž čisteje wutroby su. Math. 5, 8.

Čista wutroba
 je ta róžička,
 kiž na kóždym puću kóžeje,
 hdžež so boža lubosć směje,
 hdžež so zjenoća
 z wěru nadzija.

Čista wutroba
 je ta studnička,
 kiž nam dawa móć a sylnosć,
 k dobrym skutkam prawu swěr-
 nosć,
 a we hófkosći
 dušu wokřewi.

Čista wutroba
 je ta hwězdzička,
 kiž we čmowej smjertnej nocy,
 hdyž nam zańdu naše mocy,
 mižu jasnosć da
 na puć do njebja.

Čista wutroba
 stódkje spanje da,
 hdžež po sprócnym čěžkim
 džěli,
 kiž smy tudy džělać měli,
 smjerć nas powoła
 k měrej do rowa.

Čista wutroba,
 wjedže do njebja,
 pyši nas při božim trónu
 z njezachodnej krasnej krónu:
 čista wutroba
 wěčnu zbóžnosć ma.

S. N. 1857, 21.

Wottyknjeny kónc.

Praj, što rěčka takle khwataš,
 njechaš dlěje čakać tu?
 Što tak k cuzom' morju hladaš?
 Wšak jow krasne kwětki su;
 rěčka praj, što khwataš ty?
 Pytam měr!

Mróčele, kaž spěšne ptački
 čehnjeće wy k njebjesam,
 delka blyščate su wački,
 kóžda strowjo kiwa wam:
 Mróčalka, što khwataš ty?
 Pytam měr!

Ptački. wětrow spěšne byća,
 čeho dla wy čěkaće
 tam do krajow, hdžež so rěča
 rěče nam njeznajomne?
 Ptačko, praj, što pytaš ty?
 Pytam měr!

Čłowče, tež ty nimaš mēra,
 honiš stajnje dale won.
 Štoha praji twoja wěra?
 Njeje měr tu jenož són?
 Čłowče, praj, što pytaš ty?
 Pytam měr!

Měr tu delka nihdže njeje,
 w njebjesach jón namakaš!
 Wostaj starosće so wšeje,
 něhdy wšak jón dostawaš:
 hdyž we rowi ležiš ty,
 dha maš měr!

S. N. 1857, 117.

Wudžerž, wboha wutroba.

Wudžerž, wboha wutroba,
 krótka je wša zrudoba!
 Bórzy po złym hrimanju,
 kotrež z błyskom přičahnu,
 zemju, skały roztrásnu —
 slónčko so zas' zajasni,
 wšitku zrudžbu překrasni
 a će lubje postrowi.
 Z nadžiju k njebju pohladaj,
 sčefpliwy ty wočakaj —
 tam maš prawy wótcny kraj!

S. N. 1857, 124.

K nowemu lětu.

Lěto zańdže, wšitke skutki jeho
 přikrywa a khowa čemna nóc;
 zrudžba njelči a hlós wjeseleho,
 kotryž pozběhaše našu móc:
 zrudžba a wjesele khwatajcy dže,
 snano tež na rowi róžička kće.

Wjele spi jich delka w khlódnej zemi,
 kotřiž zańdženého lěta dny
 widzachu, jich mlódnny zdónk so zlemi;
 a my snadž tež skoro póńdžemy
 tam, hdžež nas wobdawa zemja a čma;
 horka so njebjeska jasnosć nam da!

Zemski běh, tak doľho hač tu traje,
 njech tu stajnje wozbožuje nas,
 njech wodž přečel nas přez čemne kraje,
 wita z kwětkami nas kóždy čas.
 Tak z njebjom zemja so zjenočuje
 duši, hdyž k njebju so přikhiluje.

Někotry bu čicho wupřehnjeny,
 hdyž bě doľho, doľho bėdžil so;
 widžiš tež, zo bu tón wokřewjeny,
 kotryž čuje wěrne rozkačo.
 Wěra ta z nadžiju — lubozny hósé! —
 bydli we wutrobi, hđžež njeje zľósć.

Nowe lěto krasne přikhadžuje,
 ale woko kryje čemna čma,
 zo so přichódność nam potajuje,
 snadž nas smjerć za sobu zawoľa:
 čľowječna mudrość jo njewusľėdži —
 dowěra, nadžija njezhuľ so čí!

Kajke zbože wobsteji na zemi,
 hdyž nam radosće wšě zahinu?
 hdyž so wutroba we zrudžbi zlemi?
 Počínki, te k Bohu počahnu!
 Počínk a pobožność přewodža nas,
 sadža nam kwětki za přichodny čas!

S. N. 1858, 6.

Časność.

Je zašlo stare lěto,
 přeč jeho časy su,
 nam dało swoje myto,
 nam dało swoju mzdu.

Ach, radosć nima byća
 na zemi hrěšnej tu,
 so jeje hwěžki swěća
 we njebju, krasne su.

Haj, čežke zeńske brėmjo
 jich wjele potuli,
 pak syjachu to symjo
 we wjetšej khrobľosći.

A hlaj, jim zeskhadžachu
 te kwětki najrjeńše,
 pak kwětki wotewzachu
 te wětry howrjace.

Wšo zeńske njewobsteji,
 je smjertne, zachodne;
 šťož pak ma njebjo w sebi,
 tón khroble dale dže.

S. N. 1859, 29.

Hač runje jeho noha
 so často zabľudži,
 dha tola prawa droha
 so jemu njezhubi.

Wšak dobry pastyľ wodži
 joh' prawy, krasny puć;
 šťož na njeho so zľoži,
 tón da so k temu hnuć,

šťož k Bohu Wótcej wodži,
 kiž dzerži slubjenja.
 Wón dobre do nas pľodži,
 nam nihdy nječěka.

A smy my dokonjeli
 we prawdži zeński běh,
 smy horka překrasnjeni
 we drasći, jako sněh.

Tam měra dostanjemy
 we jeho krasnośći,
 haj z nim wšo přewinjemy
 we jeho kralestwí.

B. *We njeujazanej rěči.*

Njezapomnička.

Něhdy we tamnym čašu, kotryž zloty rěkaše, dokelž swěrnosć na zemi bydleše, njekčěješe hišće žana kwětka, kotraž „Njezapomni mje“ abo „Njezapomnička“ rěkaše, dokelž ludžo ničo zapomnić nje-mějachu a ničeho so kać njetrjebachu. Bóle a bóle pak so čłowjeske wutroby swěrnosći scuzowachu, a wona bórzy nihdže wjacy wobydlenje a statok njenamaka. Duž prošeše wona bójskeho Wótca, zo by ji město we njebjesach popraš. A wón wusłyša jeje próstwu a wza zastorčenu horje do svojich njebjesow; na zlotych pruhach wotučeneho ranja čehnješe zacpita k módrému njebju.

Jako pak wona hišće junkróć swoje wobličo dale zloža a na rjanu kčějacu zemju pohlada, kotraž bě hač dotal jeje tempel była, padže sylza z jeje wóčka na brjóžk čisteho žórleška do wonjaceje trawy. A z njeje nasta kwětka, módra kaž njebo samo, a šepťaše we ranišim wětřiku mjelčo: „Njezapomni mje!“

Zemja pak wza kwětku luboznje na swoju wutrobu jako poslenje zawostajenje swěrnosće a zesadza ju k wjele žórleškam a rěčkam, we kotrychž so módrina njebjes wotznamjenjowaše. Čłowjekojso su tu rózličku husto šćipali, ale jenož mało jich je, kiž su jeje rěč zrozymili.

T. N. 1848, 135.

Sněhowa kwětka.

Rańše zerja wotučaceho dnja poblyšćowachu so jasnje na rańšim njebju, a zymny rańši wětr honješe šere mróčele, kotrež mějachu tu a tam pozłóćane kromički wokoło; hišće kryješe lóčka sněhowa płachta łuki a hona, a trawički a kwětki wočakowachu spicy na přikhad nalěća.

Tola pak pozběhowaše we kućiku jeneje zahrody slěborna kwětka swoju hłowu a njeda so wottrašić přez zymu a sněh.

Do lubozneje zeleneje pychi zawalena čakaše wona ze žadosću na wohrěwace pruhi jasneho slónca, zo by so potom cyle rozwiła, přetož sněh a zyma hrožeštaj jeje žiwjenju ze smjerću. Hižo běše dzeń z čěmneje nocy wustupik, ale slónco so hišće komdžeše a njeprinjese hišće přez woziwjace pruhi swětło a blyšč na samotnu wočakowacu kwětku.

Wjele skerje so pomróčichu njebjesa, a sněh a wichor hawto-waštaj na słabu kwětku, tak k njej rěčo:

„Štoha chceš ty hižo, njezbožowna, mój přinjesemoj ći smjerć! hišće daloko je nalěćo; što zwěriš sebi swoju hłowu pozběhnyć? Njebojiš so zaničenja?“

Jimaj pak wotmołwi kwětka:

„Ja čakam tudy na swětlo slónca, znutřkowna móc nućeše mje, zo bych hlówu pozběhnyła k jasnišemu žiwjenju, hač tudy delkach při čmowej zemi, njebyła-li tež zyma wotešla, a radzi-li so tež wamaj, zo mje zaničitaj, wopušeć wjesela krótke byće tudy, dokelž běch znutřkownemu wabjenju poslušna.“

Tola miła ruka wutorže mału kwětku skaženju. Pobožne holčo přińdže na to město, hdžež wopušćena kwětko stejese, a wodže ju ze slomu a sćinu. Pod tutej třěchu, kotraž měješe ju před sněhom a wichorom wobarać, wočakowaše »sněhowa kwětko« z měrom na hrějace slónčko a postaje potom we jeho wožiwjacym swětlu jako přnja kćejaca wobydleřka zahrody.

Tak tež husto zamróča čerpenje a križ džěcatstwo a mlósoć našich dnjow; khudy a wopušćeny je naš zeński běh; ale tola smy poňni mocy a nadźije, zo budže nam po krótkim slónco rjeńšich časow zeskhadžeć. A my so njemylimy! Prjedy hač sebi myslimy, je wono jasne a krasne nam před woči stupiko. Z wjeseljej nadźiju a bjez zastaća kroči móc a wuwučenje našeho ducha dale a ponižnosć a njewinnosć wjedzetej nas prawy puć k dokonjanosći.

T. N. 1849, 126.

Miłosće mzda.

Hižom khětru khwilu běše so slónco zady módrych horow skhowało, swjata čišina knježeše na zemi, zwóněk na cyrkwi małeje wjeski sćeše swoje zynki k hwězdojtemu njeju, jako khěžnik Handrij z mandželskej Marju ze swojeho džěla so wróci. Spróeny žadaše wón sebi k měrej, přetož jeho mocy wotběrachu a jeho puć so k rowu bližeše. Wón běše khudy, jara khudy, ale bohobojnosć a spokojnosć běštej jeho wšědnje přewodžowaloj na puću jeho zeńskeho běha. Jako bě wón ze swojej lubej Marju powječerjal a z džakownym začuóm hišće junkróć na zańdženy džěń spomnił, kłapaše so njenadźujcy do wokna. Handrij staže, pohlada wón a wuhlada hubjeného khoreho šědźiwca, kotryž móžeše na kij zeprjeny lědom wjacy stać, a kiž jeho wo hospodu za někotre dny prošeše. A Handrij a Marja wzaštaj teho hubjeného do swojeho domu, rjeknywši: Dać čí ničo njemóžemoj, přetož mój smój tež khudaj, ale naju hišće strowosć wokřewja, tehodla wostaň pola naju, hač tebi Bóh zaso strowosć wobradzi; mój budžemoj tak wjele hač móžno činić, zo by ju bórzy zaso dostał. Tak rěčeše Handrij; sylza blyšćeše so we wóčku teho přecelneho muža, a wón poda swoju ruku khoremu, kotryž so Briskanc mjenowaše, a wjedžeše jeho do swojeho domu.

Briskanc wotmówi a džeše: „Radý ja do twojeho doma stupju, přetož ty sy wuzwoleny, zo by mi njebjesa wotewřił a mi poslenje hodžiny mojeho žiwjenja přezkočil. Moja potrjebnosć tudy je mała,

ale čohodla dyrbjał ja tebi tajke žohnowanje rubić?“ Marja pak přihotowa lóžko, zo by Briskanc wotpočnyć móhł, a khwataše, zo by jemu něšto k wječeri přihotowała. Khory pak džeše z miłym słowom:

„Podajće mi kapku wody, mi chce so pić a ja čuju wulku słabosć we swojich stawach.“ Khwatajcy přinjese Marja krasnu wodu ze studnje; Handrij pak pomhaše jemu do loža a ze zelenej hałozu wobaraše mucham.

Briskanc bórzy wusny. We spanju so wón husto luboznje posměwkowaše. Handrij a Marja steještaj při ložu a rjeknyštaj: „Ach, hdy by wón tola pola nas wotkhoril!“

Bjez tym pak bě nóc zemju přikrywa, a měsačk ze swojim miłym wóčkom pohlada druhy přez mróčeje do komorki, hdžež khory spaše. Tak zańdže nóc, a raniše zerja blyščachu so na wobliču Briskanca, jako wón wotući. Z jasnym wobličom wobroći so wón k tymaj dwěwaj, prajicy: „Wój dobraj čłowjekaj, hišće ženje njejsym tak skódkje spanje měł, hač tudy we waju domje. Mi so džižeše, zo mje jandželjo nošachu, a njeje temu tak? — Dobry čłowjek poľny lubosće a přecelnosće, njeje wón jandžel boží na zemi? Wój staj mi najkrasniše hodźiny mojeho žiwjenja přihotował. Moja wutroba je poľna měra a polóžnosće, a ja čuju, zo je hodźina mojeho wotsalenja přišla — a poslenja hodźina khudeho je jemu započatk njebjeskeho žiwjenja.“

Na to poda Briskanc Handrijej a Marji ruku a wusny z luboznym překrasnjenym wobličom, a swjeći jandželjo njesechu jeho dušu k wěčnym wobydlenjam. Handrij a Marja woplakowaštaj jeho a pohrjebaštaj jeho čelo we čišinje. — Po někotrym času, jako Handrij a Marja na jenym dnju wumrještaj, čehnješe Briskancowy duch nimo jeju smjertneho lóžka; čichi wětrik wokřewi wobeju wobliči, a lubozny hlós bě słyšeć:

„Štóž miłosćiwy je był, tón tež miłosć dostanje.“

T. N. 1849, 136.

Basnička.

Něhdy w lětach mojeho džěćatstwa słyšach wot šědźiwca tulej basničku:

Bě něhdy w starych časach čas, w kotrymž wšitke zeńske stworjenja wšelake dušne prawizny wužiwachu. Přede wšitkim mějachu pak psy a kóčki wosebne prawa. Kral Law, kiž tehdom knježeše nad cyłym skoćatstwom, bě psam, swěrnym wajcharjam swojeho hrodu, džiwny zakon wustajil, kiž wobsteješe we tym, zo dyrbja psy kóždy džeń wěsty džěl mjasa a něšto koľbasow dostać a potom někotre hodźiny na mjehkich ławkach wotpočować. W tym hrodze pak, hdžež kral Law bydleše, bě wjele ľubjow, w kotrychž so prawizny a zakonje wšelkeje zwěrinu khowachu. Kóžda zwěrina.

měješe swojich wajchtarjow, kiž při tych pismach sedzachu a je pasechu. Psy pak tulej službu same njemóžachu wobstarać, tehodla buchu kóčki k pomocy postajene, ale lěnje a womłodne kaž te wěčnje su, wostudzi so jim bórzy a to najbóle tehodla, zo njemóžachu khodzo po pincach a kuchenjach čušlić. Tehodla tež dohlo njetraješe, a wusnychu sedžo. Jako pak počachu khětro wóťře smorčeć, přiběžachu wulke myše a rozkusachu ze zasakšosću wšitke te pisma. Přez tón ropot wotućichu kóčki a widzachu ze stroženjom, što bě so tu podało, a počachu žalosnje mjawčeć. Na to přiběžachu psy a wohladachu swoje njezbože. Mjaso a kořbasa a mjchke lěhwo, wšitko bě jim zhubjene přez kóčkow mjerzace spanje. Wot teje hodziny wone kóčkam wěčne njepřećelstwo připowjedzichu a hišće džensniši džeň, hdyž pos kóčku wohlada, čeri wón za njej. Džiwać so jim njemóžeš, přetož mjaso a kořbasy su tola lěpše hač suche kosće. Hdyž pak ja našemu psej Filaksej druhdy někotre čisnu, zač šowka wón kóždy króć, na stare časy a stare prawizny spominajo. Myše pak so njesmědža nihdže zadđeržeć, hdžež su kóčki, hewak je te zežeru.

T. N. 1849, 294.

Són a wěrnosć.

Powjedańčko za młodosć.

Sněh přikrywaše wotemrjetu zemju zaso, kaž čělowa plachta, a měsačk wobswěćeše z milým swětłom sněhowu runinu. Měрно a čicho, kaž w rowje, bě w přirodže, jenož hdys a hdys zašćerkny lód a sněh na wuzkej hascy městka pod stopami nimo khodžacych.

Z dohom pak zaklinčachu přez swjatu čišinu krasne zynki wysokich zwonow, zo bychu blizkim a dalokim narod našeho zbóžnika připowjedaće. Po času rozjasnichu so hasy, a žiwjenje w nich přibjeraše; přetož w někotrejžkuliz jstwičcy blyščachu so swěčki hodowneho štomika přez wokna, a hasy přečahowaše młodosć z cyłej wutrobu spěwajo: Česć budž Bohu we wysokosći!

Tež w domi stareho řečnika B., kotryž bě so z wichorow žiwjenja k měru podal, knježeše spěšne žiwjenje. Šědžiwy, w službje swojeho knjeza zestarjeny služobnik Handrij měješe z drugej čelězdu wšě rucy poľne činić, dokelž dyrbjachu džěci a džěcidžěci z hlowneho města na wječor přińć — a hišće wjele běše wobstarać.

Njeměrný běse řečnik hižom něšto króć zaklinkal, zo by služobnika zawolať. Hnydom přińdže Handrij a knjez džeše k njemu: „Ty wěš, zo moja luba wnučka Marja swój šesnaćelětny narodny džeň swjeći a z lubosće k džědej chce swój přěni džeň w nowyn lěće ze swojimaj staršimaj pola nas přebywać. Nětk wěš ty, stary Handrijo, zo maja stari husto džiwne pomyslenja a najbóle, hdyž tute mysle sony nastupaju. Ja chcu čí je wupowjedać. Něhdže před

tydzenjom dżiješe so mi, zo z Marju w cuzej zahrodze khodźach, kotruž, hač runje sněh zemju kryje, najrjeńša nalětna pycha debjće. Mi so zdaše, jako by hakle před krótkim slónčko zady horow wustupiło, kotrež zahrodu kaž wobmjezwachu, přetož hišće blyšćeše so rosa, kaž krystalowe parole na trawje a na derjewonjacych kwětkach. Ptačkow zynki znošowachu so zynčo a klinčo w powětrje, a krasne dymy wokřewjachu čelo a dušu. Mi zdase so, jako by přiroda swjedzeń horjestawanja swjećiła, haj ja sam nječujach wjacy brachi svojego čěla, ale z młodostnej radosću překhodźowach, Marju za ruku držo, šćožki dżiwow polneje zahrody. Z dobom zasta Marja před bělým różowym kefkom a prošeše mje, zo bych ji horstku różow k wěncej wučipał, z kotry mž chcyše so na dnju svojego sluba z Bohuwěrom pyšić. Wona prošeše tak wutrobnje a luboznje, zo jej jejnu próstwu zapowjedźić njemóžeć. Tola jako ja ruku k šćipanju wupřestrejch, zběhny so z dobom sylny wichor, a wšitke róže ležachu roztorňane před namaj, a Marja spadže z čezkim zdychnjenjom na moju wutrobu. Ja pak wotučich. Ja přemyslowach sebi tuteho dżiwneho sona dla a wobzanknych, zo ochcu j jnu próstwu, kotruž wo sni sčini, woprawdže dopjelnić. Tehodla sym ja, mój luby Handrijo, před krótkim pola złótnika we hlownym měsće slěborne różowy wěnc zamołwik, a džensa budže mi z póstom připóslany. Hodžina je hižo nimo, w kotrež ma póst přijec, tehodla dži po njón a khwataj, zo by wšitko k wobradženju hotowe było, hdyž lubowane džěci přiuđu.“

Handrij zamysleny z hłowu třaseše, tola činješe po přikazni svojego knjeza. Po krótkim přiuđuze zaso a přinjese, štož bě žadane. W krasności blyščachu so slěborne róže, přetož złótnikowa ruka běše je zhotowala, jako bychu žiwoc z różowej zahrody přešle. Stary džěd njemóžeše so syty nahladać na tutym krasnym wěncu, wón widžeše hižo w duchu wjesele, kotrež dyrbyeše jeho lubowana Marja měć, a njemóžeše wokomiknjenje dočakać, hdyž měješe wona přiuć. — Tola stary džědo, ty njewjedžeše, zo twoja Marja će z njezachodnej krónu wupyšena dočakowaše, w kčějacy m raj u njebeskeje wěčnosće! —

Wšitko bu nětko tež za te druhe wnuki přihotowane, a hodowny štomik zaswěćeny. Lědom bě so to stało, běše sanči klinkot słyšeć, a snje zastachu před khěžu. Handrij skoči napřećiwu, a wjesole strowjachu jeho džěci, čicho a měrnje pak starši. Tež Marja, woblčo ze šlewjerjom zakryte, wustupi ze sanjow. Durje najlěpšeje jstwy so wotewrichu, a lubi stareho džěda wobstupichu a košachu jeho, tola njewidžeše wón svojego syna Jurja z jeho mandželskej, staršeju Marjineju. Marja steješe zrudna sama nazdala. So strachujo zapřija ju B. za ruku, zo by so woprašal, čohodla staršej sobu njejestaj, jako knježna swoje woblčo wotkry a

jako Marjina najswěrníša přečelnica a towafška jemu poslenje strowjenje wot lubowaneje přinjese. Marja bě w tej samej nocy wusnyła, zo by k lepšemu žiwjenju wotučila, jako so jemu tón džiwny són dziješe. Zo byštaj wboheho nana hišće bóle njezrudžiloj, tehodla wostaštaj Marjinaj staršej doma, přetož tež jich bě zrudobu zapřijala smjerće jich lubowaneho dzěsća dla. Jenož řečnika najmlódsi syn Bohusław ze swojej swójbu bě přišoł, a zo njeby lubeho nana njejapcy nastróžał, bě Marjinu towafšku za Marju přewoblekał a sobu přiwjedł. Z třepotatej ruku wza nětko B. tón wěnc a položi jón na hłowu knježny, zo by ju tón junu na najkrasním dnju jejneho žiwjenja pyšil.

Po štyrjoch dnjach zaso zynčachu hłosy zwonow, ale zrudne běchu to zynki, přetož posleni króc zwonješe so sprócenemu putnikej k rowu. Řečnika bě hodowničku rano boža ručka zajala, a jeho són bě so do rjaneje wěrnosće přewobročil, přetož wón khodžeše ze swojej Marju w krasnej zelenej zahrodze wěčnosće, wupyšeny z njezachodnymi kwětkami, kotřež tam horkach za wšitkich pobožnych a dobrych kćēja.

T. N. 1850, 152.

Čłowjek w stwórby.

Knježe, kak su twoje skutki tak wulke a kak je jich tak wjele, ty sy je wšitke mudrje wustajil a zemja je poľna twojeho bohatstwa! tak spěwaše junu, so na Božej krasnosći zradujo, pobožny spěwať zańdženeho časa. Tak wuwola tež hišće džensa kóždy přečel přirody a kóždy lepši čłowjek, w kotrehož wutrobje hišće začuće za rjane, krasne a wysoke swoje sydło ma. Rozmyslaty přečel stwórby namaka w kóždej kwětcy, w krasnej róži, kaž ponižnej fifoney, w rańšich zerjach a we wječornym začerwjenjenju njebja, w mýlych nalětnych wětrčkach, kaž w šumjenju njewjedra, wšudžom a we wšitkim namaka wón znamjo swojeho samsneho žiwjenja. Wón je stowařšeny, haj najbliže zjenočeny z přirodu, wón kćėje z njej a zańdže z njej. Wona je za čłowjeka wučefka a troštjuje jeho. Dži won do zahonow, čłowječe! stuť do tych městow, hđžež so Bože skutkowanje zjewi, a hladaj a nawukń, kak džiwnje wšelake mocy nastawaju, kak wone rostu a přibjeraju. Njewidziš we wšitkim tym wšehomócnu zarjadowacu ruku mócného mištra a knjeza swěta? Njewidziš, kak kóžde stworjenje, tež najmjěňše, swój postajeny kónc dosahnje a swoje powoľanje dopjelni; ničo njeje podarmo, přetož ničo njezańdže! Samo to lisćičko, kiž nazymny wětr ze štoma wottřasny, je swoje powoľanje dopjelniło, přetož wono dawaše khłódk mučnemu pučowarjej abo w slóučku stejacej kwětcy, haj samo w lisćičkowym zaničenju leži hišće džěl jeho dokonjanosće, dokelž wono žiwnosć dawa najmjěňšim zdónkam,

kiž w přichodnym nalěću k luboznym kwětkam so pozběhnu. Pohladaŕ na krasne zahony, małe bě zorno, jako do zemje padže; w čemnosći pak pozběžechu so mocy a po krótkim přińdže mała njemóna trawička na swětle. Zyma a wichory přińdžechu a chcychu ju zaničić, ale zornješko měješe we sebi swoju móc; sčerpilwje čakaše wono na pruhi miłego nalětneho slónčka, a hlaj, po dołhej zymnej nocy přińdže lubozne nalěčo, a zornjatko rosćeše při pruhach čopłego swětła sylnje a krasnje k połnym kłosam, a měješe we sebi žohnowanje. Tak namakaš ty wšudžom, luby čitarjo, hdžež woko pohlada, zo je stwórba twoja wučerka; tež ty sy powołany zo by swój postajeny běh dokonjał, njekomdž so, dokelž hišće w nalěću a lěću swojeho žiwjenja stejiš; džělaj, tak dołho hač je džej, přetož nóc so přibližuje, w kotrejž ničto džělajć njemóže; njedaj so wot wichorow žiwjenja zhibować; dopjeli swoje přisłušnosće mjelčo a tež w potajnym, tež junu budže tebi po čemnej zemskéj nocy nalětno slónco skhadžeć, a twoje skutki budža zrawić, kaž złote kłosy we wěčnym swětle! Slědž stajnje za tym, zo by twoje powołanje dopjelnij, njech sy w nizkim abo wysokim rjedže! Hlaj, snadne lisčičko dopjelnja swoje powołanje, hdž khlódk poskića; pytaj tež ty, tež při mjenje přiměrjenych mocach, zo by je wužitnje naložij, a njestaraj so wo to, hač tebe swět znaje, hač ludžo twoje mjeno česća a twoje skutki khwala; budž spokojny, wone junu stanu jako blyšćate njebjeske kwětki. Tak njech je tebi stwórba wučerka. Ale wona tež troštuje!

Čemny a potajny je husto žiwjenja puć a žana hwězka njecha rozjasnić nóc twojeho znutřkowneho žiwjenja; stuć won do čičeje, změrnej stwórby, kajki měř, kajka čišina njeknježi w jeje šerokosći; spanje je so wupřestrěło na sprócných a mučnych, woni wotpočuja. Jeno wot tebe čeka wotpočink, ty spusćeš woko k zemi; z dohom pak rozjasnja so twoja začmita duša, ty pozběhujješ hlówu k njeju a hladaš, z wotkal ta jasnosť přikhadža, a hlaj, tawzynty, a zaso tawzynty swěčkow sčeleja postrowjenja dele, a ze swjateje wysokosće přilećij cunjo měř do twojeje wutroby a přinjeso sobu slubjenje, zo twoja starosć a twoja zrudoba so junu přewobroći do wěčného wjesela.

Ty widziš, kak jena nadžija po druhej k rowu dže; kak jena kwětko po druhej we wěncu twojeho žiwjenja wjadnje a hinje; štož ty ze swjatej, horjacej lubosću wopřija a zapřija, wono bě jebanstwo, bě són, a ty widžeše jo na wěčnje we mróčelach a mhlě zańć. Nětko zapřija hluboka a hófka zrudoba twoju dušu, a woko plakaše horce sylzy. Ty pak postaže a wustupi won do templa božeho a pytaše při jeho woltarjach měř a trošt, a lohko bu čí zaso w tutých swjatnicach, hdžež čí kčejate a zwjadnjene kwětki předowachu, zo tudy delkach wěčne přeměnjenje knježi a zo swoju

wutrobu na zeŕnske, zachodne kubla cyle pojsnyé njesmeš. Kóžda zrostlina pokazuje k njebu, tam dyrbiš ty pytać, štož hižo tudy twoju dušu ze zbóžnosću napjelnja, dyrbiš pytać to, štož je wérne, wéčnje trajace a njezachodne! —

T. N. 1851, 259.

Wohidma na -ač.

Za serbski słownik zezběrał a zestajał *Jan Radyserb-Wjela*.

Te wécniki na -ač, kiž su druheho zmysła kaž na př. kočač, potač atd., tu přijate njejsu.

Bjedrač, Mensch mit auffälligen Hüften,enden.	křidlač, Vogel mit großen Flügeln.
bokač, Tier mit dicken (fetten) Seiten.	krosnač, langbeiniges, stielziges Geschöpf.
bristwač, Großwade.	kutač, Person mit an den Seiten zu rück tretendem Haar.
brjodač, Mensch mit Schwären, Eiterbeulen.	kutlač, Fettwanst, Großbauch.
brjuchač, Dickbauch.	khlamač, Großmaul (physisch) und psychisch).
brodač, Mann mit großem Barte.	kholowač, Vogel (Taube, englisches Huhn) mit stark gefiederten Beinen.
bluznač, Mensch mit Wundmalen.	chrjapač, Rind mit auffälligen Nasenbüchern.
čolač, Mensch mit hervortretender Stirn; „Wasserkopf“.	čopatač, Person mit hervorstehenden Schulterblättern.
džerkač, blatterstippiger Mensch.	licač, Dickbade.
hlowač, Großkopf.	mulač, Geschöpf mit großem Maule.
horbač, bucklige Person.	nahač, dünnhaariges Tier, kurzgeschorenes Geschöpf; nacktes Rind, „Nacktfrosch“.
hordlač, horlač, Person mit einem Kropfe.	nohač, Langbein, Großbein.
hriwač, Pferd mit starker Mähne.	nochtač, Geschöpf mit großen Nägeln an Händen und Füßen.
hubač, Person mit dicken Lippen, breiten Mundspalten.	nopač, Großkopf, Dickhädel (tež moraliscy), Person mit breitem Oberkopf.
klachač, ein Laubfrüßiger.	nosač, Großnase, Person mit ungestalteter Nase.
kliborač, Mensch mit ungelentem Gliedmaßen.	panochtač & parnochtač, Großklaue.
kolenač, eine mit vorgestreckten Knien gehende Person.	pazorač, Tier mit großen Krallen; metaph.: grausamer Mensch.
kopytač, Pferd mit großen, klumpigen Hufen.	
kosmač, Zottelgeschöpf, langhaariges Tier.	
kožuchač, dickwolliges Schaf, in Pelz verpackter Mensch, „Pelzbauer“.	

- pjastač, Großfaust, Gewaltthäter.
 plečač, starckeuliges Maßschwein z.
 plěchač, Raßkopf, Mensch mit Glaße.
 pyskač, Großschnabel; Schwein mit
 großem Rüssel.
 ramjenjač, ein sehr breitschultriger
 Mensch.
 repuchač, Pflanze (Baum, Rübbe)
 mit großen Zwiebeln, Raden.
 ritač, Mensch bez. Tier mit derbem
 Steiß.
 rjapač, abgetriebenes Zugtier mit
 hervorragendem Rückgrat.
 rjeblač, Tier mit hervorstehenden
 Rippen.
 rohač, Großhorn.
 rohiznač, Hirsch mit starkem Geweih.
 rukač, Langarm.
 trodlač & trundlač, Troddeltier,
 lodiges Geschöpf (auch Mensch).
 trupač, gründiges Geschöpf.
 tylač, Mensch mit großem Nacken;
 hartnäckige Person.
- sčehnač, Geschöpf mit großen
 Scheukeln.
 sparač & šparač, Tier mit großen
 aufwärts gebogenen Klauen
 (Ziege, Schaf z.).
 stopač, großfüßige Person.
 šijač, Langhals.
 widlač, Kind mit großen Gabel-
 hörnern.
 wlosač, Zottelkopf, Struwwelpeter.
 wokač, Großauge, Glotzgesicht.
 wuchač, Großohr, Bangohr (Hase,
 Fasel).
 wumpjerač, Person mit starkem
 Ausschlag (Ansprung) im Ge-
 sichte.
 wuhrač, Person mit finzigem Ge-
 sichte; finziges Schwein.
 wusač, Mann mit starkem Schnurr-
 bart.
 zubač, Geschöpf mit argen Zähnen
 (Wolf z.).

Skepsanki serbskich wosobinskih a městnych mjen.

Zeběrač Jan Radyserb-Wjela.

Znate je, zo su němske kaježerske kruhi naše serbske wosobinske a městne mjena pak samowólnje pak nimowólnje kepsate, tak zo husto z do-
 brych serbskich mjenow bóh wě kajke směšne němske słowa nastachu.
 Zběrku tajkich směšnych němskich skepsankow sym alfabetiscy zestajał a
 tu na pokazku podawam z próstwu, zo bychu éi, kiž jich wjacj wědža, je
 zapisali a redakciji našeho „Časopisa M. S.“ připóstali.

Bamborka (wos. mj.) [wukožk
mjena: kleiner Schwäber], něm-
ska skepsanka: Hamberg.	Hawštyn (w. m.) [Augustin]: Hau-
stein.
Běrka (w. m.) [Eimelmer]: Birke.	Hawštynk (w. m.) [Augustindchen]:
Hausding.
Boba & Bob (w. m.) [Bohne]: Bube.	Herčik (w. m.) [kleiner Musikant]:
Herzog.
Čemjer & Čemjera (w. m.), [skróć.
z „Chočeměr“ t. j. n. Friedlieb]:
Zimmer.	Hlinka (měst. m.) [Feldmäh]:
Linke.
Čišinki (měst. m.) [stiller Ort]:
Dreischinken.	Holan (w. m.) [Heidebewohner]:
Holland.

Hruzl & Hruzla (w. m.) [Erd=	Mjerzak (w. m.) [ein Ärgerlicher]:
flos]: Kofel, Müffel.	Mährjač.
Kořař (wos. m.) [Stellmacher]:	Mudra & Mudro (w. m.) [kluger
Roller.	Mann]: Mober & Mutter.
Komor (w. m.) [Mütze, Schnafe]:	Pjech (w. m.) Klein=Peter, Peter=
Summer.	lein]: Peč.
Krasa (w. m.) [Schöne, Schönheit	Radca (w. m.) [Ratgeber]: Raže.
= Schönherr]: Kresse.	Smok & Smyk (w. m.) [der Drache,
Krawčik (w. m.) [Schneiderchen]:	Uindwurm, — der Baumspacht,
Grout s'ich und Krautstück.	Geigenbogen]: Schmuck.
Khódza (w. m.) [Gänger, Vot]:	Sowka (w. m.) [kleine Gule]: Soče.
Rutšje.	Strahow (m. m.) [Wachthaus]:
Lambora & Lembjera (w. m.)	Strohhof.
[Vorarbeiter]: Lemberg.	Sup (w. m.) [Geier]: Suppe.
Lětař (w. m.) [Flieger]: Bitter,	Šěrc (w. m.) [der Graue, Grau=
Leiter, a wopaki přeložene:	kopf]: Šerz.
Sommer.	Šlachćic (w. m.) [Edelmann]:
Lipiny (m. m.) [Uindengehöř]:	Šlachťičič.
Sippen.	Wala (w. m.) [Welle, Woge]: Wařl
Matejšk & Matejška (w. m.) [Klein=	(& Wařle).
Matthaeus]: wop. přek. Mütterlein.	Włoch (w. m.) [ein Welscher, Sta=
Měřkan & dem. Měřkank (w. m.)	liener]: Loč.
[Kleinstädtler; der Zauberer, Zöl=	Wózka (w. m.) [Fuhrmann]: Wačš.
pel]: Miřgang & Miřiggang.	Zahon (m. m.) [ein Flurstück, Ge=
Milich (w. m.) [milder Mann]:	wende]: Sauhahn.
Mišč.	Zyba (w. m.) [Sinf]: Sippe.

Nekrolog XXXIX.

Karl Herman Robert Rejda (Räda),

Bartski farař emeritus, jubilar a čestny sobustaw Maćicy Serbskeje, ryčeř kral. saks. Albrechtoweho rjada I. rjadownje, přěni serbski protykař.

* 4. žnjeńca 1816, † 14. wulkeho rózka 1900.

W Budyšinje zemřě 14. wulkeho rózka 1900 w 84. lěće swojeho žiwjenja farař emeritus Karl Herman Robert Rejda, najstarši sobustaw Maćicy Serbskeje, jedyn z jeje jubilarow, a bu 17. t. m. na tuchofskim pohrjebnišću Michałskeje wosady z wulkim wobdźělenjom khowany. Jeho prjedownicy běchu serbscy burja. Džěd měješe burske kubło w Khanecach. Tón je dvěmaj synomaj študowač dař; starši bě pozdžišo z fararjom w Boršći, mlóđši,

nan našeho Rejdy, bě 1813 z fararjom w Smělněj, 1817 z kaplanom a 1836—1858 z fararjom w Hodziju. W Smělněj so 4. žnjeńca 1816 naš Rejda narodzi. W Hodzijskej šuli a wot swojeho nana rozwučowany 13 lět stary swobodne město krajneje šule w Mišnu, za syna serbskeho duchowneho postajene, dósta. Tam sebi přez swoju pilnosć a wobdarjenosć přikhlilnosć swojich wučerjow a přez swoje přečelniwe wašnje lubosć swojich towaršow doby. Na Mišnjanskej šuli je stipendium, kotrež wučomcy pruhowanje zrałosće wobstawši přez potajne wothłosowanje tomu přiswoja, kotrehož maju mjez sobu za najdostojnišeho: stipendium jenohłósnyje naš Rejda dósta. Jako študent bohawučenosće wón w lětach 1836—39 w Lipsku študowaše, hdžež běše sobustaw lužiskeho předařskeho towarstwa. Ze swojim přečelom Krušwicu, kiž bě pozdžišo z fararjom w Boršci, je so tu pilnje w serbsčínje wudokonjał. Kandidatne pruhowanje w léce 1839 khwalobnje wobstawši bě 4 lěta z domjacym wučerjom w domje kralowskeho komornika z Rabenawa w Rakecach, potom wot 1843—63 z fararjem w Hućinje a skónčnje wot 1863—90 z fararjom w Barće. Tam jemu J. M. kral Albert ryčeřski križ I. rjadownje sakskeho Albrechtoweho rjada spožči. Rejda 74 lět stary swoje duchowne zastojnstwo zložil a poslednje 10 lět na wotpočinku w Budyšinje přebywaše.

Njebohi bě žiweho ducha a měješe ćopłu wutrobu za duchowne a čelne strowje swojich wosadnych a cyłeho serbskeho luda. Z dušepastyřskeje lubosću so za swojich wosadnych staraše a z wulkej horliwosću jim Bože słowo připowjedowaše. Posledni króc je, hdyž běše so hižo na wotpočink podał, na dnju swojeho 50lětneho zastojnskeho jubileja w swojej přějšej Hućinjanskej wosadze jako předař wustupił.

We swojim zastojnstwje Rejda z woprědka to zhoni, štož něhdy Mójzas, wo kotrymž w swjatym pismje (2. Mójz. 6, 9) čitamy: „A Mójzas praješe to izraelskim džěćom; ale wone jeho njeposłuchachu zdychowanja a ćežkich robotow dla.“ Tehdy běše mzda džětaćerjow na knježich dworach jara snadna, tež njemějachu přez cyłe lěto trajne džěło. To měješe za žiwjenje luda zrudne sěhi. Wjele mužow w putach wopitstwa ležeše a starši so njehańbowachu, swoje džěci po prošenju słać. Tohodla so wón pódla

svojich zastojnskich džělow wosebje prócowaše, tež zwonkowne, hospodafske wobstejnoscě luda zběhać. Tak bě Rejda l. 1844 mjez załoženjemi Klukšanskeho ratafskeho towarstwa, kotrehož prócowanja je jako doholětny pismawjedzeř swěrnje spěchował. Na jeho namjet so l. 1856 w Hućinje přěnja skótna wustajeńca w Serbach wotmě. Přihotowanja k njej z wjetša w jeho rucy ležachu, a zo je so jara derje radžiła, bě wosebje jeho zaslůžba.

Swoju lubosć ke khudym wopokazać je Rejda w zymje 1847—48 wjele składnosće měł. Tehdy bě khlěb jara drohi a za džělaćerjow mało zaslůžby. Tu a druhdze hrozne khorosće, naslědy špatneho zežiwjenja, wustupowachu, a prošefstwo so strašnje rozšěrjowaše. Tuž wón swoje prócowanje wosebje na to zložowaše, tradacym ludžom džělo a z tym khlěb poskićować. Wot wyšnosće a někotrych zamožitych knjezow sebi srědky k wobstaranju wulkeho składa lena wuprosy a dwójcy wob tydžeń potřebnym pak darmo pak za tuni pjenjez tutón len wudžělowaše, zo bychy móhli z předženjom nuzne srědky k zežiwjenju sebi zaslůžić; předcno měješe wšak tehdy rjanu płaciznu. Někotražkuli wudowa, někotryžkuli z wulkej swójbu žohnowany nan je so jemu měł dzakować, zo je tamnu strašnu zymu bjez tradanja zbožownje přetrał.

Njebohi bě wulki přećel sadařstwa a pčolařstwa, a lubosć k nimaj tež do wutroby luda zašćěpić pytaše. Dołhe lěta bě z předsydu sakskeho hłowneho pčolařskeho towarstwa, nimale 50 lět z předsydu pobočneho pčolařskeho towarstwa w dolinje delnjeje Sprjewje. Hdyž běše swoje zastojnstwo zložiwši so hižo na wotpočink podał, so hišće z wuspěchom za to postara, zo wučomcy ratařskeje šule w Budyšinje nětko tež rozwučowanje w pčolařstwje dostawaju, a je wjacj lět tuto rozwučowanje sam wodził. Wón běše přěni, kotryž je italske matki do našeje krajiny zawjedł a z tym mnohim pčolařjam k rjanemu dobytku dopomhał.

W Barće Rejda ludowe hospodafske towarstwo załoži, kotrehož zhromadźiny so wot burskeho luda rad wopytowachu; tam je sam wjele zajimawych přednoškow wo hospodarjenju dzeržał abo druhich k takjim přednoškam namołwjał. Tež je wón w Barće, hdyž sebi hišće nichtó na nětko tak wužitne Raiffeisenske pokładnicy njemysleše, podobnu pokładnicu z nalutowarnju załožil.

z přenja zo by ludži k zlutniwosći zbudžował, hdyž móžachu swoje tež snadne pjenjezy tu bjez dalšich pućow do nalutowarnje dać, a potom zo by pjenjez potrjebliwych před pazorami lichownikow wukhował, hdyž móžachu tu za nizku dań pjenjezy požčene dóstać. Na tutu nalutowarnju a jeje wobstaće je wón wjele prócy nałožił.

Najwjětšu zaslužbu wo Serbowstwo ma pak njebohi z tym, zo je přenju serbsku protyku „Předženak“ pisać započal. Wšě 29 lět je ju sam pisał a jeje wudaće wobstarał, doniž wysokeje staroby dla tuto džěło młódsimaj rukomaj njeprawostaji. Mjez ludom žiwy wón lud znaješe a z wótrym wóčkom ludowe wobstejnosće a potrjebnosće wobkedžbowaše. Tohodla běchu tež jeho nastawki jara zajimawe a so wot luda rad čitachu, runjež nichtó njewědžeše, što bě je pisał. Raz serbski bur k njeboh Smolerjej přińdže so wobhonić, što džě tola serbsku protyku piše. Jako Smoleř jemu to njechaše powjedzić, bur jemu toleř da z próstwu, zo by jón njeznatemu spisaćelej přepodał jako džakny dar za rjane powučenje a za zabawu, kotruž je lěta dołho z „Předženaka“ čerpał. To so wě, zo je tajke připóznaće z luda spisaćela protyki jara zwjeseliło.

Při wšitkim swojim žohnowanja počnym skutkowanju bě njebohi ponižneho ducha a njepytaše česć před swětom. Nětko je jeho džěło dokonjane. Jeho swěrnosć a lubosć k serbskemu ludej wostań nam w džaknym wopomnjeću!

O. Mrózak, farař w Hrodzišću.

Přinoški sobustawow M. S.

Swój lětny přinošk w času wot 1. dec. 1899 hač do 31. dec. 1900 zapłaćichu:

Na lěto 1901: kk. wučer A. Jenč w Drježdžanach; direktor J. A. Pohonč w Lipsku; dr. Ernst Muka w Freibergu; kand. theol. W. Nowy z Bórkow; hł. wučer em. Nyčka w Charlottenburgu; farař kanonik ryčer J. Herrmann w Wotrowje; kand. phil. Daneš w Prahy; professor dr. Hans Stumme w Lipsku.

Na lěto 1900: kk. historik prof. Edward Bogusławski w Warsawje; chemik dr. Am. Vozárik w Geesthachće; spisaćel Stefan

Ramułt we Lwowje; hł. wučef em. Nyčka w Charlottenburgu; katechet Winger w Budyšinje; kapłan Jedlička we Worklecach; farať kanonik ryčef Herrmann we Wotrowje; farať Kubaš w Njebjelčicach; farať Mich. Žur w Ligoće Turawskej; farať Kral w Dubinje; dr. phil. J. Pilk w Drježdźanach; farať Hurban we Wókrancicach; adm. eccles. kan. kant. ryčef Łusčanski w Budyšinje; farať Wjencko w Sprjewicach; professor Kopytczak w Tarnopoli; professor Baudouin de Courtenay w Pětrohrodźe; Wladimir Wisnewski w Nowgorodźe Sewersku; wučefka M. Kramattowa w Prazy; překupe Ernst Klin w Budyšinje; prof. Morfill w Oxfordźe; kapłan Kratochvíl w Popowicach; wučef Kral w Zarěču; farski administr. P. Schneider w Róženće; kapł. P. Kocián w Róženće; farať O. Mrozak w Hrodzišću; farať Handrik w Husecy; farať Rejda w Budyšinje; far. lic. th. ryčef Renč w Ketlicach; diak. Voigt w Ketlicach; kapłan Nowak w Budyšinje; kapłan Andricki w Ralbicach; Melanja Parczewska w Kališu; sekretar Młynarski w Kališu; rejent Cybulski w Kališu; stud. theol. Mrozak z Hrodzišća; farski administrator Šewčik w Lubiju, kantor Bur w Königshainje; kubler Jan Mlýńk w Čemjefcach; farať Žur w Radworju; wučef Albert w Budestecach; redaktor Marko Smoleť w Budyšinje; wučef Rybak w Khwaćicach; rěčnik a notar Cyž w Budyšinje; diakonus Tyšeť w Budyšinje; ratať M. Juřk w Brězowcy p. Slepoho; kantor Zahrjeńk w Hrodzišću; serbske towařstwo „Čornobóh“ w Drježdźanach; dr. E. Muka w Freibergu; dr. med. Błažik w Bukecach; farať Hicka w Kamjencu; wojeřski farať Renč w Drježdźanach; piwarc Radca w Přěšecach; farať Gólč w Rakecach; prof. Mójń w Eislebenje; dwóřski radźičel ryčef prof. dr. Jan Jakub w Drježdźanach; serbska katholska Bjesada w Jaseńcy; kapłan Šořta we Kulowje; kapłan Stranc w Lipsku; dr. med. Bötticher w Budyšinje; kand. phil. Daneš w Prazy; kapłan P. Romuald Domaška w klóštrje Marijnej Hwězdze; kantor Jan Kapleť w Budyšinje; sanitetski radźičel dr. med. Dučman w Budyšinje; kapłan Just w Khrósćicach; překupe Čeć w Budyšinje; knježeřski lékar dr. med. Česla w Neweklowje; kand. phil. Ernst Lohe w Pětrohrodźe; překupe Nublišk we Wojerecach; hosćencar Měrcink we Wojerecach; farať Hungať w Lejnom; prof. Wladimir Francew we Warsawje; korrektor Anton Novák w Prazy; kantor Hila w Khrósćic-

cach; rentier M. Mjetwa w Budyšinje; dr. med. Rachel w Pančicach; dr. med. Wł. Białkowski w Jaśliskach; professor H. Merczyng w Pětrohrodze; wučer A. Jenč w Drježdžanach; wučer E. Lodni w Rakojdach; faraŕ Křižank w Grunowje; direktor J. A. Pohonč w Lipsku; kand. theol. Nowy z Bórkow; zastojnik J. Schrotz w Prazy; twarc Fr. Beránek w Prazy; faraŕ em. Bergan w Drježdžanach-Strěžnje; faraŕ A. Mikela we Łupoj; stud. Czesław Bagieński w Kazani; professor Adolf Černý w Prazy; tělocv. jednota Sokol w Nuslích; professor dr. Stumme w Lipsku; hudźbnik Bjarnat Krawc w Drježdžanach; zeński načalnik Alexander Petrow w Orenburgu.

Na lěto 1899: kk. měšć. wučer Bjarnat Krawc w Drježdžanach; historik prof. Edward Bogusławski w Wařawje; faraŕ Křižank w Grunowje; póselnik A. Hatas w Hornim Wujěždze; katechet Winger w Budyšinje; subdiakon dr. Leon Ziolkowski w Gněžnje; faraŕ kan. schol. Skala w Budyšinje; faraŕ Mich. Žur w Ligoće Turawskej; faraŕ Kral w Dubinje; dr. phil. J. Pilk w Drježdžanach; sem. wyšši wučer Fiedleŕ w Budyšinje; kan. kant. ryčer Łusčanski w Budyšinje; kantor Jordan w Popojcach; professor Konvalinka w Hradcu Kraloweje; professor Adolf Černý w Prazy; krajny sudnik Jan Kral w Kamjenicy; kapłan Kراتochvíl w Popowicach; wučer Kral na Sokolej; wučer Kral w Zarěču; faraŕ Handrik w Husecy; faraŕ Mrozak we Wulkich Ždžarach; faraŕ ryčer Kubica w Bukecach; diakonus Voigt w Ketlicach; řečnik dr. iur. Hermann w Budyšinje; řečnik Alfons Parczewski w Kališu; rejent Cybulski w Kališu; kantor Bur w Königshainje; kantor Kocor w Hodźiju; wučer Wjerab w Budyšinje; řečnik Cyž w Budyšinje; rataŕ Juřk w Brězowcy; serbske towařstwo „Čornobóh“ w Drježdžanach; dr. med. Błažik w Bukecach; faraŕ Hicka w Kamjencu; wojeŕski faraŕ Renč w Drježdžanach; piwarc Radca w Přěčecach; faraŕ Gólč w Rakecach; prof. Mójú w Bislebenje; dw. radž. ryč. prof. dr. J. Jakub w Drježdžanach; serbska kath. Bjesada w Jaseńcy; kapłan Šořta w Kulowje; kapłan Stranc w Lipsku; kand. phil. Daneš w Prazy; sanitetski radžičel dr. med. Dučman w Budyšinje; kapłan Just w Khrósćicach; prof. Wład. Francew we Wařawje; korr. A. Novák w Prazy; kantor Hila w Khrósćicach; dr. med. Rachel w Pančicach; fabr. direktor

Br. Schulze (Šořta) w Drježdźanach; wučef Lodni w Rakojdach; kand. theol. Nowy z Bórkow; krajny sudniski radźiciel Salowski w Kamjenicy; farař em. Bergan w Drježdźanach-Strěznje; serbske towarstwo w Bukecach; farař A. Mikela we Łupoj.

Na lěto 1898: kk. kanonik kantor ryé. Łusčanski w Budyšinje; prof. Adolf Černý w Prazy; serbske towarstwo w Bukecach; prof. Konvalinka w Hradcu Kraloweje; krajny sudnik Kral w Kamjenicy; wučef Kral na Sokolej; řečnik A. Parczewski w Kališu; wučef Pjeh na Židowje; kantor Kocor w Hodźiju; ratař Jurk w Brězowcy; s. tow. „Čornobóh“ w Drježdźanach; dr. med. Błažik w Bukecach; wojeřski farař Renč w Drježdźanach; serbska katholska Bjesada w Jaseńcy; kapłan Šořta w Kulowje; kapłan Just w Khrósćicach; prof. Wład. Francew we Wařawje; korr. A. Novák w Prazy; farař emer. Bergan w Drj.-Strěznje; kantor Hila w Khrósćicach; dr. med. Rachel w Pančicach; wučef Lodni w Rakojdach; krajny sudn. radź. Salowski w Kamjenicy.

Na lěto 1897: kk. professor Konvalinka w Hradcu Kraloweje; krajny sudnik Kral w Kamjenicy; wučef Pjeh na Židowje; s. tow. „Čornobóh“ w Drježdźanach; dr. med. Błažik w Bukecach; kantor Smoła w Budestecach; serbska katholska Bjesada w Jaseńcy; prof. Wład. Francew we Wařawje; korr. A. Novák w Prazy; farař em. Bergan w Drj.-Strěznje; kantor Hila w Khrósćicach; wučef Lodni w Rakojdach; krajny sudn. radź. Salowski w Kamjenicy; prof. Fr. Tajrych w Pardubicach.

Na lěto 1896: kk. prof. Konvalinka w Hradcu Kraloweje; krajny sudnik Kral w Kamjenicy; kand. theol. Šwjela ze Skjarbošca; serbske tow. „Čornobóh“ w Drježdźanach; dr. med. Błažik w Bukecach; kantor Smoła w Budestecach; překupe Valtyn we Wojerecach; korr. A. Novák w Prazy; farař em. Bergan w Drj.-Strěznje; wučef Lodni w Rakojdach; krajny sudn. radź. Salowski w Kamjenicy.

Na lěto 1895: kk. kantor Smoła w Budestecach; farař em. Bergan w Drj.-Strěznje; korr. A. Novák w Prazy; serbske towarstwo „Čornobóh“ w Drježdźanach; wučef Lodni w Rakojdach; krajny sudn. radź. Salowski w Kamjenicy.

Na lěto 1894: kk. farař Krygař w Poršicach (tež na lěta 93 a 92); farař em. Bergan w Drježdźanach-Strěznje (tež na

léta 93 a 92); korr. A. Novák w Prazy; serbske tow. „Čornobóh“ w Drježdžanach (tež na léta 93 a 92).

Zličbowanje M. S. w 53. léće (1899).

A. Dokhody.

I. Zbytk w pokładnicy.	VII. Z předawanja knihow.
Z léta 1898 . . hriwnow 11. 22.	Z cyła 1552. 10.
II. Domoj wzate kapitale.	VIII. Dobrowólne dary.
Z krajnostawskich naluto- wanskich knížkow č. 54600 248. 93.	Faraf Halabala z Rajhrada 3. —
III. Daň z wupožčenych pjenjz.	Prof. Morfill, zbytk z při- noška — 11.
Z krajnostawskeje naluto- warnje kn. č. 54600 . . . 32. 06.	3. 11.
Ze statneje sakskeje papjery 500 hr. pola Mačičneho doma (legat Łahody z Bozanke) 20. —	IX. Wšelčizny.
1000 hr. pola Mačičneho doma (legat Tyburowskeho) . . . 40. —	Firma Gerold & Co. we Widni 8. 01.
102. 56.	Wospjetowanje.
IV. Přinoški sobustawow.	Staw I. 11. 22.
Wot 72 sobustawow na I. 1899 po 4 hr. . . . 288. —	” II. 248. 93.
V. Předplaćenje sobustawow.	” III. 102. 56.
Wot 23 sobustawow . . . 92. —	” IV. 288. —
VI. Dopłaćenja sobustawow.	” V. 92. —
Z cyła 264. —	” VI. 264. —
	” VII. 1552. 10.
	” VIII. 3. 11.
	” IX. 8. 01.
	Do hromady 2569. 93.

B. Wudawki.

I. Zapłaćenje loňšeho wułożka.	V. Wudawki za protyku.
Vacat.	Čiše (6000 exx.) 252. —
II. Wupožčene pjenjezy.	Papjera 165. 76.
Vacat.	Wobrazy 117. 83.
III. Čestne myto.	Wjazanje 90. —
Vacat.	Spisanje kalendara 12. —
IV. Čiše knihow.	637. 61.
Bibl. stawizny (6100 exx.) 2500. —	VI. Wudawki za knihownju, knihiskład a museum.
Dr. Pilk. Narodne lhosy (1000 exx.) 280. —	Daň za knihownju 90. —
2780. —	Za zawěški do museja 48. —
	Za rjedženje wobrazow 7. 75.
	145. 75.

VI. Wjazanje knihow.

Časopisy (560)	22. 90.
Čitanki	190. —
Spěwna radosć	26. 80.
Štyrihłosne spěwy	18. 30.
	<u>258. —.</u>

VIII. Wšlěizny.

Wjazanje a rozestanje Časo- pisow (640)	85. 64.
Diplomy	21. —
Pycha na row	13. 75.
M. Smolerjej za nawěstki	16. 80.
Čišć adressow sobustawow	50. —
Kn. J. Sewčikej	3. 10.
Porti a papjery	5. 71.
Diskont na krajn. bancy	1. —
	<u>197. —</u>

Wospjetowanje.

Staw	IV.	2780	—
"	V.	637.	61.
"	VI.	145.	75.
"	VII.	258.	—
"	VIII.	197.	—
		<u>4018.</u>	<u>36.</u>
		Do hromady	

W Budyšinje, 17. hapryla 1900.

A. Čeć.

Dary za dom M. S.

Dary za serbski Maćičny dom wot 1. dec. 1899 hač do 31. dec. 1900 składowane, kotrychž kwitowanje po prawom do tutoho zešiwka słuša, budža so wěstych zadžěwkow dla tón króć hakle w 1. zešiwku lěta 1901 wozjewić hodźeć.

Zličbowanje domu Maćicy Serbskeje.

Zličbowanje domu M. S. na lěće 1898 a 1899 budže wěstych zadžěwkow dla hakle w 1. zešiwku lětnika 1901 wočišćane.

Rozprawa wo knihiskładze M. S.

W běhu 53. Maćičneho lěta wot 1. hapr. 1899 hač do 31. měrca 1900 buchu z knihiskłada tele knihi a knižki wudate:

Přirunanje.

Wšitke dokhody	2569. 93.
Wšitke wudawki	4018. 36.
	<u>Njedostatk 1448. 43.</u>

Zamóženje knižneje pokladnicy.

W krajnostawskej lutowarni na knižki č. 54600	1000. —
Na Maćičn. domje	15 ⁰⁰ . —
Awstriska statna papjera č. 384706 k. Halabale	170. —
Sakska statna papjera č. 149303 k. rěč. Jakuba	297. —
3 listy Lipě, hyp. banka ze zawost. Wjelanoweho	618. —
	<u>3585. —</u>
	<u>— 1448. 43.</u>
Z cyta	<u>2036. 57.</u>

Pódlu toho ma Maćica Serbska w swoim wobsedźenstwje: 1) wopisno zawěšćenja živjenja za zawěšćaceje banki za Němsku w Gotha č. 290839 za 5000 hr. knjezej dr. A. Mucy, wyšš. gymn. wučerjej w Freibergu wustajene. 2) Knižku měšč. lutowarnje č. 64441 fond za Budarjowy pomnik, 99 hr. 8 np.

441 exx. Čitankow, 180 exx. Biblijskich stawiznow, 155 exx. Spěwneje radosće, 47 exx. Towafšneho spěwnika, 45 exx. Genofefy, 20 exx. Robinsona, 20 exx. Hroda na Landskronje, 12 exx. Maleho gratulanty, 9 exx. Słownika, 7 exx. XV Narodnych Spěwow, 6 exx. VI serbs. spěwow Kocora, 5 exx. Bohumiła z Dubowina, 5 exx. Swěrneju susodow, 5 exx. Bitwy pola Budyšina, 5 exx. Křiža a pozměsaca, 4 zeš. Slovanstva we svých spívech, 4 exx. mužskich quartettow, 4 exx. Serbskich Zynkow, 2 exx. Knjeza mudreho, 5865 exx. Protyki na 1900, 777 exx. Časopisa M. S., 1 wobraz J. E. Smolerja = do hromady 7619 spisow.

W Budyšinje, 17. hapyła 1900.

J. Kapleř, knihiskładnik M. S.

Zastojnstwa Maćicy Serbskeje.

I. Předsydstwo.

1. *Předsyda*: Kanonik kantor ryčeř Jurij Łusčanski, administrator ecclesiasticus, w Budyšinje (tachantstwo).
2. *Městopředsyda*: Hermann Mrózak, farař w Budestecach (Gross-Postwitz).
3. *Sekretar*: Kanonik schol. Jakub Skala, farař w Budyšinje (tachantstwo).
4. *Knihownik*: K. A. Fiedleř, seminarski wyšši wučer em. w Budyšinje (Hospitalstr. 16).
5. *Knihiskładnik*: Kantor Jan Kapleř, cyrkwinski wučer w Budyšinje (adr.: Joh. Kappler, Bautzen, Michaelisschule).
6. *Pokładnik*: August Čeć, překupec w Budyšinje (addressa: Kaufmann A. Zetsch, Bautzen, Reichenstr. 8).

II. Wubjerk.

1. Farař ryčeř K. A. Kubica w Bukocach, předsyda wubjerk (adr.: K. A. Kubitz, Hochkirch bei Pommritz, Sa.).
2. Měščanski wučer Adolf Sommer w Budyšinje, 1. revisor.
3. Dr. phil. Marćin Renč, farař we Wjelećinje.
4. Marko Smoleř, redaktor a serbski knihićisćer w Budyšinje.
5. *Přeni zastupnik*: Kapłan Mikławš Andricki w Ralbicach, zapisowař wubjerk.
6. *Druhi zastupnik*: *vacat*.

III. Zarjadnicy.

1. *Zarjadnik doma*: Michał Cyž, rěčnik a kralowski notarius w Budyšinje (adr.: M. Ziesch, Rechtsanwalt und Kgl. Notar, Bautzen).
2. *Redaktor Časopisa*: Dr. phil. Ernst Muka, gymn. wyšši wučer w Freibergu (adressa: Dr. E. Mucke, Freiberg i. S.).
3. *Musejownik*: Jakub Šewčik, tachantski předař w Budyšinje (adressa: Domprediger J. Schewtschick, Bautzen, Domkapitel).
4. *Dopisowař Maćicy*: Dr. E. Muka (hl. č. 2).
5. *Domownik*: J. A. Libuša w Budyšinje (w starym Maćičnym domje).

W o b s a h.

Wo nadawkach historisko-archaeologiskeho wotrjada Maćicy Serbskeje. Přednošk Alfonsa Parczewskeho	str. 3.
Rukopisy Hansa Nepile-Rowniskeho. Podawa Handrik-Slepjanski (pokračowanje a skónčenje)	" 14.
Malutkich słowničk. Zestajał Radyserb-Wjela (skónčenje)	" 41.
Serbske swojbne mjena z l. 1534. Wupisał Radyserb-Wjela	" 43.
Wurjadne ludowe wutwori městnych přidawnikow z městnych wěcownikow. Zestajał Jan Radyserb-Wjela	" 44.
Přinošk k najstaršim stawiznam serbskeho duchownstwa w Budyšinje. Podał dr. Jurij Pilk	" 46.
Kharakteristiske znamjo serbskołužiskeje onomastiki. Podał Alfons J. Parczewski	" 52.
Serbske swojbne mjena města Budyšina z lěta 1416. Wupisał a zestajał dr. E. Muka	" 55.
Program Narodopisneho Wotrjada Maćicy Serbskeje. Přednošował w posedženju 13. hapr. 1898 a na žadanje sobustawow wočišćał dr. Ernst Muka	" 61.
Nekrolog XXXVIII. (Karl August Mosak-Kłosopólski, z podobiznu) Wučahi z protokollow M. S. (Wučahnył J. Šewčik.)	" 65. " 69.
Podtlóčenje Serbowstwa při Módle, Solawje a srjedźnym Łobju. Podał dr. phil. Jurij Pilk	" 73.
Dodawki k statisticy a ethnografiji lužiskich Serbow II. Podawa dr. Ernst Muka	" 80.
Sad na štomach a keččkach. Słowniska zběrka J. Radyserba-Wjele Herta Wičazec, serbska basnjeřka (ze silhouettu). Podał Adolf Černý Wohidma na -ač. Zezběrał a zestajał Jan Radyserb-Wjela	" 103. " 105. " 128.
Skepsanki serbskich wosobinskich a městnych mjen. Zezběrał Jan Radyserb-Wjela	" 129.
Nekrolog XXXIX. (Karl Herman Robert Rejda), z podobiznu	" 130.
Přinoški sobustawow M. S. (1900)	" 133.
Zličbowanje M. S. w 53. léce (1899)	" 137.
Rozprawa wo knihiskładže M. S.	" 138.
Zastojnstwa Maćicy Serbskeje	" 139.

W o b s a h.

Podtlóčenje Serbowstwa při Módle, Solawje a srjedźnym Łobju.	
Podał dr. phil. Jurij Pilk	str. 73.
Dodawki k statisticy a ethnografiji lužiskich Serbow II. Podawa	
dr. Ernst Muka	„ 80.
Sad na štomach a keřkach. Słowniska zběrka J. Radyserba-Wjele	„ 103.
Herta Wićazec, serbska basnjeřka (ze silhouettu). Podał Adolf Černý	„ 105.
Wohidma na -ač. Zezběrať a zestajať Jan Radyserb-Wjela . . .	„ 128.
Skepsanki serbskich wosobinskich a městnych mjen. Zezběrať Jan	
Radyserb-Wjela	„ 129.
Nekrolog XXXIX. (Karl Herman Robert Rejda), z podobiznu . .	„ 130.
Přinoški sobustawow M. S. (1900)	„ 133.
Zliěbowanje M. S. w 53. lěće (1899)	„ 137.
Rozprawa wo knihiskładze M. S.	„ 138.
Zastojstwa Maćicy Serbskeje	„ 139.

Z tutym wudawa so:

103) Protřka na l. 1901.

Přisp. Jako **č. 102** Maćičnych spisow ma so po pozdžišim postajenju předsydstwa M. S. wobhladować spěwna zběrka **32 narodnych hłosow za štyrihłosny mužski khor**; štóž wot česć. sobustawow ju hišće nima a sebi ju přeje, njech sebi ju žada wot knihiskładnika M. S. J. Kaplerja w Budyšinje.

➡ Wo zaplaćenje lětnych a wosebje tež zastatych přinoškow (kóždolětnje 4 *ℳ*. abo w cuzych pjenjezech po kursu) a wo dary za dom M. S. najpodwólnišo prosymy. Lěto so bórzy minje! Pokładnikowa adresa za póst je: Kaufmann August Zetsch, Bautzen (Sachsen), Reichenstrasse 8.

Tež prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy svojich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namolwjeli.

Přinoški kwitujemy w Časopisu a we „Lužicy“, darjene knihi buchu jenož w „Serbskich Nowinach“ kwitowane.

Časopisa M. S. su tež mnohe stare lětniki hišće na předaň a móža so direktnje skazać pod adresu: An die Maćica Serbska in Bautzen (Sachsen).

Njesobustawam předawa so zešiwk Časopisa za 2 hr. 50 np. (2,50 *ℳ*) a cyły lětnik za 5 hr. (5 *ℳ*).

Rozeslanje Maćičnych spisow stawa so porjadnje dwójcy za lěto a to stajnje po jutrach a wokoło hód. Hdy by něchtu wozjewjeny spis njedostał, njech sebi žada z lisćikom pod adresu: Dr. Ernst Muka (Mucke), Freiberg (Sachsen).